

EGYETEMI DOKTORI ÉRTEKEZÉS

ŐSZ KÁROLY

A HAZAFIAS NÉPFRONT POLITIKAI TEVÉKENYSÉGE A
SZOCIALISTA PATRIOTIZMUS ÉS PROLETÁR INTERNA-
CIONALIZMUS ERŐSÍTÉSÉÉRT CSONGRÁD MEGYÉBEN AZ
ELLENFORRADALOM LEVERÉSÉT KÖVETŐ ÉVTIZEDEKBEN

Témavezető: Dr. CSATÁRI DÁNIEL
tanszékvezető egyetemi
tanár

S Z E G E D

1985

T A R T A L O M

	Oldal
Bevezetés.....	3.
I. A népfront létrejöttének történelmi szükség- szerősége, harca a békéért, haladásért, a nemzeti függetlenségért, a szocialista haza megteremtéséért.....	4.
II. A Hazafias Népfront, a tömegek mozgósító ere- je, pártunk politikájának megvalósítója.....	19.
1. A honismereti mozgalom a hazafias és in- ternacionalista nevelés segítője.....	21.
2. A honismereti mozgalom kialakulása, terebé- lyesedése, eredményei az elmúlt negyedszá- zadban.....	31.
3. A honismereti munka megszervezése Csongrád megyében.....	38.
4. Nemzeti emlékhely, falu-, iskola-, tanyamú- zeumok, gyűjtemények, emlékházak.....	52.
4.1 Nemzeti emlékhelyünk, Ópusztaszer.....	52.
4.2 Falúmuzeumok, iskolamúzeum, tanyamúzeum gyűjtemények, irodalmi tájház.....	59.
4.21 Falúmuzeum.....	59.
4.22 Iskolamúzeum.....	62.
4.23 Tanyamúzeum.....	63.
4.24 Gyűjtemény.....	64.
4.25 Irodalmi tájház.....	65.
5. Helytörténet /krónikairás, tsz-történet, üzemtörténet/.....	66.
5.1 Krónikák.....	67.

5.2 Tsz-történet.....	74.
5.3 Üzemtörténet.....	76.
5.4 A helytörténeti munka jelentősége...	84.
6. A honismereti tevékenységben résztvevők képzési, továbbképzési lehetőségei.....	87.
III. A Hazafias Népfront szerepe a nemzetiségek hazafias és internacionalista tudatának formálásában.....	94.
1. Az MSZMP nemzetiségi politikájának érvényesülése a népfront munkájában.....	95.
2. A megyében élő nemzetiségi lakosság helyzete és a nemzetiségi politikával összefüggő népfrontfeladatok /1973/.....	99.
3. Nemzetiségi politikánk alkalmazásának megyei helyzete 1978-ban.....	106.
4. A Hazafias Népfront Megyei Nemzetiségpolitikai Bizottságának létrehozása, 1979. évi tevékenysége.....	117.
5. A Csongrád Megyei Nemzetiségpolitikai Bizottság 1980. évi munkája.....	124.
5.1 A román és szlovák nemzetiségi klubok megalakításának körülménye.....	125.
5.2 A nemzetiségi lakosság és a nyelvi nemzet kulturális kapcsolatainak alakulása megyénkben.....	126.
6. A lenini nemzetiségi politika a megvalósulás útján.....	131.
Jegyzetek.....	143.
Válogatás a témához kapcsolódó irodalomból.....	163.
Melléklet	

B e v e z e t é s

A Hazafias Népfrontnak megalakulása óta igen nagy szerepe van a szocializmus építésének egész időszakában. Legutóbbi, VIII. kongresszusán Pozsgay Imre főtitkár - de mások is - nyomatékosan hangsúlyozták, hogy a népfrontnak semmi mással nem pótolható a szerepe hazánkban a szocializmus építésének jelen szakaszában is.

Értekezésem első részében rövid történelmi áttekintést kívánok adni a népfront kialakulásának történelmi szükség-szerűségéről; bemutatom, hogy a magyar népfrontmozgalom milyen új funkciókkal gazdagodott az évek során. E fejezet befejezéseként érzékeltetni kívánom azt is, hogy a Hazafias Népfront az ellenforradalom leverése után sajátos eszközeivel, hogyan segítette megvalósítani a szocialista nemzeti egység erősítését, a szocialista demokracizmus kibontakozását, a szocialista hazafiságra, a proletár internacionalizmusra, a békére nevelést. Ezek bemutatására a Csongrád Megyei népfrontmozgalom két jelentős területét emeltem ki: a honismereti mozgalmat, illetve a nemzetiségek körében végzett munkánkat.

A téma gazdag alapvető irodalma mellett főleg a Csongrád Megyei Honismereti Híradóra, a Honismeret c. folyóíratra, valamint a Hazafias Népfront Csongrád Megyei Bizottsága apparátusában eltöltött mintegy 8 évi munkám tapasztalataira támaszkodtam.

I.

A NÉPFRONT LÉTREJÖTTÉNEK TÖRTÉNELMI SZÜKSÉGSZERŰSÉGE,
HARCA A BÉKÉÉRT, HALADÁSÉRT, A NEMZETI FÜGGETLENSÉGÉRT,
A SZOCIALISTA HAZA MEGTEREMTÉSÉÉRT

A népfrontpolitika és-mozgalom azoknak a viszonyoknak, változásoknak a terméke, amelyek a nagy októberi szocialista forradalmat követően a kapitalizmus általános válságának talaján jöttek létre. Az imperializmus reakciós jegyeinek előtérbe kerülése, a fasizmus színre lépése, németországi győzelme a háborús veszély megnövekedése, mindezek következményeként a demokratikus szabadságjogok elvesztése, sok ország nemzeti függetlenségének, önállóságának veszélybe sodorása új feltételeket teremtett az osztályküzdelmek számára: az osztályharc fő iránya eltolódott. A körülmények - imperialista reakció, a demokráciáért folytatott harc monopoltóke-ellenessége - történelmi szükségszerűséggé tették, hogy a munkásosztály osztálycéljait új módon kapcsolja össze a demokrácia védelmében, kiteljesedésében ugyancsak érdekelt nem proletár rétegek törekvéseivel, olyan összhangot teremtve a nemzeti és internacionalista érdekek között, amilyenre korábban nem volt lehetőség. A népfrontpolitika megvalósulásában nagy szerepe volt Hitler hatalomra jutásának, amely - többek között - a demokratikus erők, a munkásosztály megosztottsága miatt következett be. A franciák,

a spanyolok példája viszont azt igazolta, hogy a fasizmusnak útját lehet állni. A Kommunista Internacionálé VII. kongresszusa, amely fémjelezte és jóváhagyta a kommunista mozgalom új stratégiáját és taktikáját, s amely nemcsak a konkrét helyzetben, a fasizmus támadásának s az antifasizmus ellentámadásának, valamint az imperialista háború növekvő veszélyének viszonyai közt mutatott utat, hanem jelentős tanulságokat vont le a munkásmozgalom egész háború utáni történetéből és tapasztalataiból. A kongresszus az új helyzetre alkalmazta s fejlesztette tovább a marxista-leninista forradalomelméletet. A kongresszus határozataiban a leglényegesebb az volt, hogy utat mutatott, hogyan állhatnak a kommunista pártok minden helyzetben nagy tömegek mozgalmainak élén, hogyan nyerhetik meg a munkásosztály szövetségének a falusi és a városi dolgozók széles rétegeit. Ezért mondta ki a VII. kongresszus, hogy a fasizmus elleni harcban az első, amit tenni kell: a munkásosztály akcióegységének /egységfrontjának/ megteremtése.¹

A népfrontpolitika, a népfront megalapozói, kezdeményezői és vezetői tehát a kommunisták, a III. Internacionáléban tömörült kommunista pártok voltak.

A népfrontpolitika a második világháború idején az antifasiszta erők összefogásának döntő tényezője volt, s számos országban kiindulópontja a fasizmus elleni harcnak, a fegyveres felkelésnek, a felszabadító háborúnak; a kelet-

és közép-európai országokban elvezetett a proletárforradalomhoz, a szocializmus győzelméhez. - A második világháború után a népfrontpolitika a változó történelmi körülményekhez igazodva az imperializmus, a monopolizáció elleni széles összefogás megteremtésében ma is ható tényező. Az antiimperialista egységfront-politika a marxista-leninista forradalomelmélet szerves része.

A Kelet- és közép-európai országokban a szocializmus építése során is fontos szerepe van a népfrontnak, az a szervezési forma a szocializmust építő országokban, amely a munkásosztály pártja vezetésével a legszélesebb tömeget képes a haladás, a béke, a szocializmus építése érdekében összefogni és mozgósítani.

A népfrontnak, a népfronteszmének tehát korunkban is fontos, történelmi jelentősége van: ezt igazolja a több mint negyvenéves múltra visszatekintő magyar népfrontmozgalom is, amelynek története szerves része a magyar kommunista mozgalom küzdelmeinek, kifejezője, megvalósítója az MSZMP töretlen szövetségi politikájának.

A Kommunista Internacionálé VII. kongresszusának útmutatását követve a Kommunisták Magyarországi Pártja is kezdeményezte és napirendre tűzte a demokratikus erők tömörítését, módosította korábbi stratégiai irányvonalát, erről hozott határozatában megállapította: a fasiszta diktatura veszélyének időszakában nem közvetlenül a proletárdiktatura, a szocializmus, hanem a demokratikus Magyaror-

szág megteremtése a cél. A KMP a fasizmus elleni harcot ettől kezdve az ország demokratikus átalakításával, a feudális maradványok következetes megsemmisítésével kapcsolta egybe, a szocializmus megvalósításának feladatát is a demokratikus forradalom majdani továbbfejlesztése során látta megvalósíthatónak. Ettől kezdve a párt szövetségi politikája szélesebb alapokon kezdett kibontakozni. Az antifasiszta népfrontpolitika főereje hazánkban is a munkásosztály volt; legszélesebb tömegbázisát a városi és a falusi proletáriátus alkotta. Lényegesen megváltozott a párt viszonya a Magyarországi Szociáldemokrata Párthoz: azokat a közös érdekeket és célokat helyezték előtérbe, amelyek a fasizmus elleni harcban az együttműködés alapjai lehetnek. Elsősorban arra törekedtek, hogy az MSZDP-on belül olyan baloldal alakuljon ki, amely a kommunistákkal akcióegységben képes és hajlandó vállalni az antifasiszta népfront megteremtését. "A szervezett dolgozók, kommunisták és szociáldemokraták a szakszervezetekben, a szociáldemokrata párt szervezeteiben, gyűléseken, sztrájk- és bérmozgalmakban együttesen tettek hitet antifasiszta meggyőződésük mellett, küzdöttek a belső és külső reakció ellen, sürgették, követelték az akcióegység, a népfront megteremtését. Ez az együttműködés és közös harc nyílt politikai állásfoglalásban mégis ritkán mutatkozott meg. A 30-as évek második felében a fasizmus elleni harcban érdekelt más pártok sem voltak hajlandók a kommunisták által kezdeményezett népfrontpolitika megvalósításában nyil-

tan közreműködni. Ez a magyarázata annak, hogy Magyarországon az antifasiszta egységfront megteremtésének első kísérlete a felszínen nem a főerők vonalán, sem a politikai pártok szövetségén keresztül, hanem mellékvonalakon: az ifjúsági mozgalom és a politikai szerepet betöltő irodalmi élet területén kezdett kibontakozni."²

A 30-as évek második felében a fasiszmus újabb térnyerése, a második világháború előkészítésének és kirobbantásának veszélye mindinkább sürgetőbbé tette a progresszív erők összefogásának megteremtését. A veszély felismerése szélesítette azok táborát és elszántságát is, akik a kommunisták által megfogalmazott célokkal egyetértettek, vagy velük rokonszenveztek.

1938-ban - Ausztria bekebelezése után - mindjobban előtérbe került az ország függetlenségének védelme. A nemzeti függetlenség védelmének, Hitler és az őt támogató magyar reakció elleni harc elsődlegességének és az erre épülő nemzeti összefogásnak a politikája a kommunisták kezdeményezte viták révén vált közvéleményformáló erővé. - 1941 áprilisában Jugoszlávia megtámadása új helyzetet teremtett nálunk is: új megvilágításba helyezte a függetlenségért vívott harcot. A KMP KB 1941 áprilisában úgy értékelte a kialakult helyzetet, hogy Magyarország nyíltan csatlakozott a fasiszta Németországhoz; s ez a lépés egyértelmű a nemzeti függetlenség feladásával. Kimondta, hogy a párt egész tevékenységét a függetlenségért vívott harcnak kell alárendelni.

A Szovjetunió megtámadása után lényegesen megerősödött a függetlenségért vívott harc, s azzal a konkrét követeléssel párosult, hogy az ország lépjen ki a Szovjetunió ellen folytatott háborúból /különbéke, nemzeti kormány megalakítása/. A népfrontmozgalom történetének második nagy periódusa tehát a független, szabad, demokratikus Magyarországért folyó harc /1941-1945-ig/, melynek fontosabb állomásai: a Népszava híres karácsonyi száma 1941-ben, melynek hatására a függetlenségi mozgalom újabb rétegeket vont be a politikai küzdelmekbe; a Történelmi Emlékbizottság létrehozása 1942-ben, amely célját a szabadságharcos hagyományok ápolásában jelölte meg, amely egyben legális szervezője és centruma lesz a háborúellenes akcióknak; a Magyar Front létrejötte 1944 májusában; a Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottságának létrehozása; stb.³

Összegezeként megállapíthatjuk: a magyarországi antifasiszta ellenállási mozgalom képtelen volt felszabadítani az országot a fasiszmus nyomása alól; ezt a feladatot a dicsőséges szovjet Vörös Hadsereg végezte el. E harcot helyenként segítette a magyarok fegyveres ellenállása is.⁴

1944 ősze sorsdöntő változást hozott: az ország felszabadított területein kezdett kibontakozni a népi demokratikus forradalom. A Magyar Front folytatásaként, 1944. december 3-án a felszabadult Szegeden megalakult a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front.

"A Magyar Nemzeti Függetlenségi Front programja irányt adott az országszerte szerveződő demokratikus erőknek. Alapul szolgált az Ideiglenes Nemzetgyűlés összehívásához, az Ideiglenes Nemzeti Kormány tevékenységéhez. Az Ideiglenes Nemzetgyűlés és az Ideiglenes Nemzeti Kormány ezért állhatott teljes tekintéllyel és határozott programmal a felszabadult országrészek népe elé már 1944. december 21-én, Debrecenben."⁵

A Kommunista Párt mindvégig a munkásegységen alapuló nemzeti egységfront-politikát folytatta. Mindez lehetővé tette új országos szervek, testületek létrejöttét, az új helyi hatalmi szervek azonnali hatékony működését /nemzeti, üzemi, földigénylő, bizottságok létrejötte/. Az ezekben a testületekben dolgozó emberek a népfrontpolitika s a pártok politikai együttműködésén messzebbre mutató osztályszövetség megtestesítői voltak.

A széles egységfronton belül az együttműködés rövid ideig volt csak zavartalan: a földreform, az állami élet demokratizálása a reakció dühödt ellenállásába ütközött. A párt változatlanul a széles összefogás alapján állt; továbbra is a demokratikus nemzeti erők összefogását hirdette, összefogást az újjáépítésért, de egyben a nagytőke politikai és gazdasági hatalmának korlátozásáért, a burzsoázia fokozatos elszigeteléséért, a munkás-paraszt érdekek következetesebb érvényesítéséért. A harc fokozatosan bontakozott ki, melynek fontosabb állomásai: a Baloldali Blokk létrejötte 1946 márciusában /a népi demokratikus

forradalom továbbfejlesztésében érdekelt osztályerők szövetsége/; a fordulat éve, a hároméves terv törvényezőre emelkedése: a bankok, üzemek államosítása; stb.⁶

A társadalmi átalakulással összhangban megváltoztak a népfrontmozgalom, a nemzeti összefogás céljai. A Függetlenségi Frontot alkotó pártok és szervezetek magukévá tették a Magyar Dolgozók Pártjának programját: a szocializmus alapjainak lerakása közvetlen össznemzeti feladattá vált. Az eddigi pártversengés megszűnt. Kezdetű érvényesülni a munkásosztály pártjának vezető szerepe.

A Magyar Nemzeti Függetlenségi Front helyébe 1949 márciusában újjászervezett mozgalom, a Magyar Függetlenségi Népfront lépett.⁷

Az 1949-es országgyűlési választásokon a pártok képviselői már a népfront jelöltjeiként, közös listán, közös programmal indultak, s 99 %-os szavazatot kaptak, a szavazópolgárok a szocialista Magyarország megteremtésére szavaztak.

A személyi kultusz, a szektás-dogmatikus politika megtestesítői, az akkori pártvezetés azonban súlyos hibákat követtek el: a szövetségi politikát, a tömegszervezetek tevékenységét, szerepét lebecsülték a népfrontot legfeljebb csak a választások idején használható szervnek tekintették. A hibák megrendítették az osztályszövetséget, aláásták a párt iránti bizalmat, károsan hatottak a párt és a néptömegek kapcsolatára, a munkás-paraszt szövetség fej-

lődésére.

Az előző években elkövetett hibák feltárása 1953 után szükségszerűen vezetett a népfrontmozgalom ujjászervezéséhez. Bebizonyosodott, hogy a kommunisták és a pártonkívüliek együttműködésének a szocializmus építése idején is meghatározott funkciója van a politikai és tudományos életben egyaránt; s világossá vált, hogy az egy-párt rendszer fokozottan megköveteli hazánkban, hogy a párt irányítása alatt a népfrontba tömörítsük a néphatalomhoz hű személyeket, a nemzet összes haladó erőit, amelyek képesek közéleti, tudományos, kulturális és szakmai tevékenységükkel az ország szocialista építésében részt vállalni.

Az MDP Politikai Bizottsága 1954 szeptemberében állást foglalt a népfrontmozgalom ujjászervezése mellett; s a Hazafias Népfront megszervezésének irányelveiben leszögezi: "Népi demokráciánk viszonyai között a népfront az a széles, átfogó tömegmozgalom, amely a munkás-paraszt szövetségen nyugvó, a lakosság túlnyomó többségét átfogó, széles népi egységet van hivatva kifejezésre juttatni. - A népfront célja, hogy a munkásosztály a párt vezetésével széles, párton kívüli, hazafias, népi tömegeket vonjon be népünk életszínvonalának emelését szolgáló nagy feladatok megoldásába, a szocializmus építésébe. A népfrontmozgalom széles, demokratikus alapokon való kibontakoztatása jelentősen kiszélesíti a munkás-paraszt szövetségen nyugvó népi hatalom tömegbázisát, széles, párton kívüli népi tömegek, értelmiségi,

kispolgári rétegek számára lehetőséget teremt az ország politikai, gazdasági, kulturális életben való aktív részvételre." ⁸ /A szerző kiemelése./

Ilyen iránymutatások alapján tartotta a Hazafias Népfront 1954 októberében első kongresszusát. De a reakció aktivizálódása, a jobboldali tendenciák erősödése, az ellenforradalmi erők támadása erősen fékezte, sőt egy időre meg is bénította a népfrontmozgalom tevékenységét, akadályozta a szövetségi politika fejlődését.

A népfrontmozgalom igazi újjászületésére az ellenforradalom leverése után kerülhetett sor. 1957-től kezdve a Hazafias Népfront tevékenységét, a népfrontpolitikát hazánkban a szövetségi politika helyes és következetes megvalósítása jellemzi; s ebben a töretlen fejlődésben meghatározó szerepet játszott a Magyar Szocialista Munkáspárt helyes politikája: a kétfrontos harc, a jobboldali és baloldali elhajlás leküzdése, a szövetségi politika helyes értelmezése és következetes megvalósítása. - A népfrontmozgalom keretet teremt a párt és a legszélesebb párton kívüli tömegek összefogásához, aktivizálásához, véleményük felszínre hozásához, a legszélesebb népgömegek alkotmányos jogainak gyakorlásához. A Hazafias Népfront tehát széles, demokratikus társadalmi, politikai tömegmozgalom, amelyet a párt vezet, s amelyben kifejezésre jut népünk szocialista egysége; tevékenysége a legszorosabban összefügg az

egész magyar nép helyesen meghatározott, nagy, közös történelmi céljával: a szocialista társadalmi rend felépítésével hazánkban.

A magyar népfrentmozgalom a legutóbbi két évtizedben sajátos fejlődésen ment át. Hazánkban egypártrendszer van. Ez a magyarországi társadalmi és osztályharcok szükségszerű következménye. Az 1956-os ellenforradalom napjaiban ismét megalakultak a legkülönbözőbb reakciós és fasiszta pártok. Ezeknek a pártoknak nem volt tömegbázisuk. Híveik nemcsak azt ismerték fel, hogy korábbi pártjaik ujjászületése lényegében retrográd célokat szolgál, hanem azt is, hogy a haladás érdekében az erők tömörítése szükséges, s ennek legjobb kerete a Hazafias Népfrent.

A Hazafias Népfrent Országos Tanácsa 1957. október 21-22-én tartott ülésén felhívásban körvonalazta mindazokat a tennivalókat, amelyek a mozgalom előtt az új, megváltozott körülmények között állanak. Az MSZMP 1957. november 21-i határozatában a párt és a népfrentmozgalom egymáshoz való viszonyát, a párt szövetségi politikájának alapelveit s a Hazafias Népfrent-mozgalom megerősítésének konkrét tennivalóit fogalmazta meg. A mozgalom a munkásosztály társadalmi céljával egyetértve fejti ki tevékenységét - elfogadva az MSZMP politikai vezető szerepét.

A Hazafias Népfrent-mozgalom célja a változó körül-

mények között lényegében ugyanaz maradt: a nemzeti egység erősítésének, a béke ügyének és a társadalmi haladásnak állandó és következetes szolgálata.

Negyedszázada a népfrontmozgalom rendkívül hatékonyan, sokoldaluan veszi ki részét a szocializmus építésének, majd a fejlett szocializmus megvalósításának minden napirenden levő feladata megoldásából /a tsz-szervezés, a termelőszövetkezeti mozgalom győzelemre juttatása; az államigazgatás korszerűsítése; a helyi politika, a szocialista demokrácia fejlesztése; társadalmi akciók szervezése; a lakosság politikai tájékoztatása; környezetvédelem; a népi-nemzeti egység erősítése; a hazafiságra, proletár internacionalizmusra nevelés; a béke-barátság, szolidaritás erősítése; stb./⁹

Az MSZMP VIII. kongresszusának beszámolója megállapítja, hogy befejeztük a szocializmus alapjainak lerakását; a magyar nép a szocializmus teljes felépítésének korszakába lépett; társadalmunkból véglegesen eltűntek a kizsákmányoló osztályok; a feladat: a szocializmus teljes felépítése; a szocialista nemzeti egység alapján egyesíteni kell mindenkit, aki a szocializmus és a béke ügyéért tevékenykedik; napról napra szélesebben bontakozik ki a szocialista rendszer demokratizmusa.¹⁰ "A szocialista nemzeti egység vezető ereje a munkásosztály, annak forradalmi pártja, a Magyar Szocialista Munkáspárt, az egész magyar nép elismert vezetője. Társadalmunk valamennyi dolgozó osztályának és

rétegének szocialista összefogása a Hazafias Népfront-mozgalom alapja. A Hazafias Népfront-mozgalom segítségével, a párt vezetésével, a nemzet összes alkotóerőit mozgositjuk a szocializmus felépítésére."¹¹ "A szocialista demokrácia továbbfejlesztésével nő a tömegszervezetek és mozgalmak szerepe, hatásköre. A tömegszervezeteknek és mozgalmaknak továbbra is az a fő feladatuk, hogy segítsék és közvetítsék a párt politikáját a tömegekhez, s a tömegek véleményét, javaslatait, kívánságait a párthoz."¹²

Az MSZMP IX. kongresszusa megállapítása szerint a Hazafias Népfront a társadalom minden nagy feladatának megoldásában cselekvően részt vett és részt vesz. A párt e mozgalom keretében valósítja meg mindazok összefogását, akik készek együttműködni a szocializmus építésében. A "... Hazafias Népfront működésére szükség lesz mindaddig, amíg különböző társadalmi osztályok lesznek, amíg társadalmunk egésze nem válik politikailag és világnézetileg teljesen egységessé."¹³ "A szocialista demokrácia kiterjesztésében... fontos szerepük van a szakszervezeteknek, a Hazafias Népfrontnak, a KISZ-nek, a nőmozgalomnak..."¹⁴

Az MSZMP X. kongresszusa megerősíti a Hazafias Népfront-mozgalmat mint a társadalom összefogó, mozgositó szervezetét a szocializmus építésében: nagy hangsúlyt kapott a népfrontnak a békemozgalmi és szolidaritási tevékenysége, a hazafias nevelés terén végzett munkája.¹⁵

Az MSZMP XI. kongresszusa a népfrontmozgalomnak a

tömegek mozgósításában elért eredményeit emeli ki.

"Növekedett közéleti befolyása és tekintélye...".

"Fórumain milliókkal folytatott eszmecserét a szocializmus építésének időszerű tennivalóiról, a népek barátságának, a nemzetközi szolidaritásnak ápolásáról."¹⁶ "A

szocialista nemzeti egység teljes kibontakozása azt igényli, hogy fokozódjék a Hazafias Népfront társadalmi, politikai szerepe. Több fizikai dolgozót, fiatalot és nőt készítsen fel közéleti cselekvésre, gondoskodjék róla, hogy a dolgozók legjobbjai kerüljenek a népképviselői szervezetbe." "... segítse belső építőmunkánkat, mozgósítsa az állampolgárokat a függetlenségükért és szabadságukért harcoló népekkel való szolidaritásra, a nemzetközi biztonság megszilárdításáért, a békéért vívott küzdelemre."¹⁷

A Magyar Szocialista Munkáspárt programnyilatkozata rámutat arra, hogy a fejlett szocializmus építése időszakában milyen fontos szerep hárul a Hazafias Népfontra:

"A párt vezetésével a Hazafias Népfrontban testesül meg társadalmunk osztályainak és rétegeinek politikai szövetsége, a kommunisták és a pártonkívüliek, a különböző világnézetű állampolgárok együttműködése. E szövetségi politikát érvényesíteni kell a szocializmus építésének egész történelmi szakaszában. A Hazafias Népfront segít bevonni a közéletbe a nép mind szélesebb rétegeit; fontos a szerepe abban, hogy a dolgozók legjobbjai kerüljenek a népképviselői szervezetekbe; jelentős feladata van az

össztársadalmi kérdések megoldásában, a lakóhely közösségi életének fejlesztésében, az országos és helyi kezdeményezések támogatásában. Növekszik szerepe a társadalmi megmozdulások rendezésében, a tanácsok és a választók kapcsolatainak szélesítésében. Segíti a lakosság bekapcsolását a népek közötti barátság és szolidaritás érdekében szervezett akciókba, a békéért folyó küzdelemben."18

Az MSZMP Központi Bizottságának előzetes jelentésében, amely a XIII. kongresszus küldötteinek készült, a következőket olvashatjuk a népfrontról: "Hazánkban 5009 népfrontbizottság működik 97 ezer választott taggal. A tagok közt a munkások aránya 34,6 %, a parasztoké 11 %, a nőké 37,3 %, a tiataloké 23,6 %. A bizottsági tagok 35,5 %-a párttag. - A népfrontmozgalom társadalmi viták, szakmai fórumok szervezésével a közélet fontos tényezője. Vezető testületei részt vettek alapvető társadalompolitikai és gazdasági döntések - többek között a hosszú távú társadalompolitikai koncepciók és az új választójogi törvény - kialakításában. - A népfrontmozgalom területi és helyi bizottságai a településfejlesztési, környezetvédelmi és honnismereti munka mellett növekvő figyelmet fordítottak a fogyasztók érdekeinek védelmére és a családok életkörülményeinek javítására. ...Rendszeressé vált a népfrontbizottságok és a tanácsok együttműködése, tartalmasabbá váltak a tanácstagi beszámolók, a falugyűlések és a városi körzeti tanácskozások... A HNF helyi bizottságai szervezték

a lakó-és utcabizottságok megválasztását, segítették működésüket.

Az iskola és a társadalom kapcsolatának javítása érdekében kellő figyelemmel foglalkoztak a szülői munkaközösségekkel."¹⁹

A Magyar Szocialista Munkáspárt XIII. kongresszusának határozata a párt munkájáról és a további feladatokról megszabja a Hazafias Népfront tennivalóit is:

"A Hazafias Népfront eredményesen támogatja a párt szövetségi politikájának érvényesítését, a szocialista célok jegyében megvalósuló nemzeti összefogást. A közélet tevékeny résztvevője, ellátja közjogi feladatait. Vállaljon nagyobb szerepet a szocialista építést, a társadalmi viszonyok szocialista fejlődését szolgáló erőfeszítésekben. A szövetségi politikát követve erősítse népünk összeforrottságát, mozgósítson az ország feladatainak megoldására. Törekedjen arra, hogy munkája nyomán a társadalom minden osztályából és rétegéből többen vegyenek részt a közéletben."²⁰/A szerző kiemelése./

II.

A HAZAFIAS NÉPFront, A TÖMEGEK MOZGÓSÍTÓ EREJE,

PÁRTUNK POLITIKÁJÁNAK MEGVALÓSÍTÓJA

A Hazafias Népfront-mozgalom a párt szövetségi politikájának jegyében, a párt vezetésével és részvételével,

a társadalmi szervezetek aktív közreműködésével állandóan továbbfejlődik. A szocialista építés elengedhetetlen feltétele, követelménye, az egész dolgozó nép érdeke, hogy a munkásosztály vezető szerepe a népfrontmozgalomban is - mint a társadalmi élet minden területén - tovább erősödjék, politikai súlya tovább növekedjék.

A Hazafias Népfront IV. és V. kongresszusán is hangsúlyozta már, hogy egységesen és egészében magáénak vállalja azt az egész társadalmat érintő és érdeklő célt, hogy hazánkban a szocializmus teljes felépítésén kell dolgozunk. Ezzel az alkotmányunkban is szentesített feladattal az ország népe egyetért. A béke megvédése, nemzetközi tekintélyünk erősítése is olyan közös feladat, amely elengedhetetlen szellemi és anyagi javaink gyarapításához.

A népfront V. kongresszusának állásfoglalása nyomatékosan leszögezi: "A Hazafias Népfront - hagyományaihoz hiven - továbbra is a párt szövetségi politikájának kerete és kohója kíván lenni. A szocialista nemzeti egység erősítése érdekében tömöríti a társadalom erőit... A népfront politikai tömörülés; a Magyar Szocialista Munkáspárt részvételével és vezetésével szervezi a tömegszervezetek és -mozgalmak közös cselekvését." ²¹ /A szerző kiemelése./

A kongresszus állásfoglalása szerint az előző kongresszusok alapelvei a szocialista nemzeti egységről helytállóak a fejlett szocializmus időszakában is. A szocialista nemzeti egység fő bázisa a munkás-paraszt szövetség, de

továbbra is épít az értelmiség munkájára, mindinkább árnyaltabbá téve rétegpolitikai munkáját /kor szerinti rétegeződés, a nők sajátos gondjaival való törődés, a fiatalok nagyobb arányú részvétele a népfrontmunkában/.

A szocializmus teljes felépítését célzó nemzeti egység megvalósulásának tartalma és módszere a szocialista demokrácia. A tanácsok megnövekedett önállósága, népképviseleti, önkormányzati jellegének törvényben biztosított erősítése fokozza a tanács és a népfront együttműködésének lehetőségeit.

A népgazdaság fejlődésének, előrehaladásának a népfront által történő segítése is mindinkább újabb és újabb feladatokat ró a népfrontbizottságokra /az ötéves tervek fő feladatainak, céljainak megvalósításában való közreműködés; az új erőforrások feltárása; a helyes közgazdasági gondolkodás kialakítása, jó közhangulat teremtése; a bejáró munkásokkal való törődés; a szövetkezeti gondolat terjesztése; a város- és a községpolitika szervezése; környezetvédelem, területfejlesztés; a tankötelezettségi törvény megvalósításának segítése; a felnőttek műveltségének növelése; a fiatalok pályaválasztási gondjainak megoldásában segítségadás; a kultúra fejlesztése minden területen; stb./.

1. A honismereti mozgalom a hazafias és internacionalista nevelés segítője

Az igaz hazafiság kialakítása, a hazaszeretet tiszta

érzésének kifejtése, a nemzeti múlt haladó és forradalmi hagyományainak ápolása, a szép magyar beszéd fejlesztése, a honismereti mozgalom segítése régtől fogva megtisztelő feladata a népfrentbizottságoknak. A hazza, a nép, a szülőföld szeretete elképzelhetetlen más népek megbecsülése nélkül. A hazaszeretet magában foglalja mindazon népek tiszteletét, szeretetét, amelyek hasonló célokért küzdenek, elsősorban a testvéri szocialista országokat, mindenekelőtt a Szovjetuniót, s minden olyan erőt, amely a társadalmi igazságért, a felszabadulásért, a függetlenségért, a békéért harcol. A népfrent ápolja a barátságot e népekkel: széleskörűen ismerteti életüket, tevékenységüket, küzdelmeiket; erősíti népünkben a szolidaritás érzését a szabadságukért, függetlenségükért küzdő népek iránt.

A Hazafias Népfrent az V. kongresszus állásfoglalása szellemében egyre nagyobb részt vállal a közművelődési feladatok megoldásából, mivel a közművelődés a szocializmus felépítésének fontos területe, a szocialista embernevelés eszköze; a társadalom műveltségi szintje, a szocialista kultúra elterjedése összefügg a termeléssel, a munkával, az életmóddal, életformával, az állampolgári fegyelem és a szocialista demokrácia érvényesítésével. Éppen ezért a népfrentnek támogatnia kell azokat a célokat, amelyeket az MSZMP KB 1974. márciusi határozata a közművelődés elé állit. Sajátos eszközeivel elő kell segíteni, hogy:

"- a közművelődés az oktatás eredményeire alapozva juttassa el az emberek sokaságához népünk és az emberiség múltjának, jelenének haladó szellemi értékeit, szocialista eszmeiségű kulturális alkotásait, járuljon hozzá állampolgáraink hazafias és internacionalista magatartásának további erősödéséhez;

- a közművelődés hozzájáruljon a közéleti aktivitás növekedéséhez, s ami ettől elválaszthatatlan: a szocialista demokrácia további szélesedéséhez nélkülözhetetlen szellemi előfeltételek megteremtéséhez;

- a szocialista életmód, életforma, magatartás gyorsabban terjedjen; olyan társadalmi légkör alakuljon ki, amelyben az értelmes élet igényeinek kielégítése, a közösségi célokért végzett munka - benne a közművelődésért kifejtett hivatásszerű és társadalmi munka - jelenti az igazi értéket és kapja meg a lehető legnagyobb megbecsülést;

- a munkásművelődés következetesen fejlődjék, mert a társadalom kulturális felemelkedésének útján is csak egy műveltségében szakadatlanul gyarapodó munkásosztály vezetésével mehetünk végig; hogy az átalakulóban levő falu, az ifjúság és a nők művelődési lehetőségei még jobban kiterjedjenek, s hogy ehhez a munkához a jelenleginél is több értelmiségit nyerjünk meg, s biztosítsunk számukra hatékony, sok örömet is szerző lehetőséget a népfrontmozgalom kereteiben.

Ezeket a célokat - hosszú távon is - csak akkor tudjuk elérni, ha megvalósításukon minden népfrentbizottság folyamatosan fáradozik; ha a népfrentban tömörülő politikai, társadalmi, tömegszervezetek és -mozgalmak tervszerű együttműködését még összehangoltabbá és hatékonyabbá tesszük; ha a tömegkommunikáció eszközei - benne a népfrent sajtóorgánumai, amelyek eddig is sokat segítettek - minden támogatást megadnak ehhez a munkához." ²²

A Hazafias Népfrent cselekedeteit, mozgalmi erejét is a fenti megfogalmazott célok szolgálatába állítja. Így

- pl.:
- művelődési munkaközösségeket hoz létre,
 - a bejáró munkások és fiatalok lakóterületi művelődését segíti;
 - a politikai ismeretterjesztésben részt vesz /az állampolgári ismeretek széles körben való terjesztésével, a szocialista nevelés propagandájának folytatásával stb./;
 - az Olvasó Népert mozgalmat továbbszervezi;
 - a lakóterületeken, üzemekben, oktatási és közművelődési intézményekben, valamint a különböző társadalmi és tömegszervezetekben folyó honismereti tevékenység társadalmi-mozgalmi összefogását végzi.

A Hazafias Népfrent így értékeli a honismereti tevékenységet: "A honismereti mozgalom közösségei - 2800 hon-

ismereti szakkör - a közvetlen kutatáson, gyűjtésen keresztül - miközben együtt művelődnek - tudatosan erősítik tagságuk értelmi-érzelmi kötődését egy-egy adott településhez, munkahelyhez, foglalkozási ághoz, ezek múltjához, jelenéhez és jövőjéhez. Nevelő, közművelődési tevékenységükkel a cselekvő szocialista hazafiságot, a nagyobb felelősségvállalást, a közéletiséget szolgálják, kivívták a társadalmi elismerést. A honismereti mozgalom haladó hagyományainak ápolásával, szocialista vivmányaink ismertetésével hozzájárult és hozzájárul a nemzeti tudat erősítéséhez szocializmust építő társadalmunkban. - A helytörténeti és krónikairó-csoportok, munkásmozgalmi, néprajzi, földrajzi és az egyéb gyűjtő-feltáró kollektívái, a múzeum-és várbarátkörök, a természet- és műemlékvédelmi bizottságok - élő, művelődő közösségek. Politikai, világnézeti nevelőhatásukat, a valóság, az okok és összefüggések, törvényszerűségek megláttatásával, esztétikai és etikai élmények nyújtásával érik el, és a teljes emberi személyiség formálására, az alkotó élet örömeinek megismertetésére törekszenek."²³/A szerző kiemelési./

A mozgalom jövőbeni feladatai így körvonalazódnak:
"Vigye előbbre a helytörténeti kutató, gyűjtő tevékenységet, hasznosítsa széles körben a feltárt politikai, társadalmi és kulturális eredményeket. A helytörténetben kapjanak nagyobb szerepet az új, a jelen eseményeit rögz-

zitő - és ezzel a közéletiséget fejlesztő - formák: évkönyvek, krónikák, szocialista brigádnaplók, közsé- gi és üzemi hiradók stb. - Vegyen részt az évforulós ünnepek, megemlékezések, pályázatok rendezésében, nemzeti forradalmi emlékhelyeink, szocialista alkotásaink, népünk haladó szellemü értékeinek megismertetésében, megbecsültetésében. A kialakult tömeges tevékenységi területen túl /munkásmozgalom, néprajz, helynévgyűjtés, nemzeti és nemzetiségi hagyományok ápolása stb./ tegye teljesebbé a mozgalom tartalmát - a természettudományok, a műszaki-technikai fejlődés iránti érdeklődés felkeltésével." ²⁴

A honismereti mozgalom mint művelődési, politikai mozgalom részese, segítője a szocialista kulturális forradalomnak, a hazafias és internacionalista nevelésnek.

A Hazafias Népfrent VI. kongresszusán Sarlós István főtitkár beszámolójában így körvonalazta a hazafiságot, hazaszeretetet: "... a közösség és önmagunk iránti köte- lezettségeinknek megfelelően a szocialista rendszer elfo- gadásával, erősítésével, építésével válhatunk igaz haza- fikká, mondhatjuk el, hogy jól szeretjük a hazát. Egyszer- re élünk a hazában és a haza él bennünk múltjával, jelené- vel és jövőjével együtt. A múlt lelkesítő és intő példák- kal, tanulságokkal szolgál, a jelenben a hazát építjük, erősítjük, szebbé tesszük, hogy minden becsületesen dolgo- zó ember meglelje honját e hazában. ...A hazája iránti

kötelesség teljesítése nélkül senki sem vállalhatja magát internacionalistának. A hazafiság a szülőföld okos szeretetével, a lokálpatriotizmussal kezdődik, de ez a szeretet sosem sekélyesedhet provinciolumussá. A hazafiság a nemzetköziséggel egybeforrva válik szocialista hazafisággá. Az internacionalizmus tetteket igényel, elkötelezettséget a Szovjetunió, a szocialista közösség, a nemzetközi haladás ügye iránt, együttműködést minden erre kész néppel, a törekvést a népek közötti közeledésre, az elhatározottságot arra, hogy segítsük a bajba jutottakat..."²⁵/A szerző kiemelése/.

A népfront VI. kongresszusa már arról is számot tudott adni, hogy a honismereti mozgalom terebélyesedik: a szakszervezetek, a KISZ, a Magyar Uttörők Szövetsége és más társmozgalmak egyaránt fejlesztik honismereti tevékenységüket. A honismereti munkát nagymértékben segítették a levéltárosok, a múzeumok, a könyvtári hálózat. Kialakult a honismereti képzés és továbbképzés rendszere. A népfront és a Népművelési Intézet irányításával évenként országos akadémia, megyei honismereti tanfolyamok, a fiatalok körében honismereti táborok gondoskodnak az aktivisták felkészítéséről. A TIT nyári egyetemei közül egy-egy honismereti, műemléki, néprajzi irányultságú. A főiskolákon szakollégiumok készítik fel a jövő pedagógusait ennek a munkának a segítésére.²⁶

A kongresszus állásfoglalásában komoly teret szentel

a szocialista hazafiságnak, a proletár internacionalizmus erősítésének, a békés egymás mellett élésnek:

"A Hazafias Népfront a jövőben is munkálkodik a szocialista hazafiság, a szocialista történelmi nemzeti tudat fejlesztésén, a népek közötti barátság erősítésén. Mind szélesebb rétegeket győzzön meg: a szocialista hazafiság megboríthatatlan egysége a hagyománynak és a jelennek, a nemzetinek és nemzetközinek; kifejezője a hazáért, népünk boldogulásáért végzett munka. Eredményeink forrása, nemzeti felemelkedésünk záloga, a szocialista társadalmi rendünk, a magyar dolgozó tömegek alkotó tevékenysége, és testvéri közössége a Szovjetunióval, a szocializmus útjára lépett népekkel. - Fontosnak tartjuk nemzeti múltunk haladó történelmi örökségének, forradalmi hagyományainak az ápolását. Tárjuk fel a magyar munkásosztály és a dolgozó nép évszázados küzdelmét nemzeti felemelkedésünkért. Mutassuk be sokoldalúan a haladó múlt és a szocialista jelen összefüggéseit. Erősítsük a szülőföld, a lakóhely szeretetét. Mindenekelőtt fordítsunk gondot a magyar nép iránti szeretet és az ebből táplálkozó jogos nemzeti öntudat fokozására. - Ismertesse mozgalmunk a testvéri szocialista országokkal - mindenekelőtt a Szovjetunióval - való barátságunk és együttműködésünk eredményeit és távlatait, e népek alkotó munkáját, életét. A Hazafias Népfront erősítse az antiimperialista szolidaritást, ösztönözzön a béke védelmére. - A mozgalom járuljon hozzá a különböző társa-

dalmi rendszerű államok közötti békés egymás mellett élés gyakorlati megvalósulásához, az európai béke, biztonság és együttműködés megszilárdulásához... Fokozzuk a szolidaritást a társadalmi igazságért, a felszabadulásért, a függetlenségért harcoló népekkel, s nyújtunk politikai, erkölcsi, anyagi támogatást számukra. - A népfrontmozgalom nemzetközi kapcsolataival segítse a szocializmus, a haladás, a béke erőinek növekedését, a szocialista országok testvéri közösségének erősítését. Fejlessze együttműködését a szocialista országok testvérmozgalmaival és szervezeteivel, ápolja kapcsolatait a tőkés országok haladó szervezeteivel és mozgalmaival, a nemzeti felszabadításért küzdő mozgalmakkal. Vállaljon részt az imperialista agressziók és a neokolonialista törekvések elleni egységfront kialakításában." ²⁷

A Hazafias Népfront VII. kongresszusának állásfoglalása a szocialista hazafiságról, a proletár internacionalizmusról, a békéről:

"A szocialista magyar haza szeretete áldozatokra kész magasztos érzés. Tudatos felismerés, amely összekapcsolja a történelmi múlt haladó törekvéseit jelenünkkel, a szocializmus megvalósításának nagyszerű feladatival. Szocialista hazafiságunk elválaszthatatlan és megbonthatatlan egységbe ötvöződik a nemzetköziséggel, amely bennünket szorosan összeköt a Szovjetunióval és a többi

szocialista ország testvéri népeivel, minden haladó erővel a világon. Mozgalmunk kiemelkedő feladatának tekintti a szocialista hazafiság ápolását és állandó erősítését.

A nemzeti múlt dicső történelmi hagyományainak, a régi idők és a közelmúlt eseményeinek az ismerete, legjobbjaink példamutatása, a történelmi tapasztalatok elmélyítése, népünk nemzeti tudatát erősíti. Öntudatos a nép, ha ismeri a múltat, vállalja a jelent és a jövőt, a szocializmust, hiszen ebben a társadalmi rendszerben valósítja meg a célt, amelyért a magyar nép évszázadokon át oly sokat küzdött.

Fontos kötelességünk, hogy mind szélesebb körben ismertessük a Szovjetunió, a testvéri szocialista országok életét, sokoldalú baráti kapcsolataink és együttműködésünk eredményeit.

Az antiimperialista szolidaritás erősítése, a béke védelme mozgalmunk állandó, mindig megújuló és kezdeményezéseket követő feladata.

A különböző társadalmi berendezkedésű államok békés egymás mellett élésének megvalósítása, Európa s a világ békéjének, biztonságának megszilárdítása, a nemzetközi feszültségek feloldása és az enyhülési folyamat elé tornyosuló akadályok leküzdése szivós munkát, minden haladó erő összefogását követeli. Éppen ezért a népfront politikai-társadalmi-mozgalmi tevékenységével, az eddigi jó ta-

paształatokra támaszkodva segíti ezeket a törekvéseket.

A nemzetközi együttműködés lehetőségeit felhasználva a Hazafias Népfront járuljon hozzá hazánk külpolitikai céljainak megvalósításához, segítse a fejlődő országok forradalmi és más haladó erőinek küzdelmét, nemzetközi összefogását. Törekedjék együttműködésre a fejlett tőkés államok haladó, a békés egymás mellett élés elveivel rokonszenvező társadalmi erőivel. A mozgalom tegye szorosabbá az együttműködést a szocialista országok népfrontjellegetű szervezeteivel."²⁸ /A szerző kiemelése./

2. A honismereti mozgalom kialakulása, terebélyesedése, eredményei az elmúlt negyedszázadban

A Hazafias Népfront Országos Tanácsának Titkársága így fogalmazta meg a honismeret fogalmát:

"A honismeret a közoktatás, a közművelődés, a tudományos, irodalmi és művészeti élet, a termelő munka minden területén, valamint a társadalmi szervezetek és mozgalmak keretében folyó vagy kialakítható tömegpolitikai-közművelődési tevékenység a helyi kötődés, a nemzeti önismeret, a szocialista tudat elmélyítésére, a közös kultúra, haladó hagyományaink ápolására, az alkotó szocialista hazafiság, a nemzetköziség érzésének fejlesztésére. A honismereti mozgalom a társadalom minden tagját segíteni kívánja - érdeklődési köre szerint - a szülőföld, a lakókörszet, a munkahely multjának, jelenének jobb, teljesebb

megismerésében, a képességei közhasznú kibontakoztatásában, közösségre találásában." ²⁹

"... Mai szervezett formájában a honismereti mozgalom több mint kétévtizedes, és azóta tisztázódott a jellege, a társadalmi életben, a közművelődésben, a korszerű műveltség kialakításában elfoglalt helye is. De a keretek és a témák tisztázódása mit sem vett el a politikai-közművelődési tömegmozgalom nyitottságából, az állampolgárok tömeges bekapcsolódásának öntevékeny jellegéből. Elégtétellel állapíthatjuk meg, hogy a maga szerény, de összességében nem jelentéktelen lehetőségeivel a honismereti munka erősítette a szocialista hazá iránti tudatos szeretetet, így részese lett a nemzeti összefogás építésének, a cselekvő hazafiság kibontakozásának, a nemzedékek közeledésének... A honismereti tevékenység így épült be a mozgalmi tevékenysége, így terjed ki a történelmi múlt, a hagyományos politikai és mozgalmi történeti témák mellett a kultúra és a tudományok, az ipari és mezőgazdasági termelés és az üzemformák kérdéseire." "...a honismereti mozgalom iránti intézményi segítség, tudományos tisztázó és forrásfeltáró tevékenység, üzemi megértés nem gyengítette a honismereti munka mozgalmi jellegét, és továbbra is a kis közösségek, körök, klubtevékenység adják élő formáit, meghitt kereteit, érzelmi töltéseit." ³⁰

A szervezett honismereti mozgalmat 1960-ban a Hazafias Népfront és a Népművelési Intézet indította útjára. A

szűkebb környezetük megismerésén fáradozó önkéntes gyűjtőket, kutatókat szakkörökbe szervezték, és megkezdtek vezetőik képzését.

Ezt követően az egyes ágazatokban tevékenykedők számára módszertani útmutatókat adtak ki, híradókat jelentettek meg. A szakköri mozgalom az iskolákra, művelődési házakra is kiterjedt. 1976-ban a KISZ KB és a Hazafias Népfront Kalocsán megrendezte a középiskolások és szakmunkástanulók I. Országos Honismereti Tanácskozását. A helytörténet- és krónikairás a tanácsi szervek támogatásával, az üzemtörténet-írás a szakszervezetek és az üzemi vezetők anyagi, erkölcsi támogatásával honosult meg. a mozgalomban, a tudományos intézményeket, közgyűjteményeket a tevékenység tudománysegítő haszna ösztönözte részvételre. A mozgalom szocialista jegyeinek, politikai tartalmának - különösen a Magyar Tanácsköztársaság és a felszabadulás kerek évfordulóin tömegméretekben is megmutatkozó - erősödése segítette a mozgalom további kibontakozását.

Az MSZMP-nek a hazafiság eszmei tartalmát tisztázó elvi útmutatásai, a Hazafias Népfront összefogó munkája nyomán - az általános társadalmi fejlődés eredményeként - az 1970-ben megtartott I. Országos Honismereti Konferencia megfogalmazta, hogy a mozgalom legyen a szocialista haza megszerettetésének nagy alkotóműhelye, amely az egyetemet, a nemzetit és a helyit elválaszthatatlan egységben láttassa. A konferencia kiemelte a tevékenység mozgalmi jellegét,

benne az öntevékenység, a közösségi művelődés kivánalmait.

1972-ben az Országos Helytörténeti Bizottság beolvadt a Hazafias Népfront Országos Honismereti Bizottságba. Ezzel a közművelődési feladatok igényesebb ellátásának személyi, intézményi feltételei is megteremtődtek. - Az MSZMP Központi Bizottságának 1974. évi márciusi közművelődési határozata elismeréssel szólt a honismeretről, és feladatává tette a Hazafias Népfrontnak, hogy a mozgalom révén is járuljon hozzá a művelődés ügyéhez. A határozat végrehajtása növelte a közgyűjtemények, a művelődési, oktatási és ismeretterjesztő intézmények részvételét a honismereti mozgalomban.

Az 1976 februárjában megtartott II. Országos Honismereti Konferencián a párt- és a tanácsi szervek, a HNF, a SZOT, a KISZ KB, az MTA, a Kulturális, az Oktatási, a Honvédelmi Minisztérium, a tudományos és oktatási intézmények képviselői, népművelők, szakkörvezetők egybehangzóan a honismereti mozgalom közművelődési-nevelési hatásának fejlődéséről adtak számot, és bírálataikkal, javaslataikkal hozzájárultak a honismereti munka továbbfejlesztéséhez.

A Hazafias Népfront VI. kongresszusa 1976-ban a honismereti munkát a közművelődési párthatározat szellemében a Hazafias Népfront művelődési tevékenységébe illesztette.

Az 1976. évi V. törvény a közművelődési könyvtárak, múzeumok, levéltárak és művelődési otthonok feladatává te-

szi a helytörténeti kutatás és a honismereti mozgalom segítését. Az a körülmény pedig, hogy az Országos Közművelődési Tanács Elnöksége szükségét látta a honismereti munka tapasztalatainak és továbbfejlesztése lehetőségeinek megtárgyalását - a honismereti munkában jelentős szerepet vállaló tömegszervezetek, állami és társadalmi intézmények tevékenységének elismerése, és a honismereti munka erkölcsi megbecsülése. A mozgalom tehát szervesen beilleszkedett az egységes magyar közművelődésbe. Mutatja ezt az Országos Közművelődési Tanács Elnökségének 1977. évi állásfoglalása a honismeret tapasztalatairól és továbbfejlesztéséről, amely megállapította, hogy a mozgalom egészségesen fejlődik és jelentős eredményeket ért el.

A mozgalom időközben kibővült: a helytörténeti és a néprajzi gyűjtés, kutatás mellé fokozatosan fölzárkózott a krónikairás, a munkásmozgalom és az ellenállási mozgalom kutatása, az üzem- és tsz-történet, a műemlékvédelem, az országjárás, a természet- és környezetvédelem, a nemzetiségi honismeret s még jónéhány egyéb terület. Az is nyilvánvaló, hogy a mozgalmi tevékenység alakulása, bővülése korántsem fejeződött be, követi a gazdasági, társadalmi és politikai fejlődést.

Annak a sokrétű, széles társadalmi alapokon nyugvó, világos eszmeiségű honismereti mozgalomnak, amely a hetvenes évekre kialakult, és amelynek ma is részesei vagyunk,

a legfontosabb ismérveit a következőkben lehet összefoglalni:

- Nem tudomány, nem is tudományág, hanem mozgalom.
- Tartalmában szerteágazó, támogat minden olyan tudatos, tervszerű tömegmozgalmi, főleg kollektív tevékenységet, törekvést, amely erősíti a szülőföldhöz, a lakóhelyhez és a munkahelyhez, a tájhoz, s mindezekeken keresztül a néphez, a hazához való kötődést.
- Módszerében önkéntességen, öntevékenységen alapul.
- Feladatában tudománysegítő, az emberi életnek tartalmat adó, különösképpen pedig a történeti tudatot, a magyarságtudatot erősítő, a demokratizmust növelő mozgalom.

A honismereti mozgalom sajátos eszközeivel, elsősorban a haladó, a társadalmi és nemzeti szempontból fontos irányzatok, kezdeményezések felkarolásával, támogatásával sokat tehet közoktatásunk, közművelődésünk és a tömegtájékoztatás hiányosságainak felszámolása érdekében is.

A Hazafias Népfront VII. kongresszusa jogosan állapította meg a honismereti mozgalomról: "A Hazafias Népfront által eszmei alapokon szolgálja a közművelődést, társadalmi viszonyaink, a haza és a szűkebb pátria jobb megismerését, a hozzájuk való érzelmi- értelmi kötődést. Az 1980-ban Szombathelyen megrendezett III. országos honismereti

konferencián egybehangzóan állapították meg a párt-, az állami és az együttműködő társadalmi szervek képviselői, hogy a mozgalom képes volt integrálni a különböző közművelődési formákat. Része a tudományos ismeretterjesztés, az aktív önképzés, az önálló és csoportos gyűjtőbuvárló munka, a nyelvművelés. Nagy szerepe van nemzeti, társadalmi és politikai ünnepeink, évfordulóink tartalmass megszervezésében. Segíti az iskolai oktatást, a művészeti mozgalmakat, helyet kap az üzemek, a szocialista brigádok életében. Szervesen kapcsolódik a természet-tudományi, néprajzi ismeretterjesztéshez, az országjáráshoz, erősödik a természet, környezeti értékek, a nemzeti emlékhelyek, műemlékek védelmével kapcsolatos tevékenysége is." ³¹

A múlt és a jelen, az önismeret és a nemzeti tudat, ennek megismerése és tudatosítása együtt jelentik a mozgalom társadalmi méretű szervező, tudománysegítő, közművelődési és politikai tevékenységét.

A honismereti tevékenység tehát az elmúlt huszonöt év folyamatos fejlődése nyomán szervesen beilleszkedett az egységes magyar közművelődésbe. Az irányító szervek meghatározták a honismereti mozgalom célját, munkaterületeit, kapcsolat- és feladatkörét, szervezeti kereteit. A honismeret a Hazafias Népfront által összefogott országos tömegmozgalommá fejlődött, amely a közművelődés fel-

datain túl, hatékony eszköz a szocialista nemzeti egység alakításában, a hazaszeretet és közéletiség általános erősítésében.

3. A honismereti munka megszervezése

Csongrád megyében

A Hazafias Népfront Csongrád megyében 1969. március 20-án hivata életre a Honismereti Bizottságot. Az alakuló ülés jegyzőkönyvének tanúsága szerint jelen voltak: Katona Sándor, a HNF megyei titkára, országgyűlési képviselő, mint az értekezlet elnöke, dr. Nyiri Antal egyetemi tanár, dr. Tóth Imre adjunktus, dr. Madácsy László egyetemi docens, dr. Inczeffi Géza főiskolai tanár, dr. Turai Géza tanár, Józó Jánosné, a Népművelési Tanácsadó előadója, Barna László, a megyei művelődési osztály főelőadója, dr. Juhász Antal múzeológus, Fenákel Judit újságíró, Horváth Dezső újságíró, Boros József, a HNF megyei munkatársa, dr. Börcsök Vince népművelési szakreferens mint jegyző is.

Töltési Imre országos honismereti titkár.

/Hivatalos elfoglaltság miatt kimentette magát dr. Dömötör János múzeumigazgató, Hojcsi Pál középiskolai igazgató és Fazekas István, Szeged Mj Város Tanácsa népművelési előadója./

Boros József javaslatát elfogadva megalakult a Megyei Honismereti Bizottság.³²

Az alakuló ülés résztvevőinek hozzászólásai után Katona Sándor megyei titkár javasolja, hogy a Honismereti Bizottság munkatervét egy szűkebb körű munkacsoport dolgozza ki.

A Honismereti Bizottság munka- és feladatterve elkészült, melynek lényeges részeit kivonatossan az alábbiakban mutatjuk be:

"Cél a szabadidő helyes megszervezésével a község és a város haladó hagyományainak felkutatása, a szülőföld, a lakóhely megismertetésével, megszerettetésével igazi hazafiságra nevelés, a szocialista ember kialakítása."

"A honismereti munkával arra kell törekedni, hogy ismerjék meg a haladó múlt emlékeit a községben, járásban, sőt az egész megyében. Megyénk kubikos népe, a parasztmegmozdulások méltán váltották ki az egész ország érdeklődését. A honismereti mozgalom helyi képviselői olyan adatok birtokába juthatnak, amelyekre a történettudomány is számít. Ugyanakkor elmélyítjük a szülőföld szeretetén keresztül a dolgozó nép megbecsülését, az

igazi, a szocialista hazafiság érzését. A megyénkben élő szerb és román nemzetiségek eredményeinek elismerésével eljut népünk a proletár internacionalizmus tudatos vállalásáig."

A szervezési feladatok közül a leglényegesebbek:

"a népfronttitkár vonja be a mozgalomba azokat, akik hivatásuknál, érdeklődésükénél fogva sokat mozognak az emberek között: vonják be a tömegszervezetek, az ifjusági szervezetek képviselőit és a falu értelmiségét. A szakkörök magja azokból kerüljön ki, akik gyűjtéseikkel, korábbi kutatásaikkal, tapasztalataikkal már korábban felhívták magukra a figyelmet. Az összejöveteleket legjobb a kultúrházban tartani, mert ha a szakkör hosszabb ideig életképességről tesz tanúságot, a művelődési ház mint népművelési formát magáénak vallhatja, és dologi, személyi kiadásairól erejéhez mérten gondoskodik. Tagja lehet a körnek kor- és foglalkozási különbség nélkül mindenki, aki meg akarja ismerni szülőföldje, lakóhelye múltját. Vannak... időszakonként nyilvános, az egész falu érdeklődését kiváltó rendezvények."

Mivel foglalkozzon a honismereti kör?

Földrajzinévgyűjtés. E munka végzésének indoklása:

"A nagyüzemi gazdálkodás megvalósításával eltűnnek s feledésbe merülnek ezek a kisparaszti gazdálkodás során kialakult, tájékozódást szolgáló szervek, amelyek sok helytörténeti, művelődéstörténeti elemet rejtnek maguk-

ban... Összegyűjtésük az utolsó pillanatban történik... Gondoskodni kell, hogy a régi utcanevek, ha arra érdemesek, védetté nyilváníttassanak, s a legújabbkori történelmünk hősei, mártirjai utcanevet kapjanak... E munka közben /a gyűjtők/ megismerik és megszeretik lakóhelyüket. Érzelmi, hangulati kapcsolatuk megerősödik, ami állampolgári kötelességük pontos teljesítésével és munkájuk becsületes elvégzésében realizálódik. Az összegyűjtött anyagot, a kiegészítő gyűjtést is pályamunkaként be lehet adni a Móra Ferenc Muzeumba, ahol a készítő vagy közösség erkölcsi és anyagi elismerésben részesül."

A krónikairás a jelenkori történelmünk eseményeinek folyamatos rögzítése, minden honismereti kör, honismereti klub legfontosabb feladata. A közösségen belül szervezzenek három-négytagú krónikairó bizottságot. Ők gyűjtsék össze az anyagot részben egyéni munkával, részben pedig a honismereti kör tagjainak közreműködésével... A falukrónikák technikai kivitelezése tekintetében egyetlen irányelv betartása a fontos: időálló, komoly formában, több példányban kell elkészíteni. Népi díszítőelemek alkalmazása /festés, faragás stb./ a krónikák eredetiségét, művészi formáját előnyösen szolgálja. A krónikába kerülő szóbeli és írásos adatok gyűjtésére a falu minden öregjét, fiatalját mozgósítani kell, mert minél több az adat-szolgáltató, annál kevesebb esemény kerüli el a figyelmet. Jó alkalom a krónikairás megkezdésére a felszaba-

dulás negyedszázados évfordulójának megünneplése. Az elmúlt 25 év történetének rövid összefoglalása után meg kell kezdeni a jelenkor eseményeinek rögzítését. A hiteles történetírás sokat köszönhet majd ennek a felbecsülhetetlen értékű anyagnak.

A feladattervből a krónikairás addig elért eredményeiről a következőket is megtudhatjuk: "Megyénkben Csanádpalotán, Mórahalmon, Apátfalván és Tápén folynak a krónikairásra kísérletek. Csanádpalotán stencillel készült folyóiratos formában havonként adják ki, és olyan sikert aratott, hogy nem győzik a falusiak igényét kielégíteni. Sokan közös példányokat olvasnak. Egyedülálló kezdeményezés. Mórahalmon inkább a fényképek domináltak a krónikában, de rögtönzött, kultúrházi vitrinekben készített kiállítás formájában igénybe vették a falusi közvélemény segítségét is. Tápén és Apátfalván hatalmas bekötött könyvekbe kezdték vezetni a krónikát, és a felszabadulás 20. évfordulója inspirálta őket e munka megkezdésére."

A falu történelmi múltjának megörökítése érdekében használjanak fel a krónikairók minden rendelkezésre álló írásos emléket, többoldalú visszemlékezést. Jegyezzék fel a múlt népességi adatait. Irják le, milyen volt a falu gazdasági helyzete, mit termelt a lakosság, milyen állattenyésztéssel foglalkozott, milyen volt a viszonya a nagybirtokhoz. Foglalkoztak-e népművészettel, háziiparral?

Jegyezzék fel, melyek a falu legrégebb házai, vannak-e a múltból származó diszitó elemek? Hallgassák meg a falu öregeit, a régi időkről elmondott emlékeket. Kérdezzék meg őket, hogyan éltek, hogyan ruházkodtak, miből állt az étrendjük. Milyen érdekes eseményekre, elemi csapásokra, rendkívüli gazdasági esztendőkre emlékeznek? Mondják el, ha volt a faluban munkásmozgalmi esemény, mire emlékeznek a Tanácsköztársaság emlékei közül? Rögzíteni kell a nagybirtokrendszer megszűnésével letűnt cseléd-, summás-, arató- és cséplőmunkás-életformát. Mondják el, hogyan zajlott le régen egy-egy szüreti mulatság. Fel kell jegyezni mindent, ami a régi életformára, a falu múltjára jellemző.

A jelenkori helyzet megörökítése céljából rögzíteni kell a falu jelenlegi népességi helyzetét, a népszámlálási adatokat, a tsz-tagság létszámát, a gazdálkodási ágazatokat, a vezetőség névsorát, és a tsz megalakulásának időpontját. Fel kell jegyezni a közösség jelenlegi gazdasági helyzetét, a mezőgazdasági gépek számát, általában mindent, ami a közös gazdaság mai helyzetére jellemző. Fel kell mérni a faluban működő szövetkezeti ipart, a kisiparosok létszámát, iparági megoszlását. Irják le, mit termel a tsz, és hol értékesíti termékeit! Érdekes anyag egy-egy tsz-dolgozó munka-, lakás- és életkörülményeinek feljegyzése. Hány gyermeket nevel, hogyan iskoláztatja őket? Örö-

kitsék meg a földműves-szövetkezet évi forintforgalmát az egyes fő fogyasztási cikkek területén.

Nagy gondossággal kell feljegyezni a krónikában a növénytermesztés, a talajjavítás, a trágyázás módszereit. Szóljon a krónika a társadalmi munka végzéséről. Milyen tömegszervezet nevében történt a munkavállalás, mi volt a célja, kik hajtották végre, mennyit takarítottak meg a munkával? Fel kell jegyezni a társadalmi munkában kimagasló dolgozó nevét, esetleg fényképüket is el kell helyezni a krónika lapjain. Meg kell örökíteni a munka lefolyását, rövid leírást adni a kivitelezésről. Fel kell jegyezni, milyen politikai oktatás folyik. A faluból hány dolgozó került magasabb politikai munkakörbe, kik a jelenlegi politikai és mozgalmi vezetők? Helyet kapjon a krónikában a falusi fiataltság. Az úttörőcsapat és a KISZ-szervezet milyen létszámmal működik, kik a vezetők? A 8. osztályból hányan tanulnak tovább? Milyen közösségi munkát végez a falusi fiataltság, hova jár szórakozni, kirándulni? Szóljon a krónika a falu művelődési eseményeiről. Hány tanuló jár az iskolába, hány nevelő foglalkozik velük? Hogyan működik a művelődési otthon, milyen rendezvények, kultúresemények vannak benne? Állapítsák meg, hány sajtótermék fogy a faluban, hány telefon, rádió és televízió van? Jegyezzék fel, hogy korszerű háztartási eszközökkel hány dolgozó, illetve család rendelkezik. Hányan vettek részt nagyobb utazáson, tanulmányi kiránduláson a tsz dolgozói

közül? Fel kell mérni a könyvtár forgalmát, a könyvtár állományát, a könyvtári tagok számát. Milyen rendezvényei voltak a könyvtárnak, kik a könyvtár legöregebb olvasói, melyek a legolvasottabb könyvek. Külön lapon kell feljegyezni a krónikában egy-egy választás történetét, előkészületeit, lefolyását, általában minden számszerű választási adatot, amely a jövőben összehasonlítá-
sul felhasználható. Törődjön a krónika a falu egészségügyi helyzetével is. Mióta működik orvos a faluban, milyen a rendelő, az orvoslakás, átlagosan hány beteg keresi az orvost, milyen a csecsemőgondozás?

A krónikaszerkesztő bizottságnak állandóan figyelemmel kell kísérnie a megyei és országos sajtót, s minden, a faluval foglalkozó közleményt be kell jegyeznie a krónikába. Ha jelentős személyiség érkezik a faluba, kérjék névaláírását a krónika részére.

A fotószakkörösök is kapcsolódjanak be a szerkesztés munkájába. Minden olyan mozzanatot, amelynek képes ábrázolása előmozdítja a krónika színességét, képben kell a krónika lapjain elhelyezni. A fotószakkörök munkája ezzel változatosabb is lesz. Ugyancsak hozzájárulhat a krónika megszínesítéséhez egy-egy népművész, akár oldalak festésével, diszítésével, akár fedőlapok faragásával.

Ha a faluban gyár vagy bárminemű üzem működik, jelentőségénél fogva külön krónikát vezethetünk róla. Elképzel-

hető, hogy állami gazdaságról, tsz-ről, tsz-közi üzem-
ről is külön krónikát vezetnek. Ilyen esetben a krónika-
írókat a gyár, az üzem dolgozói közül kell felkérni. A
munkát ugyancsak a Hazafias Népfrent, a szakszervezet,
a művelődési otthon /ház/ közös szervezésében kell meg-
kezdeni.

A felsorolt módszertani tanácsok nem kötelezőek
- olvashatjuk a munkatervben -, csupán támpontokat nyuj-
tanak a munkához, amelyet a gyakorlat tölt meg gazdag
tartalommal. Nem merev, naponkénti eseményfeljegyzést kell
készíteni, hanem a vázolt szempontok figyelembevételével
minden olyan esemény kerüljön be a krónikába, amely a fo-
lyamatos életre jellemző. A krónikába kerülő anyagot szépen,
szabatosan kell megfogalmazni. Belekerülhet egy-egy kézi-
ratos emlékezés vagy írott dokumentum is. A statisztikai
adatokat évenként kell feljegyezni. Így könnyen leolvasha-
tó a fejlődés. Év végén a lapokra irt krónikát be kell köt-
tetni, és újra kell kezdeni minden év történetének rögzíté-
sét. Minden krónikairónak, szerkesztőbizottságnak tudnia
kell, hogy ezek a krónikák a jövőben a hivatásos történeti-
rás adatait képezik, tehát a feljegyzések hitelességére nagy
gondot kell fordítani.

Honismereti napok keretében évenként be kell mutatni
a falu népének a krónika anyagát - kiállításon. A népfrent
irányításával történjék a szervezés a falu művelődési házá-
ban. - A munkaterv itt egy jól sikerült honismereti napról

ezeket írja: "Legutóbb Apátfalván rendeztek honismereti napot. A művelődési házban kiállítás volt a falu tárgyi emlékeiből, és előadások mutatták be a délelőtti program során a lakosság szellemi hagyatékát. A résztvevők délután megtekintették a népi építkezés emlékeit, és este pedig az egész falu apraját-nagyját megmozgató színelőadás volt tánccal egybekötve." - Ha községeink eredményeket érnek el a krónikairásban, járási honismereti napot tervezünk, ahol kiállíthatjuk a falukrónikákat, és a szerkesztőbizottságok kicseréhetik tapasztalataikat. Közös kulturális műsor keretében minden falu bemutathatja népdalait, népi táncait és hagyományos viseleti ruhadarabjait. Részleteket olvashatnak fel a falukrónikából.

A tárgygyűjtés, a falumúzeum megszervezése is a honismereti kör feladata. Helyes, ha községenként ugyanazok az emberek végzik a munkát, akik a falukrónika adatgyűjtésével foglalkoznak. Köztudomású, hogy a történelmi múlt emlékeinek feltárásával közelebb jutunk az elmúlt korszak emberének, társadalmának megismeréséhez. Éppen ezért minden olyan régészeti, tárgyi emléket össze kell gyűjteni, amely egy-egy kor társadalmára jellemző. - A földben levő települési emlékek, épületmaradványok, sírok feltárását a honismereti kör tagjai nem végezhetik el. Ilyen helyeken még tájékozódó ásatásokkal se próbálkozzanak, mert szakértelem hiányában súlyos károkat okozhatnak a leletekben. Ha a kör tagjai bárhol nyomára akadnak, azonnal jelentsék a Móra

Ferenc Múzeumak, hogy tudományosan képzett szakembert küldhessenek a helyszínre. Mükedvelő régészek súlyos károkat okozhatnak az általuk jelentéktelennek tűnő leletek feltárásával. A föld felszínén vagy a földmunka során előforduló, előkerülő darabokat összegyűjthetjük, de minden esetben meg kell mutatni múzeumi szakértőnek. - A falusi lakóházakban, régi gazdasági épületekben, pincékben, padlásokon fellelhető és használaton kívül heverő bútordarabok, felszerelési tárgyak, mezőgazdasági, ipari szerzőszámok, műhelyberendezési tárgyak mind a gyűjtőmunka tárgyát képezik. A tárgyakért pénzt felajánlani helytelen, hiszen nincsenek meg a költségvetési alapjai sem. Ha idegen kufárok megjelennek, és nyereszkesedés céljából potomon áron fel akarják vásárolni a tárgyi emlékeket, meg kell akadályozni. A begyűjtött tárgyakat nyilvántartásba kell venni. Irjuk fel, mi volt a rendeltetése, ki készítette, mikor, meddig használták, ki gyűjtötte, ki volt az adományozó? Az ilyen nyilvántartás nagyban megkönnyíti a múzeumi szakemberek tudományos, rendszerező munkáját. Nyomtatványokat, a tárgyakra függesztendő cédulákat a múzeumok szívesen bocsátják rendelkezésre. - A gyűjtés segítse elő a népművészeti hagyományok megmentését. Fordítsunk figyelmet a ruházkodással, a lakással, épületdiszitással, az ünnepi szokásokkal /lakodalmak, szüreték, temetések/, jellegzetes helyi ünnepekkel kapcsolatos tárgyak begyűjtésére. Rendkívül fontos feladatunk, hogy népdalaink, népnyelvünk, népi

táncaink még fellelhető kincseit összegyűjtsük. A tárggyűjtés is sürgős feladat. Legyen a honismereti kör feladata. Ezzel kapcsolatban egy jó példáról ezeket rögzíti a munkaterv: "Mindszenten a hetenként ismétlődő foglalkozásra hozzák a gyűjteménybe szánt tárgyakat. Elmondják a történetét, és mindjárt ki is töltik a nyilvántartó nyomtatványokat. A begyűjtött tárgyakért pénzt nem kérnek, jól vizsgáznak szülőföldszeretetből, mert megelégszenek az-
zal, hogy az adományozó nevét megörökítik. A művelődési otthon kis helyiségében tárolják, és gyakran rendeznek kiállításokat. Az ilyen gyűjtemény képezheti egy későbbi falumúzeum alapját. Ilyen honismereti gyűjtemény van még Szegváron, Tápén, Ruzsán és Apátfalván. A szegvári gyűjtemény már falumúzeum rangjára emelkedett. Ilyen tervekről tudunk Tápén is. Ruzsán még egy szabadtéri múzeum, skanzen gondolata is felvetődött. Községrendezés során egy szalmatetős kis tanyát megtartának teljes gazdasági felszereléssel, emlékeztetőül, hogyan vivta harcát a homoki ember a természettel, hogyan és milyen szerszámokkal hódították meg a homokot a ruzsai dolgozó parasztok."

A Honismereti Bizottság a nemzetiségekről sem feledkezett meg: "Csak helyeselni tudnánk a többnemzetiségi falvakban a nemzetiségi folklór gyűjtését: öltözet, szokások, dalok, táncok, használati tárgyak stb. Esetleg helyi nemzetiségi múzeum létrehozását községi erőből."

A munkaterv befejező gondolatai buzdítást adnak minden,

a hazáját, szűkebb környezetét, szülőföldjét szerető fiatalnak, idősnek egyaránt: "A dolgozó nép tárgyi és szellemi hagyatékának összegyűjtése mit sem ér, ha vele elvágjuk a hagyományozás folyamatának folytonosságát, s kirekesztjük a dolgozó népet kulturájának megmentéséből. A honismereti köröknek kell gondoskodniuk, hogy a hagyományozók mellett ott legyenek a fiatalok, a hagyományátvevők, közben igazi hazaszeretetre, proletár internacionalizmusra nevelünk, segítjük az intézményes hagyományátadás és hagyományvétel szocialista jellegű kibontakoztatását."

A munkaterv stencilen készült, kiadója a Hazafias Népfront Csongrád Megyei Honismereti Bizottsága, kelte: Szeged, 1969. december 15.

Ez a sokszorosított anyag szerényen ezt a címet viseli: A honismereti munka megszervezésének feladatai Csongrád megyében.

Sokkal több ez, mint a feladatok körvonalazása, gondos, jól megfogalmazott módszertani segédanyag is azon szakkörök számára, amelyek akkor vagy éppen ennek a buzdítására kezdtek a munkához, elismerés azok számára, akik a honismereti munkában már a kezdet nehéz éveiben is szép eredményekkel dicsekedhettek.³³

Csongrád megye hamar felkarolta az újjászervezett honismereti mozgalom ügyét. A Hazafias Népfront politikai támogatása mellett a Népművelési Tanácsadó /Neve 1970-ben

Csongrád Megyei Művelődésügyi Módszertani Központ/ szervezte a honismereti munkát, felismerve a népművelésben betöltött szerepét és eszmei-politikai jelentőségét. Kezdettől fogva működött a szakbizottság, ahol a néprajztudomány, a múzeológia és a gyakorlati pedagógia jeles szakemberei évenként több tanácskozáson alakították ki a mozgalom megyei arculatát. Az 1969 tavaszán megalakult Honismereti Bizottság révén a népművelési forma széles körű politikai támogatást, lehetőséget kapott, mert a járássok, községek helyi népfrentbizottságai is magukénak érzik a honismereti mozgalmat.

Megyénkben a honismereti munkában a szakköri forma vált általánossá. A tagok részben általános iskolai, diákotthoni tanulókból, részben felnőttekből szerveződnek. Vegyes szakkörök is vannak, ahol fiatalok és felnőttek közösen vesznek részt a foglalkozásokon. Ez azért jelentős, mert együtt vannak a hagyományozók és hagyományátvevők. Így biztosított a politikai nevelés, a népi kultúra megmentésének folyamata. Honismereti mag lehet egy-egy gyári vagy tsz-brigád, ahol politikai kérdések mellett közművelődési problémákkal is foglalkoznak.

A honismereti mozgalom a hazafias nevelés egyik megvalósítója. Megyénkben ez jól összekapcsolódik a szocialista nemzetköziség eszméjének szolgálatával, mert körünkben szerb, román, szlovák /és német/ nemzetiségiek is élnek. Külön figyelmet fordítunk népi kultúrájuk felkaro-

lására. Az interetnikus kapcsolatok elemzésével tudományos ügyet is szolgálunk, és egyszerre nevelünk igazi, szocialista hazafiságra és proletár internacionalizmusra.³⁴

A továbbiakban a honismereti mozgalom eddig elért eredményeit mutatjuk be.

4. Nemzeti emlékhely, falu-, iskola-, tanyamúzeumok, gyűjtemények, emlékházak

4.1 Nemzeti emlékhelyünk, Pusztaszer

A honfoglaló vezérekről, az Árpád-házi királyokról, korukról, a legtöbb információt Anonymostól kapott az utókor. Ő tudósít könyvének IV. fejezetében arról, hogy amikor Árpád győzedelmeskedett Szvatopluk és Zalán seregei fölött, "... addig a mocsárig mentek, melyet Körtvély-tónak mondanak, s ott maradtak a Gyümölcsény-erdő mellett harmincnégy napig. Azon a helyen a vezér és nemesei elrendezték az országnak minden szokástörvényét, meg valamennyi jogát is... miképpen tegyenek igazságot bárminő elkövetett vétkekért. Egyszersmind ott a vezér vele jött nemeseknek különböző helységeket adományozott... Azt a helyet, ahol mindezt elrendezték a magyarok, a maguk nyelvén Szerinek nevezték el, azért, mert ott ejtették meg a szerét az ország egész dolgának." A tanácskozás színhelyének meghatározását segíti az is, hogy már 1233-ból vannak írásos fel-

jegyzések a szeri Bencés apátságról. A Bencések által épített templomot az évszázadok folyamán többször felégették, lerombolták, majd újjáépítették. Vörös márvány padlózata is a Pallavichiniek gazdasági épületeinek falaiba került. /A régészek már a múlt század végén, az 1869-es millennium előtti években is ásattak a templom romjai körül./³⁵

Ez a terület - azáltal, hogy honfoglaló őseink 896-ban itt megjelentek, megtelepedtek, népünk további sorsát meghatározó kérdésekről tanácskoztak és döntöttek - emlékhellyé vált. Pusztaszert ezért az első országgyűlés helyeként tartjuk nyilván. Elődeink átteni tanácskozásait és döntéseit nevezhetnénk első szóbeli alkotmányunknak is.

Az ezredéves évforduló közeledtével érlelődött meg az a gondolat, hogy a honfoglalásnak maradandó emléket kell állítani. Ennek helyét Pusztaszeren a szeri apátság romjai közelében jelölték ki. Az alapkövetételt országos ünnepség keretében tartották 1896. június 27-én. Az un. Árpád-emlékmű még 1896-ban elkészült, ezzel létrejött az első honfoglalás emlékhelye.

A szeri gyűlés helyszíne majdnem kerek 1050 év múlva, 1945 márciusában ismét nevezetes esemény színhelye: a környék falvaiból - de távolabbról is - több ezer paraszt gyűlt össze az Árpád-ligetben, hogy a Pallavichini uradalom több mint 40 ezer hold földjét felossza a nincsteleneknek.

Ezzel tovább növekedett Pusztaszer történelmi szerepe, emlékhelyi jellege. A parasztok itt verték le a földosztás első karóit, annak országos hivatalos kezdeteként. 1945. március 29-én a több mint 40 ezer holdas birtokon összejött mintegy háromezer föld nélküli cseléd és szegényparaszt, leverte a karókat, elfoglalta és felosztotta jogos tulajdonát. Ezzel Pusztaszer a második honfoglalás emlékhelyévé is vált. Így ír erről Zöldi Kovács Lajos mint szemtanú: "Az Árpád-emlékműnél szervezték meg a szegedi elvtársak a földosztási ünnepséget, melyet már azóta második honfoglalásnak neveznek. ... Az Árpád-emlékmű felső erkélyszerű részén, szemben a lépcsővel egy nagy asztalt helyeztek el, felette felirat függött: Megfogadjuk, hogy felszántjuk és bevetjük a magyar ugart!... Az ünnepi beszéd elhangzása után a főispán vezetésével kivonultak a Pallavichini birtokra, ahol Karácsonyi Ferenc főispán beverte az első mezsgyekarót, miközben a zenakar az Internacionálét játszotta."³⁶

A felszabadulást követő két évtized mindennapjai számára érthetően nem volt fontos kérdés Pusztaszer ügye, annak helye a magyar közgondolkodásban. Természetesen az élet itt is sokat változott. A béresek földet kaptak, szövetkezetet szerveztek, tanultak és tanították gyermekeiket. Az Árpád-ligetben szeptember első vasárnapján hagyományos búcsú volt.

A hatvanas években a szocialista népi-nemzeti egység gyors fejlődése hozta felszínre a "két honfoglalás" emlékhelyének méltó ápolását, fejlesztését. Sürgette ezt az a körülmény is, hogy a turizmus szélesedésével együtt növekedett az e helyet látogató bel-és külföldiek száma. A környezet viszoñt nem volt méltó e hely jelentőségéhez. Így a helyi kezdeményezések 1970-ben országos támogatást kaptak, és a Hazafias Népfront Országos Elnöksége létrehozta a Pusztaszeri Emlékbizottságot. Első elnöke, Erdei Ferenc így ír: "Van tehát mire emlékeznünk Pusztaszeren. A magyar állam alapvetése történt ezen a földön: ez volt az elődje a feudális keresztyén királyságnak, a török hódoltság kora két, illetőleg három Magyarországnak, az ujkori rendi államnak, a kapitalista Magyarországnak, az 1918-as Köztársaságnak, az 1919-es Tanácsköztársaságnak; s ez az első elődünk nekünk is, a munkás-paraszt hatalomnak, a Magyar Népköztársaságnak. Önmagunk megbecsülése, nemzeti történelmünk köteles tisztelete is parancsolja tehát, hogy tiszteljük ezt a múltat is, és ápoljuk ezt az emléket is."³⁷

Az Országos Emlékbizottság három albizottságot szervezett az emlékpark kiépítésével, kifejlesztésével, a pusztaszeri rendezvények tartalmának kialakításával, a község, illetve a helységnév rendezésével kapcsolatos javaslatok kidolgozására.

Az albizottság és az illetékesek véleménye alapján

a Pusztaszeri Emlékbizottság elkészítette a továbbfejlesztésre vonatkozó javaslatát. E javaslatokat 1971. augusztus 6-i ülésén az MSZMP Csongrád Megyei Végrehajtó Bizottsága is véleményezte, illetve támogatta. Ezt követően az MSZMP KB Tudományos, Közoktatási és Kulturális Osztálya javaslatot tett az Agit.-Prop. Bizottságnak a Pusztaszeri Nemzeti Emlékpark létesítésére és a hozzá kapcsolódó ünnepek jellegére. Az Agit.-Prop. Bizottság 1972. február 29-i ülésén állást foglalt, amelyvel az ügyel kapcsolatos elvi kérdések rendezetté váltak, s útmutatást adott a további gyakorlati teendőkre is.

Egyetértés született abban, hogy Pusztaszeren a Hazafias Népfront védnöksége alatt állami és társadalmi szervek közreműködésével nemzeti emlékpark létesüljön, mely a honfoglalás emlékét a "második honfoglalással", hazánk felszabadulásával és a földosztással egységben örökíti meg.

"A Pusztaszeri Nemzeti Emlékpark végleges kialakításának 2-3 ötéves népgazdasági terv időszaka alatt szakaszosan kell megtörténnie."³⁸ - A bizottság egyetértett azzal, hogy a kialakult hagyományoknak megfelelően szeptember első vasárnapján az emlékműnél helyi jellegű munkás-paraszt találkozót rendezzenek. Egyidejűleg a közben 56 hektárra kibővített területen olyan létesítményeket kell felállítani, amelyek tartalma, szerepe és rendeltetése kapcsolatos a két honfoglalás valamelyikével: muzeális és néprajzi jelleggel meg kell örökíteni a honfoglaló magyarok és a

földosztó parasztok életét. - Időközben az Országos Természetvédelmi Hivatal a természetvédelmi szempontból kiemelkedően értékes 22 000 hektárnyi területet tájvédelmi körzetté nyilvánította, melynek középpontja a Nemzeti Emlékpark.

A terület rendezési terve szerint a következőket kell meglétesíteni:

- a felszabadulási-földosztási emlékmű a népgyűlések terével;
- a honfoglaláskori régészeti és földosztáskori mezőgazdasági jellegű múzeum;
- a különböző települési, illetve lakásformákat megőrkítő szabadtéri kiállítás;
- A Feszty-körkép körcsarnoka;
- a régi vízi élet emlékeit megőrkítő mesterséges tó;
- főbejárati és gondnoksági épület a szükséges szolgálati és szolgáltatói részleggel.

A külső kiegészítő területre tervezett létesítmények: vendéglátó egység, faház és sátras szállásterület, strandfürdő, lovaspálya, a parkerdős területen pihenési, sportolási és egyéb szórakozási lehetőségek.³⁹ Az elmúlt 15-20 év alatt sok minden megvalósult honalapításunk emlékhelyének méltó fejlesztése érdekében. Szép eredményeket hoztak az ásatások. A látogatók a skanzen területén mind több

épületben ismerhetik meg a mult népélet mindennapjainak munkáját, kulturáját, alkotásait /halászház, makói ház, szatócsbolt, szegedi tanya, tanyasi iskola, hódmezővásárhelyi olvasókör stb./ A Nemzeti Történeti Emlékparkká minősült terület és környéke állandóan szépül a természetvédelem jóvoltából is. Utak, kiszolgáló helyiségek épültek. A nemrégiben megépült Szegedi kapu épületét Tóth Valéria szobrász domborműve disziti. Már messziről látható a Feszty-körkép épülő nagy körcsarnokának Kunhalmot idéző csucsa, ahol belátható időn belül a restaurált alkotás is helyet kap. A pénzügyi lehetőségektől függően napirendre kerül a felszabadulási-földosztási emlékmű elkészítése.

Az emlékpark fejlesztésének eredményeit és feladatait rendszeresen áttekinti az emlékbizottság, amely Erdei Ferenc halála után Dimény Imre, majd 1977 óta Losonczy Pál vezetésével működik. Tagjai országos és helyi szervek vezetői, képviselői. Az 1985 első felében tartott ülésen Losonczy Pál a többi között így summázta az eredményeket és a feladatokat: "A lelkesedés többre segítette ezt a nemzeti ügyet, mint az anyagi eszközökből előre ítéltük, s ez dicsőségére válik Csongrád megyének, az országnak. Az egészséges türelmetlenséget ennek ellenére sem lehet rossz néven venni, hiszen néhány szép történelmi alkalom sürget bennünket: a honfoglalás 1100. évfordulója vagy a földreform fél évszázados jubileuma. Ezekre a határkövekre gondolni kell a fejlesztés ütemének további meghatározásában."⁴⁰

A téma befejezéseként álljon itt Dr. Koncz Jánosnak, az MSZMP Csongrád Megyei Bizottság titkárának véleménye megyénk, országunk e jeles emlékhelyéről: "A honfoglalás e kiemelkedő emlékhelye mindennap hirdeti népünk alkotó erejét, az évszázadok alkotásainak értékét. Évente egyszer az államalapítás, az Alkotmány, az új kenyér ünnepén tizezrek nagyszerű találkozásának is színhelye. Megyénk lakosságának képviselői mellett a környező megyékből is jó szívvvel köszöntünk résztvevőket. Szép hagyományként a nagygyűlés szónoka átveszi a legjobb eredményt elért mezőgazdasági egység "új kenyerét", és sor kerül a jelképes kenyérszegésre. - Pusztaszer - ma Ópusztaszer - helye sokat változott a nemzeti közgondolkodásban. Lehámlott róla minden, amit a régi uralkodó osztály érdekei ráraktak. Fokozatosan válik szocialista közgondolkodásunkban igazi értéké, olyan történelmi emlékhellyé, amely erőt ad mai és holnapi munkánkhoz." ⁴¹

4.2 Falumúzeumok, iskolamúzeum, tanyamúzeum, gyűjtemények,

irodalmi tájház

4.2.1 Falumúzeum

Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc centenáriumán a kormányzat méltó emléket akart állítani a nemzeti függetlenségért folyó harcnak, ezért felhívta az ország lakosságának figyelmét a százéves tárgyi és írásos emlékek, a nép életével kapcsolatos tárgyak gyűjtésére és

kiállítások rendezésére.

Szegváron Jaksa János tanító vállalta a gyűjtés megszervezését és a kiállítás megrendezését. Segítséget az iskola testületétől és a tanulóktól kapott. A község lakói közül is sok segítőtje akadt. Rövid idő alatt jelentős anyag gyűlt össze. 1948. március 14-én megnyílt a kiállítás a volt Polgári Kör épületében.

A terv az volt, hogy a kiállítás és az ünnepek befejeztével az összegyűjtött tárgyakat visszaadják tulajdonosaiknak. Az adományozók szinte valamennyien felajánlották a múltat idéző tárgyi emlékeket egy leendő múzeum számára. Ez arra készítette Jaksa Jánost és a község elöljáróságát, hogy hozzákezdjen egy múzeum létrehozásához.

Hat évig folyt a szervezőmunka, míg végre 1954. július 25-én átvehette a község lakossága Csongrád megye első falumúzeumát.

Eközben tovább gyarapodott a néprajzi anyag. Idővel már azon kellett gondolkodni, hová helyezték a múzeumot, mert a meglévő épület szűknek bizonyult. A XVII-XVIII. századból fennmaradt, nádtetős, az utcára vaskos téglaszloppokkal néző műemléképületre esett a választás. A Csongrád Megyei Múzeumok Igazgatósága és a községi tanács ezt az épületet meg is vásárolta.

A tornácos, nádtetős, fehérre meszelt épületet nagy költséggel állította helyre az Országos Műemléki Felügye-

lőség és a Csongrád Megyei Tanács. A helyreállított épületben tizennégy kisebb-nagyobb helyiség van. Négy szobában néprajzi kiállítás, további háromban helytörténeti tárgyak, dokumentumok találhatóak. A többi helyiség raktár.

A kiállításokat a megyei múzeum és a szentesi levéltár munkatársai rendezték - Jaksa János közreműködésével. Egy kisebb szobában a kenderfeldolgozás helyi eszközei és a pásztorkodás tárgyai láthatók. Egy szobát "tisztaszobának" rendeztek be. A következő helyiségekben a fazekasok, tálások munkái találhatóak. A múzeum legszebb helyisége a szabadkéményes konyha.

A Szegvári Falumúzeumot 1973. október 2-án a múzeumi hónap keretében dr. Ágoston József, a megyei pártbizottság akkori titkára nyitotta meg.

A megnyitás óta tovább gyarapodott a múzeum. A helytörténeti kiállítás két részből áll. Az egyik tartalmazza az írásos emlékeket, a másik rész 1982. október óta gazdag és jól rendezett őstörténeti anyaggal várja a látogatókat. Ide helyezték el a Szegvár-Tüzkövesen feltárt régészeti anyag legszebb darabjait.

A falumúzeumot 1981 óta Kovács Lajos gondozza, s a gyűjtőmunka tovább folyik: helytörténettel, életmóddal kapcsolatos tárgyakat, dokumentumokat, fényképeket gyűjtenek. Elkészült Szegvár oktatásügyének története a századfordulóig c. tanulmány, és folyik a szegvári Önkéntes Tűzoltó Egyesület történetének kutatása. A szakköri tevékenység az általános iskola tanulóira épül. Működik múzeum-

baráti kör is, amelynek tagjai a néprajzi anyagot rendezik, a Szegvár környéki ásatások eredményeivel ismerkednek.⁴²

4.2.2 Iskolamúzeum

Csongrádon a helytörténeti kutatások kezdetei a múlt századba nyúlnak vissza. A kezdeményezés Farkas Sándor gyógyszerész nevéhez fűződik. A városi múzeumot a két világháború közötti időben hozták létre a lelkes tanítók a Központi Elemi Iskola /ma: Kossuth Lajos Általános Iskola/ egyik tantermében. E gyűjtemény vetette meg alapját az 1956-ban külön épületben újjászervezett múzeumnak.

Az iskolamúzeum létrehozásának a gondolata a Széchenyi Uti Általános Iskolában az 1960-as évek közepén vetődött fel. A történelmet, néprajzot kedvelő tanárok felismerték, hogy a tanulók lakásán lévő limlommak tartott tárgyakat meg kell menteni a jövőnek, el kell hozni az iskolába. Közben - látva az egyre szaporodó értékeket - egyre több pedagógusban vetődött fel és érlelődött meg az iskolamúzeum gondolata.

A gyűjtésnek és a szervezőmunkának hatalmas lökést adott a helyiség kérdésének megoldása. Az iskolamúzeum gondolatával, munkájával foglalkozó kollektívának társadalmi úton óriási feladatokat kellett megoldania. A legnagyobb gondot, a legsokrétűbb tevékenységet a helyiség kiállításra alkalmassá tétele, berendezése, a bútorzat elkészítése jelentette. Mindez sokszor szakipari munkát

követelt. Az anyag elrendezését elősorban az összegyűjtött tárgyak, emlékek határozták meg. Az esztétikai elképzeléseket a rajz szakos nevelők, a didaktikus szempontokat pedig a történelem, a néprajz és a múzeum iránt érdeklődő pedagógusok véleménye alakította ki.

A kollektiva munkájának szakszerűségéről, a kiállítás oktatás-nevelésre, közművelődésre való alkalmasságáról beszéljen az iskolamúzeum emlékkönyvében található bejegyzések egyike: "Az iskola kiállítási anyaga messze túlnőtt egy iskola szűk keretein. Az itt felhalmozott régészeti, néprajzi, helytörténeti, iparművészeti darabok általános érdeklődésre, sőt a szakemberek érdeklődésére is igényt tarthatnak." - állapította meg az orosházi Szántó Kovács János Múzeum néprajzkutató munkatársa.

Az iskolamúzeum feladatának tekinti az anyaggyűjtést, amely nemcsak muzeális értékű tárgyakra terjed ki, hanem minden emlékre, leletre, olyan darabra, mely az iskolai ismeretszerzést és nevelést szolgálja. E munkában továbbra is elsősorban az úttörőkre, szülői munkaközösségekre, pedagógusokra és kívülálló múzeumbarátokra kívánnak támaszkodni, de cél e kört minél szélesebb társadalmi alapra helyezni.⁴³

4.2.3 Tanyamúzeum

Hazánk felszabadulásának 30. évfordulójára, 1975. április 2-án tanyamúzeumot avattak Kopáncson. A szoba, konyha,

kamra helyiségekből álló főépületet istállók, ólak veszik körül. Az udvar közepén szemestermény tárolására készült objektum van. A kamrától a padlásig minden elrendezve fogadja az érdeklődőt. A megnyitón Dr. Tálasi István professzor mondott beszédet. A tanyamúzeum a létrehozó szervek és intézmények /Hódmezővásárhely Város Tanácsa 1974-ben megvásárolt és a Csongrád Megyei Múzeumok Igazgatósága, az Országos Műemléki Felügyelőség közreműködésével helyreállított/ szándéka szerint arra hivatott, hogy tükrözze s hosszú időn át őrizze a vásárhelyi tanyák elmúlóban levő jellegzetességeit.

4.2.4 Gyűjtemény

Ifjú Lele József a tápéi magángyűjtemény létrehozója, aki egyszerű paraszti környezetben nevelkedett. Sok olyan hatás érte gyermekkorában - írja önmagáról -, amely a néprajz rajongójává, szenvedélyes gyűjtőjévé tette. 1968-ban kétszintes házának földszintjét múzeumnak rendezte be. A tisztaszobától - a régi konyha minden tartozékán át - a paraszti bútorokig, használati tárgyakig minden megtalálható itt /magasra vetett ágy, sublót, sarokpadok, asztalok stb./. Már a 70-es évek elején kb. 1500 tárgyat tartott nyilván, részben kiállításon, részben raktáron. Minden tárgyat a múzeumi szabályok szerint leltározott, és állagmegóvásáról is gondoskodott. A Televízió 1973. december

8-án mutatott be részleteket a gyűjtésből. Az ujságok közül a Délmagyarország, a Csongrád Megyei Hirlap, a Somogyi Néplap, az Esti Hirlap, a Képes Ujság, egy ausztrál napilap, a Magyar Nemzet és a Népszabadság néltatta a gyűjteményt. Az Idegenforgalmi Hivatal felvette a városba érkező turisták programjába.⁴⁴

4.2.5 Irodalmi tájház

Néhány évvel ezelőtt a szakembereken kívül alig ismerte valaki Espersit János nevét, de mióta egykori makói lakása irodalmi emlékmúzeum lett, szinte újra itt él közöttünk. Espersit születésének centenáriumán, 1979. január 19-én felavatott irodalmi tájház hordozója korunk múzeumi törekvéseinek. A dokumentumokból és fényképekből összeállított két dimenziós irodalmi kiállítások világát Makón is sikerült megtörni enteriőrökkel és képzőművészeti alkotásokkal. A hét kiállítási helyiségből három korabeli bútorokkal van berendezve, ez három különböző életmódot reprezentál; kifejezi, hogyan is élt az 1920-as években Makón József Attila pártfogói közül Espersit János, Könyves Kolonics József és Kesztnér Zoltán. Az Espersit-ház volt az országban az első olyan irodalmi múzeum, amely audiovizuális teremmel is kiegészült. A főépület folyósója az időszakos kiállítások helye. A makói művésztelep alkotásaiból és József Attila-versillusztrációkból többször nyílt kiállítási

tás, de munkásmozgalmi, technikatörténeti és képzőművészeti kiállításoknak is adott helyet. A népművelési tevékenység legfőbb bázisa az előadóterem, amely fel van szerelve a legkülönbözőbb audiovizuális felvevőkkel és lejátszókkal. Ezek a felszerelések lehetővé teszik, hogy házilagosan is készüljenek kisfilmek. A ház filmarchivuma a Televíziótól beszerzett, a helyi tanács és a művelődési központ által készített hangosfilmekből áll. Jelentős hangarchívummal is rendelkezik, a vidéki intézmények közül a makói múzeum rendelkezik József Attilára vonatkozóan a leggazdagabb hangfelvételyűjteménnyel. - A nyári hónapokban az Espersit-ház udvarán szabadtéri rendezvények szervezésére is sor kerül. Juhász Gyula így ír az Espersit-házról: „A Múzsza áldja ezt a szép lakot, Hol napjaim derüs örömben telnek.”⁴⁵

5. Helytörténet /krónikairás, tsz-történet,
üzemtörténet/

Az utóbbi 10-20 évben nagy lendületet kapott a városok és községek helytörténetének kutatása, amelynek következtében sorra születnek megyénkben a monográfiák /Tápe, Kistelek, Sándorfalva, Szőreg, Deszk stb./, illetőleg készülöben vannak /Algyő, Kiskundorozsma/. Ezenkívül már megjelent Hódmezővásárhely történetének 1., Szeged történetének 1., 2. kötete.

Értekezésemnek nem feladata ezeknek a nagy terjedelmű munkáknak a bemutatása. Ebben a fejezetben csupán azt próbálom érzékeltetni, hogy a honismereti szakörök, a népfrentbizottságok a különböző helyi társadalmi és tömegszervezetekkel karöltve erőfeszítéseikkel milyen pezsdülést eredményeztek a helytörténet-, üzemtörténet-írásban, egy-egy iskola vagy termelőszövetkezet történetének megírásában. Településkronikát például sok községben, városban vezetnek. A tartalmukban gazdagodó brigádnaplók máris forrásai az üzemtörténet-írásnak, s mindkettő kapcsolódik a helytörténethez. Ez utóbbi területen végzett folyamatos kutató-feltáró munka révén ismeri meg nagyon sok ember a városokban, falvakban egyaránt települése múltját, kulturális értékeit, a szocialista fejlődés eredményeit, a társadalmi szükségleteket. - A krónikairás a honismereti mozgalom hagyományos ágazata. Tömeges méretekben végzett helytörténetírási műfajjá azonban csak a felszabadulás 25. évfordulója alkalmából vált, amikor a községekben, városokban megírták a felszabadulás eseményeit, az eltelt negyedszázad szocialista építésének eredményeit, örökitették meg ezeknek az időknek jellegzetes alakjait. - Az alábbiakban ezekről kaphatunk izelítőt.

5.1 Krónikák

Asztalos P. Kálmán csanádpalotai lakos - írói vénájú

ember lévén - a huszas évektől dolgozott a helyi és az országos sajtónak. Versei, novellái a parasztság vágyait tolmácsolták. Írásai miatt gyakran szembekerült a Horthy-korszak hatóságaival. Megírta Csanádpalota történetét és hagyományait. Külön füzetben adták ki a palotai méhészettel kapcsolatos írását. Amikor a hatvanas évek elején országosan újjászervezték a honismereti mozgalmat, Asztalos P. Kálmán a honismereti szakkör vezetőjeként hasznosította addigi gyűjtéseit. Amikor a honismereti mozgalom irányítói szorgalmazták a falukrónikák írását, Csanádpalotán - a megyében elsőnek - 1969 májusában megjelent a stenciles falukrónika első példánya, mely rövid idő múlva a Palotai Krónika címet kapta. Címlapján ez áll: A Csanádpalotai Kelemen László Művelődési Otthon honismereti szakkörének lapja. Szerkesztésében Asztalos P. Kálmán mellett Bazsó Dénes, Kinyó István, Dékány Józsefné, Pánczél Józsefné, Némethi Béláné, Komoly Pál és mások működtek közre. A krónikának nagy sikere volt, első példányait szétkapkodták. Eleinte minden hónapban megjelent, később negyedévenként adták ki. A Palotai Krónika az évek során formájában, tartalmában, terjedelmében sokat változott, fejlődött. A krónikát nagy érdeklődéssel fogadták a faluban, a megyében, szakmai körökben országos viszonylatban is. A palotai honismereti munka, amelynek egyik fő területe a krónikairás, rangos helyet vívott ki magának. Fekete Gyula író a Kortárs, Püskösti Árpád az Új Írás c. folyóiratban méltatta a szakkör

és a szerkesztőség munkáját.

A Magyar Rádió Mary György révén a Közkivánatra c. műsorban iktatta be őket. A Televízió a Falujárás c. adásban sugárzott felvételeket róluk.⁴⁶

Sándorfalva falukrónikájának első példánya 21 oldalas terjedelemben Juhász Antal ny. gimnáziumi igazgató irányításával, dr. Ócsai József tanácselnök, Szalontai Istvánné és Szerenka János közreműködésével készült. A krónika foglalkozik a háziipari szövetkezet, a Rózsa Ferenc Termelőszövetkezet, a Mezőgép, az általános iskola, a postahivatal problémáival. A falukrónika - stenciles formában - negyedévenként jelenik meg, és a község lakossága körében kerül terjesztésre a tervek szerint.

A Tömörkény István Honismereti Kör életrehívója a Hazafias Népfront Tömörkény Községi Bizottsága. 1974. november 11-én alakult meg. A szakkör a következő célokat tűzte maga elé: a szabadidő értelmes, hasznos eltöltése, a közművelődés segítése; a krónikairás eszközeivel a község jelenkori valóságának rögzítése, hogy erősödjék a demokratizmus; neveljen a tények tiszteletére; tájékoztassa a mindenkori helyi vezetést; mélyítse a községben felnövekvő ifjúság hazafias érzelmeit; emelje az iskolai történelemtanítás színvonalát. A gyűjtőmunka szervezett végzésével s az ősök tárgyi emlékeinek megőrzésével a megbecsülés kifejezése a múlt és a jelen eredményei iránt. A szakköri foglalkozások helye általában a művelődési ház. A fa-

lukrónika három fő részből áll: a/ eseményeket, adatokat tartalmazó részből, vagyis forrásanyagból; b/ a forrásanyag történetirói feldolgozásából, azaz átfogó és elemző - társadalmi, gazdasági, kulturális, egészségügyi települési - beszámolókból; c/ az eseményekhez kapcsolódó dokumentumgyűjteményből, pl. fényképek, sajtóanyag, meghívók, plakátok stb. Az induló /1975/ számban bemutatásra került Tömörkény község az akkori állapotának megfelelően. A krónika három példányban készül, melyből egy a szentesi levéltárba, egy a helyi könyvtárba, egy pedig a honismereti gyűjteménybe kerül. A krónika három példányban való megjelentetése nem teszi lehetővé, hogy széles körben tájékoztasson és neveljen. Így a szerkesztő és a munkatársak fő gondja a sokszorosítás.⁴⁷

Figyelemre méltó Csongrádon a nemrég negyedszázados fennállását ünneplő városi múzeum, a közelmúltban létesített levéltár, a Széchenyi Uti Általános Iskola néprajzi gyűjteménye, a Petőfi Tsz kocsigyűjteménye. A felsoroltaknál csak kevéssel kisebb jelentőségű azoknak a kiadványoknak a sora, amelyek ugyancsak a csongrádi múlt kutatását, feltárását szolgálják. Közülük a legismertebb a Mozaikok Csongrád város történetéből című, évente megjelenő sorozat, melynek tanulmányait döntő többségében a Hazafias Népfront Városi Elnöksége mellett működő Helytörténeti Bizottság tagjai írják. A kinyomtatással kapcsolatos ügyeket a Városi Tanács Végrehajtó Bizottsága pártfogolja.

Az első szám /mely 1976-ban jelent meg/ Gát. László-Sebestyén István: Csongrád város felszabadulása és a demokratikus kibontakozás /1944-1948/ c. tanulmányát közli; részleteket olvashatunk dr. Katona Imre: Milyen volt Csongrád 100 évvel ezelőtt? c. munkájából, az MSZMP Csongrád Városi Bizottsága 1976. január 20-i ülésének anyagából, valamint Csongrád Városi Tanács V. B. ötéves pénzügyi és fejlesztési tervéből.⁴⁸ A Mozaikok... az első olyan csongrádi kiadvány, amely a helyi munkásmozgalom haladó hagyományait, előremutató törekvéseit bemutatja. Nemcsak tényközlő, hanem történeti elemzést és szintézist nyújtó anyagok is megjelennek benne. Katona Imre, a város szülőtte csaknem minden számában Csongráddal kapcsolatos néprajzi tanulmányt publikál. A megjelenő számokat használják az iskolai honismereti szakkörök, forgatják a szocialista brigádok tagjai, akiknek az önműveléssel kapcsolatos vállalásait tartalmilag gazdagítja a helytörténet megismerése. A város lakosságának önmagára ismerése egyre teljesebb, a jelen megítélése egyre reálisabb, amelyben növekvő szerepe van a múlt folyamatos megismerésének. - Összességében megállapítható, hogy a Mozaikok...-nak helye, szerepe és jeles küldetése van az emberek közgondolkodásának jó irányú formálásában.⁴⁹

Felszabadulási krónika Ruzsáról címmel Rakonczai János dolgozta fel a község felszabadulási eseményeit. Ruzsa község a felszabaduláskor még nem létezett. Szeged külterületi

birtokának volt része. Nem is egy időben szabadult fel a várossal. A szerző határozott állítása szerint az egyetlen, a község felszabadulásának időpontját rögzítő irással ellentétben /Péter László: Szeged felszabadulásától az ország felszabadulásáig 1944-1945. c. tanulmánya/ a községbe 1944. október 16-án érkeztek a szovjet csapatok. A felszabadulás hat napjának hiteles történetét ruzsai emberek mondták el Rakoncزai Jánosnak.

Asztalos P. Kálmán: Csanádpalota története 1856-ban c. munkájában egy korabeli kérdőivre adott válaszok alapján ad keresztmetszetet Csanádpalota 1856. évi történetéből. Szintén ő a szerzője az Adatok Csanádpalota történetéből c. közleménynek, melyben a község iparának /drótos tótok, köszörüsök, dézsareparálók, tepsicsinálók, bádigosok, bútorasztalosok; malomipar, szikvizüzem, olajsatu/, kiskereskedelmének fejlődését kíséreljük figyelemmel az 1800-as évek közepétől a felszabadulást követő évekig.⁵⁰ Az újabb történeti kutatások fényt derítettek arra, hogy az elsőnek felszabadult magyar község Csanádpalota volt, amely 1944. szeptember 24-én a déli órákban került szovjet kézre. A 40. évfordulóra emlékezve, jelent meg néhány írás a Palotai Krónikából a Honismereti Híradó 1984-es számában.

Id. dr. Katona Imre: A Csongrád megyei Mindszent lakosságának történetéről c. tanulmányához 20 év születési anyakönyveiből, valamint a Magyar királyi Statisztikai Hivatal kiadásában 1896-ban megjelent Magyarország

népessége a *pragmatica sancio* korában c. könyvből veszi adatait, s a családi nevek kialakulásának történetéből ad izelítőt. A nevek alapján állapítja meg Mindszent lakosságának származását. ⁵¹

Puskás Ferencné: Zákányszék története c., 1967-ben benyújtott helytörténeti-néprajzi pályamunka részleteit közli a Csongrád Megyei Honismereti Híradó 1970-es száma. ⁵²

Kardos László: Domaszék történetéből c. írásából megtudhatjuk, hogy Domaszék mai határának benépesedése a török hódoltság után, a 18. század első felében kezdődött. 1950-ben jelölték ki az új faluközpontot. 1952. január 1-jén Domaszék önálló község lett, melynek történetét a szerző a felszabadulás 25. évfordulójára készítette. ⁵³

Komoly Pál: Pitvaros felszabadulása c. tanulmánya bemutatja a felszabadulás előtti falut, a magyarok, szlovákok sanyarú sorsát, majd azokat a gazdasági-társadalmi változásokat, amelyek Pitvaros felszabadítása, 1944. október 6-a után következtek be. A dolgozat hitelességét, igényességét a Vörös Hadsereg parancsnokságának plakátjaiból vett idézetek igazolják. A tanulmányt a felhasznált forrásmunkák felsorolása zárja. ⁵⁴

A Népművelési Intézet és a Hazafias Népfront Országos Elnöksége Honismereti Albizottságának anyagi támogatásával a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán 1978 feb-

ruárjában egy három féléves honismereti szakkörvezetői speciálkollégium indult /heti 3 órában/. Célja az volt, hogy a történeti kutatásokhoz, a helytörténeti munkák megírásához adjon segítséget, s hogy a krónikairás megszervezésére példát nyújtson. Szeged város 1978. évi krónikájához a hallgatók anyagot gyűjtöttek, és az első értékelő összegezést elvégezték, melyhez az alapot az adta, hogy a Somogyi-könyvtárban már több éve gyűjtik a Szegedre vonatkozó cikkeket, tanulmányokat. A hallgatók az intézményeket, üzemeket felkeresték, s igen értékes alapidokumentumok, tervek, szóbeli tájékoztatás birtokába is jutottak. Az anyaggyűjtés során feltárult Szeged város élete, feltárultak a városfejlődést bizonyító tények. A későbbi történetkutatók számára egy ilyen keresztmetszet rendkívül hasznos segítség lehet. De nemcsak a jövőnek munkálkodott a krónikairókör: az emberi kapcsolatok kialakítása, a vezetőkkel, a dolgozókkal való beszélgetések az emberek megismerését, a hallgatókhoz való közelebb kerülését, a belső gazdagodást, a személyiségformálást szolgálták. A szakkör által gyűjtött anyagokat, a részdolgozatokat, az összegezést a Csongrád Megyei Levéltárban helyezték el. ⁵⁵

5.2 Tsz-történet

Ormos Gerő: Részletek a balástyai Móra Ferenc Tsz egy napja című történeti riportból c. írás bevezetője

a falu, illetve közigazgatási telephely történeti múltját vázolja fel, majd a téesz létrejöttének körülményeit, fejlődését, elért eredményeit mutatja be 1970-ig.⁵⁶

A nemzedékről nemzedékre öröklött hagyományos földművelést a tudományos gazdálkodás váltotta fel; a közös gazdaságok kialakították a nagyüzemi gazdálkodás kereteit: megteremtették a legkorszerűbb technikai és technológiai alapokat; meghatározó szerepet játszanak a modern eszközök, iparszerű technológiák, az új üzemi és munkaszervezeti formák; a gazdálkodásban jelentős teret kaptak a vállalati elemek, a közgazdasági módszerek. Mindezek a változások, fejlődést jelentő jellemzők nem maradtak hatás nélkül az emberi viszonyokra, a tagságra, a termelőszövetkezethez mint nagyüzemhez, mint társadalmi szervezethez fűződő kapcsolatokra sem. A mai állapot kialakításához hosszú évek-re volt szükség. Ezt a nagy gazdasági, társadalmi változást mutatja be Eszenyi László. Több mint harminc év a közös úton. A csongrádi Vörös Csillag Mezőgazdasági Tsz történetéből c. munkájában, melyben végigkísérhetjük a tsz fejlődését a megalakulástól /1950. február 1./ az 1978. január 1-én az Árpád Termelőszövetkezettel való egyesülésén át az 1980-as év zárásáig. A termelőszövetkezet a fejlődés rögzös útján haladva végül is komoly eredményeket ért el, s az 1981-es esztendőre bizton tűzhetette ki ezt a célt: "a szövetkezeti jövedelmezőség szintentartása és a termelés növelése az előirányzat".⁵⁷

5.3 Üzemtörténet

E fejezetben részletesebben foglalkozni az üzem-
történeti, illetve az ehhez szorosan kapcsolódó brigád-
történeti irásokkal, emlékekkel kell. A Hazafias Népfront
ugyanis kiemelkedő jelentőségűnek tartja az üzem-, a
brigádtörténeti munkákat, mert - a honismereti mozgalom
alkotórészeként - a szocialista hazafiságra és nemzetkö-
ziségre nevelésnek igen fontos eszközei. A szocialista
hazafiságra nevelés a népfrontmozgalom átfogó, központi
feladata. A szocialista hazafiság összetevői között sze-
repel a lokálpatriotizmus, amely magában foglalja az üzem-
hez, a munkahelyhez való kötődést, ragaszkodást. Ám mind-
ezt Vass Henrik a Győrben 1977. július 25-30. között meg-
tartott V. Országos Honismereti Akadémián elhangzott elő-
adásán egyebek mellett így mondta el. "Korunkban a becsü-
letes, lelkiismeretes munka a szocialista hazához való
viszony kifejezésének legközvetlenebb eszköze, a hazafias
tettek első számú területe pedig a munkahely. Az üzemtör-
ténet ebben az összefüggésben feltárja, hogy a hazafiság,
a forradalmiság ma nem barikádharcot, mártíromságot jelent,
hanem a szocialista hétköznapi tetteit, a sokszor nagy
akaraterőt, figyelmet, pontosságot kívánó munkát, a szoci-
alista építést.⁵⁸

A helyzetbemutató, elemzés előtt egy rövid visszapil-
lantást kell tennünk. Az üzemtörténet-írás - hasonlóan pél-
dál a munkásmozgalom-történethez - viszonylag fiatal tör-

ténnettudományi ágazat. Igaz ez akár a polgári nyugati, akár a szocialista történettudományt tekintve. Az is tény, hogy az üzemtörténet-írás a kapitalizmusban született meg, a tőkés vállalatok és a tőkés rendszer érdekében. A marxista-leninista szemléletű üzemtörténet természetesen a Szovjetunióban indult meg az 1920-as években. Gorkij nevezetes felhívása nyomán - az 1930-as években - szinte tömegmozgalom bontakozott ki "Írjuk meg üzemünk történetét" jelszóval. Érdeemes megemlíteni, hogy a Szovjetunióban az üzemtörténeti kutatás a legszorosabb összefüggésben van a munkásmozgalom-történettel, melyben az üzemi pártszervezeteknek jelentős szerepük van. Hazánkban az 1945 előtti üzemtörténeti munkák szórványosak voltak. 1945 után a történettudomány, így az üzemtörténet-írási szakágazat tekintetében is új szakasz kezdődött. Ám a személyi kultusz évei, a dogmatizmus eluralkodása során az üzemtörténeti munkák sematikussá váltak. Majd új fordulat az 1960-as évek elején történt. Ez azt jelentette, hogy a szocialista történetírás - a helytörténetírás fellendülésével párhuzamosan - lendületet kapott, és a 70-es években már országosan kiterjedélyesedett. Ebben - a megfelelő párt- és kormánypolitika nyomán - nem kis része volt a Hazafias Népfrontnak, a Szakszervezetek Országos Tanácsának. E tekintetben mind elméletileg, mind a gyakorlati előrelépést tekintve sokat tett - a megfelelő megyei szintű kezdeményezések nyomán -

az 1978 márciusában Veszprémben lezajlott I. Országos Üzemtörténeti Konferencia.⁵⁹

A fejlődés elősegítésében szerepet játszott az is, hogy a Magyar Történelmi Társulat az 1960-as évek második felében felismerte azt a fontos szaktudományos és társadalmi igényt, amely a Társulaton belül Üzemtörténeti Szakosztály létrehozását indokolta. Amint a Társulat akkori főtitkára, Berend T. Iván az 1960-as évek végén megállapította: "Rendkívül széles körben jelentkezett ugyanis az igény a tudományos megalapozottságú, rendszeres üzemtörténeti kutatások iránt... Az üzemtörténeti Szakosztály éppen abban látta hivatását, hogy keretet teremtsen az országosan jelentkező kezdeményezéseknek, segítséget nyújtson a kutatásokhoz, hozzáértő történészeket nyerjen meg a munkának, gyárakat biztasson a történeti kutatás támogatására, szakszerű lektorokat adjon laikusok közreműködésével készült dolgozatok elbírálásához és segítéséhez.

Mindez természetesen nem volna lehetséges, ha nem tenne meg mindent az üzemtörténeti kutatás elvi-módszertani kérdéseinek tisztázása, népszerűsítése érdekében, ha nem teremtené fórumot az üzemtörténeti kutatások publikálásához, ha nem kísérelné meg műhely kialakítását, ami a hazai üzemtörténet központjává válhat."⁶⁰

A Hazafias Népfront Országos Titkársága 1978. február 6-án állást foglalt az üzemtörténeti munkában való

népfrontos feladatokat illetően. Megállapították, hogy e tevékenységnek egyre nagyobb a szerepe a tudatformálásban, a hazához, a szocialista társadalmi rendszerhez való kötődésben, a szocialista nemzetköziség erősítésében és sok más területen: az életmódváltásban, a nemzedéki folyamatosságban, a szocialista demokrácia kibontakoztatásában. Az üzemtörténeti munka tartalmában gazdagodott, teljesebbé vált. Ebben a tartalmi gazdagodásban, teljesebbé válásban az a lényeges, hogy az üzemtörténeti munka kiterjedt a munkásmozgalomra, az üzemek munkásmozgalmának közelmúltjára, s kezd kiterjedni jelenére is. Tartalmi gazdagodását bizonyítja az is, hogy ez ma már nemcsak üzemtörténet-írás, hanem gyűjtése is munkaeszközöknek, termékeknek, dokumentumoknak, fényképeknek, vagyis a legkülönbözőbb maradandó dolgoknak, amelyek állandó vagy időszakos kiállítások szervezésére is módot adnak. Az is az eredményességet mutatja, hogy sokan kapcsolódnak be az üzemtörténeti munkába; amatőrök, szocialista brigádok tagjai, tanulók, nyugdíjasok, akik nem hivatásszerűen foglalkoznak ezzel. Részt vesznek benne az üzemek társadalmi szervezetei, munkás- és értelmiségi kollektívái.

Természetesen negatívumok is vannak a munkában. Így pl. nem kielégítő a munkáshagyomány, a munkáséletmód emlékeinek a kutatása, feltárása, gyűjtése, közkinccsé té-

tele. Nagyon fontos az a megállapítás, melyet Dr. Molnár Béla, a HNF Országos Tanácsának titkára mondott: "Sok helyen üzemtörténeti szempontból alig történt valami. Vagy azért, mert nem ismerték fel fontosságát a helyi vezetők és a társadalmi szervek vagy egyéb okokból. A feladat e helyeken nem az, hogy riadóztassunk, hanem valamit meg kell próbálni elindítani. Nem nagy üzemtörténeti monográfiák megírására kell vállalkozni elsősorban, hanem az apró, reális lehetőségeket célszerű megragadni. A helyi vezetés bizonyára felismeri, hogy a jó üzemtörténeti tevékenység elősegíti a munkahelyhez való kötődést."⁶¹

Az országos helyzettel nagyjából megegyező a Csongrád megyei kép. Itt is eredményes munka folyt a szélesebben értelmezett üzemtörténet-írásban, illetve adatgyűjtésekben. E munka során első, igen jelentős úttörőnek is nevezhető mű még 1973-ban jelent meg a Szegedi Kenderfonógyár alapításának 100. évfordulója alkalmából. A gyártörténet Szilágyi Gábor és Káposztás István kandidátusok munkájaként /Oltvai Ferenc, az akkori levéltár-igazgató szerkesztésében/ jelent meg. Ezt több korszerű üzemtörténeti munka követte Szegeden a Szalámigyárról, a Konzervgyárról, a Sütőipari Vállalatról, a Nyomdáról, a Textilművekről, a Zöldértről, az Öntödei Vállalatról, a Vas- és Fémipari Szövetkezetről stb.

Vannak eredmények a megye más területein is, így például

Szentesen a Vizminél, a Kontaktánál, a Ruhagyárnál, a BOV-nál, az Erőtakarmánygyárnál. Makón a Fegyver- és Gázkészülékgyárnál, a HÓDGÉP Makói Gyáregységénél. Hódmezővásárhelyen a Mérleggyárnál, az Alföldi Porcelángyárnál; Csongrádon a Tisza Butoripari Vállalatnál, a FÜTŐBER-nél, a Petőfi Tsz-nél. Érdeemes a megyei helyzet bemutatásakor kiemelni a Szegeden folyó munkát. Ezt Szeged város nagysága, az üzemek sokasága is indokolja, de jobban az, hogy a Hazafias Népfront Szeged Városi Bizottsága mellett működő Honismereti Bizottságon belül 1981 őszén üzemtörténeti szekció alakult. Céljuknak tűnték ki az üzemtörténet-írás fontosságának propagálását, a városban folyó munkálatok összefogását, koordinálását, a szakmai segítségnyújtást. A szekció 16 taggal alakult a város nagyobb üzemeiből küldött és munkahelyükön legalább anyaggyűjtéssel foglalkozó egyénekből. Létjogosultságát az eddig végzett munka bizonyítja, melyből néhányat a következőkben mutatok be. Éves program szerint dolgoznak. Egy-egy szekciótag beszámol üzeme tevékenységéről. 1982-ben például a Szegedi Vas- és Fémöntöde szekciótagja ismertette a gyáregység üzemtörténeti munkálatai során összegyűjtött anyagokat, és beszámolt az adatgyűjtés tapasztalatairól, az alkalmazott módszerekről. A Vas- és Fémipari Szövetkezet küldöttje a szövetkezet három évtizedes múltjának minden fontosabb mozzanatát megőrkítő fényképanyagokat mutatott be, és elmondta a

munka során szerzett tapasztalatokat. A szövetkezet üzemi kiállításon mutatta be ezen anyagokat megalakulásának 30. évfordulóján. A szekció időnként látogatást tesz egy-egy gyárban. Így pl. megtekintették a Szegedi Kenderfonógyár üzemi múzeumát, és megismerkedtek a gyár történetével. Voltak a Kábelgyárban, ismerkedtek a Konzervgyárban folyó brigád- és üzemtörténeti munkával. A szekció felmérést végzett a szegedi üzemek, vállalatok üzemtörténet-gyűjtési, -irási helyzetéről. Megállapították, hogy a már említetteken kívül még számos helyen - DÉLÉP, Városgazdálkodási Vállalat, Szegedi Fürdők, Vízügyi Igazgatóság, Paprikafeldolgozó Vállalat stb. - foglalkoznak a témával folyamatosan, azonban ezt a munkát elenyészően kevésnek találták a Szegeden működő vállalatok, gyárak, szövetkezetek számához viszonyítva. Éppen ezért - a szakszervezetek segítségével - további üzemek megnyerését tartják fontosnak a mozgalom számára. A szekció tevékenységéből e rövid ismertetés is bizonyítja azt, hogy a megye városaiban követendő példa a honismereti bizottságok melletti üzemtörténeti szekció megalakítása.

Röviden szólni kell a brigádtörténet-irásról is, mely sok esetben egybeesik a brigádnaplók irásával. E témáról és eredményeiről Oltvai Ferenc ny. levéltári igazgató, a Szeged városi Honismereti Bizottság titkára már 1974. július 19-én a Nyiregyházán megrendezett

Országos Honismereti Akadémián egyebek között a következőket mondta: "Honismereti mozgalmunk túljutott azon, hogy csak a múlt értékes hagyományainak emlékeit tárja fel, tartja nyilván és ápolja. A mozgalom korunk valamennyi számottevő társadalmi jelenségére igyekszik figyelmét kiterjeszteni, nem utolsósorban azért, hogy megfigyelései - amelyeket rendszerint írásban, fotón, filmen, hangszalagon és még több más eszközzel rögzít - a jövőben a jelenkor megismerésének forrásai legyenek. Elsősorban olyan jelenségekről van szó, amelyeknek mondanivalója segít a szocialista tudatformálásban. Ilyen forrásféleségek a szocialista brigádok naplói."⁶²

A tevékenység eredményességének illusztrálására Oltvai Ferenc az említett akadémián a Szegedi Nyomda 6 szocialista brigádjának eredeti naplóját be is mutatta. További eredményt jelez az, hogy 1980-ban már a krónikairó brigádok tapasztalatcseréjére került sor Szentesen. Elsősorban a Szentesi Vizmű brigádtörténet-írói adták át tapasztalataikat. Az "Üzemünk életének egy éve 1984" című országos pályázaton a Szegedi Konzervgyár "képviselte" megyénket, ahol Bátyi Zoltán különdíjban részesült. Készített még munkát a KSzV Ujszegedi gyára is, de nem küldték el értékelésre. Az 1985-re kiírt pályázatra Csongrád megyéből 37 brigád jelezte írásban részvételi szándékát.

Összegezve az üzemtörténet- és brigádtörténet-írás helyzetét, a következőket lehet megállapítani. Az üzem-

történet-írás fontossága elvitathatatlan. A napjainkig megírt munkák rendkívül nagy jelentőségű forrásmunkának számítanak, ezek hiányában ismereteink igen szegényesek lennének. Velük a munkásmozgalom anyagai is gazdagodnak. A városi, illetve a helytörténeti igény is megkívánja az üzemek, intézmények, vállalatok, történeti anyagainak gyűjtését és feldolgozását, mely egyúttal elősegíti a munkahelyhez való kötődést. Ez a helyhez, a településhez /város, község/, azon felül a házhoz való kötődés egyik fontos eszközének is tekinthető, hiszen az üzemek dolgozóinak visszaemlékezései a jelen megbecsülését és a jövő kialakítását is segíti.

5.4 A helytörténeti munka jelentősége

Természetesnek tartjuk, hogy a hazaszeretetre nevelés igen jelentős tényezője a hazai táj szeretete, mert a haza fogalmának is egyik legerősebb valóságeleme a szülőföld, a lakóhely vagy a vidék, amely életünknek szerves része rosszban és jóban egyaránt, amelyhez jelentős érzelmi szálak fűznek bennünket. Ezt Csatári Dániel így fogalmazta meg: "Természetes, hogy az ember szereti azt a földet, ahol született, ahol örömeiben és bánatokban teli életét éli, amelyben családja, szülei, élettársa, gyermekei otthonra lelnek."⁶³ A helytörténet fogalmába nemcsak egy-egy település - legyen az kis falu vagy

nagy város - történelmi monográfiája tartozik. Természetesen a fogalomba értjük egy-egy üzem, iparág, intézmény, szervezet történetét is. "A szülőföldszereket - ismét Csatári professzort idézve - a szocialista nemzet kisebb közösségeihez /munka-, lakóhely, iskola stb./ való kötődést erősíti, és a szocialista közösségtudat értékes érzelmi kötőanyaga."⁶⁴ Ugyanakkor ide tartozónak érezzük a nagyobb földrajzi, igazgatási egységek, kisebb-nagyobb tájak, több községből összetevődő körzetek, vidékek, megyék stb. történetét is. A történetírás egészének fejlődése szempontjából igen fontos, talán legfontosabb kérdés a helytörténeti kutatás szempontja. A történeti folyamat ugyanis helyi jelenségeken, eseményeken keresztül valósul meg. A helyi helyhez kötött történések képezik tulajdonképpen a történeti tényeket. Következésképpen nincs tehát "nagy", "országos" történet helytörténet nélkül. A szélesebb összefüggések feltárása csak a helyi sajátosságok kutatása útján lehetséges. Így belátható, hogy a helytörténeti kutatómunka fejlesztése, magas színvonalra emelése elsőrendű tudományos érdek. Ezen gondolatok igazolására, és bővítésére álljon itt a József Attila Tudományegyetem két történész professzorától vett idézet. Dr. Szántó Imre írja: "A helytörténeti munkák a helyi társadalmi közösségek monográfiái, amelyeknek középpontjában mindenekelőtt a néptömegek szerepének ábrázolása, a munkásosztály és a

parasztság forradalmi osztályharcához, munkájához, mindennapi életéhez kapcsolódó hagyományok állnak. A helytörténeti kutatások nagyon jelentős vonása tehát, hogy fel akarja tárni az emberek aktív tevékenységét, építő munkáját, harcát a gazdasági, társadalmi és kulturális továbbhaladásért.

A helytörténeti munka: a történettudomány specializálódásának, a részletekben való elmélyedésnek, végső soron a történeti szintézis mindig új és magasabb szintű létrehozásának elengedhetetlen követelménye és útja is egyben." ⁶⁵

Dr. Csatári Dániel a VI. Országos Honismereti Akadémián egyebek között a következőket mondta a helytörténetírásról: "A múlt és jelen összefüggésében az állandó folytonosság és a szüntelen újrakezdés tudatosításában fontos szerepet játszhat a helytörténetírás. Ennek ugyanis megvan az a sajátossága, hogy az elvontnak tűnő egyetemes történeti folyamatokat konkrét környezetben kibontakozott, szenvedő és küzdő elődök erőfeszítéseinek érzékletes bemutatásával képes a jelen számára emberközelbe hozni." ⁶⁶

A fentebb említettek kapcsán felmerülhet a kérdés, hogy kizárólag történész szakemberek foglalkozzanak a helytörténettel? Szó sincs róla. Talán elég arra hivatkoznom, hogy éppen e fejezetben bemutatott néhány krónika írója sem "kutató", hanem egy adott községben él már évtizedek óta, és szabad idejében a község történelmében

buvárkodik. Így birtokában van olyan adatoknak, amelyekre a történész - nem ismervén részletesen az egyes települések konkrét viszonyait - nem is gondol. Sietek hozzá tenni, hogy azért e szakma alapvető tennivalóival, fogásaival az "amatőrnek" is tisztában kell lennie, ha adatait közkinccsé kívánja tenni, hiszen a legjobb, legnagyobb ténny is semmivé válhat dilettáns felhasználás esetén. A helytörténeti munka tudományos jelentőségénél nem kisebb az eszmei-politikai szerepe. Ezt ismerték fel az illetékesek - országosan és megyénkben is -, amikor útjára indították a szervezett honismereti mozgalmat. Hiszen a honismereti mozgalom mindenkit segíteni kíván a szülőföld, a lakóköri, a munkahely múltjának, jelenének jobb megismerésében.

6. A honismereti tevékenységben résztvevők képzési, továbbképzési lehetőségei

A honismereti mozgalom aktivistái nemcsak a helytörténeti tevékenységben vállalnak fontos részt, hanem az egész honismereti munkában, melynek - egyebek között - igen nagy szerepe van az alkotó szocialista hazafiság, a nemzetköziség érzésének fejlesztése szempontjából is. Éppen ezért nem mindegy, hogy a mozgalom munkásai milyen felkészültek, milyen lehetőségeik vannak ismereteik bővítésére, továbbfejlesztésére. A továbbiakban szeretném bemutatni

- természetesen nem a teljesség igényével - a honismereti mozgalomban dolgozók rendelkezésére álló szakmai-politikai ismeretek bővítésére szolgáló lehetőségeket. Szándékosan hangsúlyozom a bővítés szót, hiszen honismereti tevékenységeinkben a mai, szocialista viszonyainknak megfelelő fogalmakkal kell gondolkodnunk, és nem használhatjuk a "régieket". Gondolok itt - példaként - a hazafiság fogalmának változására, melyet Kádár János a következőként fogalmazott meg: "...A hazafiság fogalma és eszmei tartalma koronként ... változik, fejlődik, A régi magyar uralkodó osztályok más népek megvetésével és gyűlöletével párosult nacionalizmusát egy egész világ választja el a népünk gondolkodásában napjainkban meggyökeresedett és erősödő, más népek megbecsülésével és az internacionalizmussal párosult szocialista hazafiságtól."⁶⁷ A bővítés szóval arra is utalni kívánok, hogy a honismereti aktivisták - természetesen - rendelkeznek bizonyos művelődéspolitikai, neveléstani stb. ismeretekkel.

A honismereti munkában résztvevők számára a "felső szint"-et jelenti az évenként megrendezésre kerülő honismereti akadémia. Rendszere az évek során alakult ki, és fejlődik tovább. Az elsőt Nyiregyházán 1973-ban, a tizenharmadikat 1985-ben Sopronban rendezték a honismereti mozgalom országos, illetve az otthont adó megye illetékes vezetői.⁶⁸ A mindig más-más megyében rendezendő akadémia ar-

ra is lehetőséget ad, hogy a résztvevők megismerjék hazájukat, más tájak, területek honismereti munkáját. A programba azok a témák is bekerülnek, amelyekben az ott-hont adó megye a legjobb lehetőségeket kínálja. Az évek során egészséges arány alakult ki a helyi és központi előadók számában. Az akadémián cél a közvetlen gyakorlathoz való eljutás, mely minden esetben szembesítésre kerül az elmélettel általában kiscsoportos beszélgetések, vita és honismereti műhelyek látogatása formájában. A résztvevők kiválasztása, meghívása több "csatornán" történt. Ez azt jelentette, hogy volt meghívási lehetősége a Népművelési Intézetnek, a HNF Országos Tanácsa Honismereti Bizottságának és igen kis számban a megyék egyes intézményeinek, illetve honismereti bizottságainak. 1985-től megváltozott a helyzet. Az országos szervek csak egészen minimális keretet hagytak meg maguknak. A döntő többségét a megyék honismereti bizottságai kapták meg. Így jobban lehet arra törekedni, hogy azok vegyenek részt, akiknek "szükségük" van rá, illetve át lehet tekinteni, hogy egy-egy megyéből kik vesznek részt. Így van alkalma a Megyei Honismereti Bizottságnak a résztvevőkkel "gazdálkodni". Míg 1985 előtt 1-2 főt, addig 1985-ben 15 főt választhatt ki. A résztvevők a szakkörök vezetői és a honismereti munkával foglalkozó intézmények illetékes munkatársai.

Az akadémiák sorából kiemelem a VI.-at, mert ennek

megyénk, azon belül is Szeged adott otthont. Bemutatók néhány helyi előadót, illetve előadásának címét annak bizonyítására, hogy az akadémiák mennyire segítők a hazafias és internacionalista tudatformálásnak, illetve annak szemléltetésére, hogy a rendező megyének milyen lehetősége van a honismereti és az azzal összefüggő kutatások, eredmények bemutatására. A konferencia megnyitását Dr. Szántó Imre egyetemtanár, a HNF Országos Tanácsának tagja, a Szeged Városi Honismereti Bizottság elnöke tartotta. Bevezetőjében egyebek között elmondta: "A honismeret az igazi hazafiságot az alkotó munka megbecsülésével kapcsolja össze, a teremtő-, az építőmunkában megnyilvánuló hazaszeretetre nevel. Kétséggel annak felismeréséhez vezet el bennünket, hogy egyrészt egyéni életviszonyainkat a múlt harcai és szorgos alkotómunkája határozzák meg, másrészt, hogy lakóhelyünk arculata a jövőben a mi törekvéseinktől és erőfeszítéseinktől függ."⁶⁹ Dr. Koncz János, az MSZMP Csongrád megyei titkára A szocialista építőmunka és a társadalmi közgondolkodás fejlődése Csongrád megyében, Mérei Gyula, a JATE tanszékvezető egyetemi tanára Rohanunk a forradalomba, Gaál Endre, a JATE docense A KMP megalakulása és a Tanácsköztársaság Csongrád megyében, Serfőző Lajos, a JATE egyetemi tanára A Csongrád megyei munkásmozgalom néhány vonása az ellenforradalmi Horthy-korszakban, Fehér István, a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola tanszékvezető tanára

A népi demokratikus forradalom feltételeinek kérdéséhez, Csatári Dániel, a JATE egyetemi tanára Szocialista hazafiság - történelmi tudat, Hantos Mihály megyei tanácselnökhelyettes A Pusztaszeri Nemzeti Emlékhely, Bálint Sándor, a JATE ny. egyetemi tanára A szegedi népélet, Szabó István, a JATE docense A demokratikus agrárforradalom kibontakozása és szerepe Csongrád megyében, Hegyi András, a JATE adjunktusa A helytörténetírás és a honismereti kutatás néhány időszakos elvi és módszertani kérdése címmel tartott előadást.

A "felső szint"-hez még megemlítem a különböző szakági képzéseket, pl. Országos Üzemtörténeti Konferencia, Országos Honismereti Diáktábor stb. Ide sorolom a Hazafias Népfront folyóiratát, a Honismeretet, melynek 1985-ben a XIII. évfolyama jelenik meg. A hazafiságra, internacionalizmusra nevelésnek igen fontos segítője, elméleti cikkeivel, tanulmányaival, a honismereti munka műhelyeinek bemutatásával. Egyaránt segítője a honismereti tevékenység elméleti és gyakorlati munkásainak, művelőinek. Magam is éppen ezért használtam fel egyik alapirodalomként dolgozatomban.

A "második" és "harmadik" szintnek a több megye összefogásával, illetve egy-egy megye által rendezett képzéseket említi a szakirodalom. Megyénkben is több formája van, melyekben mindig szem előtt tartjuk a honismereti mozgalom és aktivistáinak jelentős tudatformáló sze-

repét. Jelentősebb képzési formáinkhoz sorolom: a Megyei Művelődési Központ - és jogelődjei - által szervezett honismereti szakkörvezetők tanfolyamait, az évente megszervezésre kerülő honismereti diáktáborokat, a József Attila Tudományegyetem, a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola, az MSZMP Oktatási Igazgatósága honismereti speciálkollégiumait. Ide kell sorolnom a népfrontitkárok, aktivisták értekezleteit - amelyeken foglalkozunk a honismereti mozgalom aktuális kérdéseivel is-, a honismereti napokat, melyeket rendszeresen szervezünk elsősorban tapasztalatcsere jelleggel. Itt említem meg a Csongrád Megyei Honismereti Híradót, melyet az alábbiakban kívánok bemutatni.

A Megyei Honismereti Bizottság 1969. június 19-i ülésén vetődött fel a gondolata egy megyei honismereti kiadványnak. Majd hamarosan megegyezett a Megyei Tanács VB Művelődésügyi Osztálya, a Megyei Művelődésügyi és Módszertani Központ, valamint a Hazafias Népfront Megyei Bizottsága abban, hogy közösen vállalják egy évente megjelenő kiadvány költségeit, mely a Csongrád Megyei Honismereti Híradó címet kapta. Céljának jelölték egyrészt a nem hivatásos kutatók, honismereti gyűjtők munkája javának közreadását, másrészt a helyismereti kutatások újabb eredményeiről, a szakkörök kezdeményezéseiről tájékoztatás adását. Így elsősorban a honismereti kutatóknak nyújt fórumot. Ugyanakkor nem kívánt tudományos

igényü helyismereti folyóirat lenni a létrehozók szándéka szerint. Ám, ha a megjelent számokat lapozgatjuk, úgy találjuk, hogy számos történeti és néprajzi írás, szakköri pályamunka forrásértékűnek számít. Az első két évben /1970, 1971/ a kiadványt még sikerült megjelentetni időben. Aztán 1972-73-ban összevontan és 1975-ben jelent meg ismét több év anyagából. Végül 1978-óta évente folyamatosan megjelentetjük. A kiadványt a honismereti munka segédeszközeként, sok esetben alapanyagának is használják, melyet térítés nélkül kapnak meg a honismereti mozgalom aktivái. Tartalmának minősítésére szolgáljon az, hogy dolgozatomban szintén alapidokumentumként használhatom, valamint az, hogy mellékletként bemutatom az 1985-ig megjelent teljes sorozat tartalomjegyzékét.

A II. fejezetben a honismereti mozgalmon keresztül kívántam bemutatni a Hazafias Népfront politikai tevékenységét, melyet a hazafias és internacionalista tudatformálásért tesz megyénkben. Ennek lényegét - országos relációban - a IV. Országos Honismereti Konferencia is kifejezésre jutatta. A konferenciára július 8-9-e között került sor Sopronban, melyen magam is részt vehettem. Ez a honismereti mozgalom legnagyobb szervezeti foruma, mely öt évenként kerül megrendezésre. A soproni konferencia arra is hivatott volt, hogy ajánlásait eljuttassa a népfront VIII. kongresszusa számára. Az ajánlás ugyan az egész honismereti mozgalomra vonatkozik, de annak része a Csongrád

megyei, így arra is igaz, annál is inkább, hiszen jelen volt a konferencián a Csongrád megyei honismereti mozgalom vezető gárdája, és egyetértésüket fejezték ki az ajánlást illetően. Abban többek között megfogalmazásra került az, hogy "az elmúlt 25 esztendő alatt a Hazafias Népfront által irányított honismereti mozgalom - tehát Csongrád megyében is - kivivta társadalmunk megbecsülését; a mozgalom a szocialista hazafiság és a proletár internacionalizmus formálásának, a magyarság és a nemzetiségek közötti, valamint a szomszédnépekkel való együttműködés kialakításának, a szocialista haza elkötelezettségének, a cselekvő hazafiság kibontakoztatásának egyik igen fontos, elismert eszközévé vált."⁷⁰/A szerző kiemelése./

III.

A HAZAFIAS NÉPFONT SZEREPE A NEMZETISÉGEK HAZAFIAS ÉS INTERNACIONALISTA TUDATÁNAK FORMÁLÁSÁBAN

Az eddigiekből és a IV. Országos Honismereti Konferencia ajánlásából is kiderül, hogy a hazafias népfrontnak fontos szerepe van a proletár internacionalizmus formálásában, a magyarság és a nemzetiségek közötti együttműködés kialakításában. "Az szocialista nemzet történelmileg szintén új ismerve a lenini nemzetiségi

politika, amely a nemzetiségi lakosságnak a legteljesebb társadalmi, politikai s kulturális jogait - beleértve anyanyelvük szabad használatát - biztosítja. Mondta Csatári Dániel professzor a VI. Országos Honismereti Akadémián, majd így folytatta: "Ezáltal megteremti a feltételeit annak, hogy a nemzetiségek a gyűlölködés évszázadai után egyenlő jogú állampolgárokként, szocialista hazájuknak érezzék szülőföldjüket, s ha ez így van, a nemzetiségek önként azonosulnak annak érdekeivel, s betöltik hidverői hivatásukat is. Nyelvnemzetükkel megismertetik annak a többségi nemzetnek az értékeit, amellyel együtt élnek és viszont. Vagyis a szocialista országok közötti sajátos helyzetükből adódóan a közeledés, a megértés, az internacionalista szolidaritás elmélyítésének hatékony résztvevőivé válhatnak és válnak."⁷²

1. Az MSZMP nemzetiségi politikájának érvényesülése a népfront munkájában

A hazánk területén élő nemzetiségek egyenjoguságát a Magyar Népköztársaság Alkotmánya biztosítja. Az 1949-es Alkotmány szövege kimondta, hogy a nemzetiségi állampolgároknak lehetőségük van anyanyelvük tanulására és kulturájuk ápolására. Az 1972. évi I. törvénnyel módosított Alkotmány új tartalommal gazdagodott, és hűen kifejezi azt a gyakorlatot, amely szerint "A Magyar Népköztársaság

a területén élő minden nemzetiségi számára biztosítja az egyenjogúságot, az anyanyelv használatát, az anyanyelven való oktatást, saját kulturája megőrzését és ápolását." ⁷²

Politikai és kulturális jogaik gyakorlását különböző törvények és intézmények teszik lehetővé: a tanács-törvény, a művelődésügyi minisztérium tanácsadó szerveként működő nemzetiségi tanácsadó bizottság és a nemzetiségi szövetségek. ⁷³

A Hazafias Népfront-mozgalomnak a hazai közéletben a nemzetiségpolitika fejlesztése terén jelentős feladatai vannak. Ezeket kongresszusain fogalmazza meg. Ha néhány kongresszus állásfoglalását idézem, nyilvánvalóvá válik a fejlődés, de nyomon követhető az is, hogy a mozgalom mennyire fontos kérdésként foglalkozik nemzetiségpolitikánkkal. A Hazafias Népfront V. kongresszusának állásfoglalása szerint: "A nemzetiségi élet egyre inkább élnek azokkal a lehetőségekkel, amelyeket számukra kedvező társadalmi helyzetünk, a népfrontmozgalom biztosít. A társadalmi életbe való jobb bekapcsolódásuk elősegítése, közéleti és művelődési lehetőségeik növelése, kulturális hagyományaik összegyűjtésének segítése továbbra is fontos feladata mozgalmunknak." ⁷⁴

A VI. kongresszus állásfoglalása így fogalmazza meg a tennivalókat: "A nemzetiségi szövetségeknek nyújtunk segítséget a nemzetiségek között és érdekükben végzett

munkájukhoz. Elő kell segíteni, hogy nemzeti hagyományaik, nyelvük, szokásaik megtartása és továbbfejlesztése mellett, ismerői legyenek hazájuk: Magyarország múltjának, jelenének és a jövőre vonatkozó terveinek. Ily módon lehet erősíteni az eddig is jól érvényesülő és az egyenlőségen alapuló kapcsolatokat a nemzetiségek és a magyarok között."75

A VII. kongresszus 1981-ben már az ország határain kívül élő magyarok segítségét is célozza: "Támogatjuk és sokoldaluan segítjük a nemzetiségi szövetségek munkáját, a hazánkban élő, más anyanyelvű állampolgárok hagyományainak, kultúrájának, közösségi szokásainak megőrzését és ápolását. Segítsük az ország határain kívül élő magyarokat abban, hogy anyanyelvüket ápolhassák és részesei legyenek nemzeti hagyományaink, kulturánk őrzésének, fejlesztésének."76

Nemzetiségi politikánk elvi-politikai alapokon nyugszik, a lenini nemzetiségi politikának megfelelően. Nemzetiségeink társadalmi, politikai és kulturális helyzetének alakítását a párt-, állami, társadalmi szervek, a Hazafias Népfront is az MSZMP Politikai Bizottsága 1968. szeptember 17-i, az 1978. január 10-i és az 1983. március 1-i határozatai szellemében végezték. E munkához további segítséget nyújtott és nyújt a Hazafias Népfront V., VI., VII. VIII. kongresszusa, valamint az MSZMP KB Agit.-Prop. Bizottsága 1969. VIII.5-i és 1973. március 19-i állásfog-

lalása. E fontos dokumentumok is tükrözik azt, hogy az alaptörvényünkben lefektetett jogokat a nemzetiségek számára a legfelsőbb pártfórumok irányelvei biztosítják, és állandó figyelemmel kísérik szövetségi politikánk gyakorlati megvalósítását a nemzetiségi területeken.

Csongrád megyében a párt, tanács, népfront megyei testületei a fenti határozatok, állásfoglalások szellemében végzik munkájukat. Az MSZMP Csongrád Megyei Végrehajtó Bizottsága 1969-ben, 1973-ban, 1976-ban vizsgálta a nemzetiségi lakosság helyzetét; a Csongrád Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága pedig 1975-ben és 1979-ben. A Hazafias Népfront Csongrád Megyei Elnöksége ugyancsak napirendre tűzte a kérdést 1973-ban, 1978-ban és 1983-ban, majd az 1979. III. 15-én megalakult Csongrád Megyei Nemzetiségpolitikai Bizottság, mely folyamatosan foglalkozik a nemzetiségpolitika különböző kérdéseivel.

Az említett határozatok, állásfoglalások egybehangzóan ítélik meg megyénk nemzetiségi lakosságának helyzetét. A főbb megállapítások a következők: Az országban élő négy nagyobb nemzetiségi csoportból három Csongrád megyében is megtalálható, elsősorban a volt Szegedi és Makói járásban. Az említett területeken laknak délszláv, szlovák és román ajkú nemzetiségiek, akik a magyar lakossággal egyenlő jogokat élveznek. Hátrányos megkülönböztetést semmiféle területen nem szenvednek. A nemzetiségiek megítélésében kizárólag végzett munkájuk, politikai

és közéleti magatartásuk, szereplésük játszik szerepet. Megyénk nemzetiségi dolgozóinak helyzetét ugyanazok a folyamatok határozzák meg, amelyek egész társadalmunk fejlődésére hatnak: a szocialista építés eredményei és feladatai. Nemzetiségi lakosságunk aktívan vesz részt a szocializmus építésének nagy munkájában, és érzi e munkának teljes felelősségét. A magyarokkal együtt veszi ki részét a gazdasági, politikai és kulturális feladatok megoldásából, azonos arányban osztozik a fejlődés eredményeiből. Az együtt végzett munka erősíti a magyarok és a nemzetiségek együvé tartozását, így a szocialista nemzeti egységet is.

A Csongrád megyei népfrontmozgalomnak a nemzetiségek körében végzett hazafias és internacionalista tudatformáló tevékenységének bemutatása előtt szükséges megismerkedni a megyében élő nemzetiségek helyzetével.

2. A megyénkben élő nemzetiségi lakosság helyzete és a nemzetiségi politikával összefüggő népfrontfeladatok

1973/77

A megyénkben élő nemzetiségek helyzetéről, a nemzetiségekkel kapcsolatos párt- és népfronthatározatok megvalósításáról mintegy tizenöt évet alapul véve vizsgálódtam. Elemzésemben a Hazafias Népfront Csongrád Megyei Bizottságának, Elnökségének a nemzetiségi kérdéssel kapcsolatos vizsgálatait, feladat-meghatározásait, beszámolóit vettem alapul -

figyelembe véve az ide vonatkozó állásfoglalásokat, a Megyei Nemzetiségpolitikai Bizottság üléseinek jegyzőkönyveit, különböző előterjesztéseit, javaslatait. - A Hazafias Népfront Csongrád Megyei Elnöksége 1973. október 5-i állásfoglalásának figyelembevételével kezdem a helyzet bemutatását, összehasonlítva azokkal a, 4-5 éves periódusokat felölelő értékelésekkel, dokumentumokkal, feladat-meghatározásokkal, amelyek - a kérdés vizsgálata kapcsán - elvezetnek a jelenhez. Ugy gondolom, a fejtegetések, értékelések, elemzések keresztmetszete tükrözi a párt, népfront nemzetiségpolitikai tevékenységének fejlődését, melyet eddig elértünk.

Megyénk nemzetiségi lakossága 1973-ban mintegy háromezer fő, megközelítőleg a megye összlakosságának 1 %-a. A legnépesebb csoportot a délszlávok képezik, mintegy 1300 fővel; a szlovák ajkuak hozzávetőlegesen 1200 főt számlálnak, míg a románok létszáma 600 személy körül mozog. Délszlávok lakta községek: Deszk, Ujszentiván, Magyarcsanád /valamint a Szeged városhoz csatolt Szőreg/. Szlovákok lakta települések: Pitvaros, Ambrózfalva, Csanádalbertyi, Románok lakta terület: Magyarcsanád. /Szórványosan városokban is megtalálhatók, pl. Szegeden.//

A magyar és nemzetiségi lakosság egymással jóbaráti viszonyban él és dolgozik. Közöttük nincsenek ellentétek. A nemzetiségi politikai közérzete jó, közösségei jól beilleszkednek a magyar társadalomba, kapcsolatuk szoros a Hazafias Népfront-mozgalommal. E tekintetben megyénk nemzetiségi

lakosságára is érvényes a X. pártkongresszus megállapítása: "A Hazafias Népfront-mozgalomban részt vesznek hazánk ... délszláv, szlovák, román és más nemzetiségi dolgozói is, akik társadalmunk egyenjogú tagjaiként a magyar néppel együtt építik a közös, szocialista hazát."⁷⁸

A népfront segíti a különböző nemzetiségi lakosság közötti egyetértés kibontakozását, a közös megbecsülés fejlesztését. Bevonja a közéleti tevékenységbe őket, és arra törekszik, hogy lakóterületeiken számarányuknak megfelelő képviselőket kapjanak a népfrontbizottságokban. Az 1972-es népfrontválasztások alkalmával is fontos szempont volt a nemzetiségiek beválasztása a népfrontbizottságokba: így a megyei elnökségben 1 fő nemzetiségi, a makói járási bizottságban 7 fő, a szegediben 1 fő, és a különböző községi népfrontbizottságokban pedig 43-an nemzetiségiek. Közülük 3-an vannak vezető funkcióban. Összesen 52 nemzetiséginek van tisztsége a megye népfrontbizottságaiban, ahol jól megállják helyüket, és aktív közreműködéssel vállalják a közéleti tevékenységet.

Az 1973-as tanácstagi választások során a nemzetiségi lakosság köréből számuknak megfelelő arányban választottak tanácstagokat.⁷⁹

A nemzetiségi politika egyik fontos tényezője az oktatás. Az 1968-as év fordulatot jelentett a nemzetiségi iskolák történetében. Azóta a fejlődés érzékelhető Csongrád megyében is. Az 1972/73-as tanévben a közoktatást tekintve következő a kép:

Anyanyelvi oktatás

Község:	Osztály:	Tagozat:	A tanulók száma:	A tanult nyelv:
Deszk	1-4.	Összevont alsó	10	szerbhorvát
Csanádalberti	1-4.	Összevont alsó	16	szlovák

Nyelvoktató iskola /rendkívüli tantárgyként/

Deszk	5-6.	1 csoportban	6	szerbhorvát
	7-8.	1 " " -	7	- " -
Pitvaros	1-2.	1 - " -	12	szlovák
	3-4.	1 - " -	16	- " -
	5-8.	1 - " -	12	- " -
Magyarcsanád	1-3.	1 - " -	14	román
	5-6.	1 - " -	9	- " -
	7-8.	1 - " -	8	- " -
Összes tanulók száma:	1-8.	1 " " -	6	szerbhorvát
			116	

Az alsó tagozatban heti 3 órában, a felső tagozatban heti 2 órában tartanak foglalkozást.

Deszken az anyanyelvi oktatásnak állami szinten hagyományai vannak. Ennek tudható be az anyanyelvet oktató szerb iskola. A nevelői ellátottság itt jó, a nyelvoktatás színvo-

nala magas. Rendszeresen tartanak nyelvi versenyeket. A tanulók bekapcsolódnak a Délszláv Szövetség által kiírt irodalmi pályázatokba. A szerb iskola rendelkezésére állnak audiovizuális eszközök, használatát azonban az nehezíti, hogy nincs hozzá megfelelő szerb nyelvű anyag. Az óvodában külön délszláv csoport is működik.

A nemzetiségi nyelvoktatás Ujszentivánon is eredményes. A korábbi években a szerbhorvát nyelv oktatásának objektív akadálya az volt, hogy a községben nem volt erre alkalmas pedagógus. 1973-tól kezdve ez a probléma megoldódott. Az óvodában délszláv nemzetiségű óvónő dolgozik, így az anyanyelvi oktatásra már az iskola-előkészítés időszakában is mód nyílik.

Minden községben problémát jelent, hogy a könyvtárakban kevés a nemzetiségi anyag. Nemzetiségi báziskönyvtár megyénkben nem működik. A nemzetiségi községek könyvtárai időnként Bajáról /délszláv/, Gyuláról /román/, Békéscsábáról /szlovák/ kapnak anyanyelvi könyveket. Sajnos az állomány felfrissítését könyvesboltok útján nemigen tudják biztosítani. A felfrissítés részben a Művelődésügyi Minisztériumon keresztül, másrészt külföldi ajándékkönyvek révén történik. Ez a folyamat igen lassú. Az anyanyelvi olvasást az is akadályozza, hogy a lakosság egy része nem az irodalmi nyelvet beszéli, hanem annak tájnyelvi változatát. Ezért a felnőttek egy része idegenkedik az anyanyelv irodalmi szintű oktatásától, illetőleg irodalmi művek olvasásától.

Az is nehezíti a helyzetet, hogy a könyvtárosok sem beszélik a nemzetiségi nyelvet, így nem is tudnak irodalmat ajánlani.

Magyarcsanád, Deszk és Ujszentiván községekben 1973 előtt jól működő nemzetiségi népi együttesek tevékenykedtek, amelyek különböző okoknál fogva feloszlottak. E szép hagyományok felelevenítésére Deszken megtörténtek az első lépések, ugyanis szakember irányításával - bár még kis létszámmal - megalakult egy nemzetiségi táncegyüttes. Ujszentivánon az összlakosság legfőbb problémája, hogy nincs művelődési otthon. Ennek szükségességét - többek között - a délszláv anyanyelvűek hagyományaiknak ápolása is indokolja.

Vegyes nyelvű feliratokat ott kell elhelyezni - központi állásfoglalás szerint -, ahol a lakosság összetétele legalább 50 %-ban más nyelvű. Ilyen település nincs megyénkben. Ennek ellenére Magyarcsanádon a tanácsházán találni két-nyelvű táblát és folyamatban van - 1973-ban - Deszken és Magyarcsanádon két-nyelvű feliratok készítése.

1973 januárjában a nemzetiségiek helyzetének vizsgálata céljából, valamint a nemzetiségi szövetségek kongresszusainak előkészítése érdekében Szegeden megyei nemzetiségi tanácskozást rendezett a Hazafias Népfront a Megyei Tanáccsal közösen. A megyei nemzetiségi tanácskozáson a Hazafias Népfront szorgalmazta a nemzetiségi klubok alakítását, mivel a nemzetiségi nyelv és kultúra ápolásának egyik jövődő keretei lehetnek ezek. Azóta megindult az erjedés, és vannak bizonyos

kezdeményezések. A népfront szegedi járási bizottsága támogatásával mind Deszken, mind pedig Ujszentivánon megkezdtek a klubok szervezését.

Az 1973-as év őszén megrendezett nemzetiségi kongresszusok előkészítésében igen aktivan vettek részt a Hazafias Népfront illetékes járási, községi bizottságai, és segítettek a szövetségek helyi politikai munkáját. A népfrontbizottságok szervezték a kongresszusi küldöttjelölő gyűléseket.⁸⁰

Az 1973. januári megyei nemzetiségi tanácskozás által megállapított és meghatározott feladatok közül már - 1973 végére - jó néhány megvalósult. Így például az, hogy az 1973-as tanácsválasztások során a tanácsokba és végrehajtó bizottságokba számarányuknak megfelelően kerültek be nemzetiségi dolgozók. A Hazafias Népfront segítette a klubmozgalom kibontakozását, elterjedését, a nemzetiségi nyelvi táblák elhelyezését, nemzetiségi népművelési csoportok kialakítását, a honismereti tevékenység fejlesztését az olvasási kultúra kiszélesítését.

Az elnökség 1973. X. 5-i állásfoglalása szerint a népfrontbizottságokra még a következő feladatok várnak:

- A nemzetiségi lakosság körében végzett mozgalmi munkájuk során továbbra is feladat a nemzetiségi szövetségekkel való szoros együttműködés, a nemzetiségi dolgozóknak a politikai és társadalmi életbe való bevonásuk, közéleti aktivitásuk fokozása, a népfrontmozgalomban való tevékeny részvételük elősegítése.

- Segítsék az anyanyelvi oktatás fejlesztését /Pl. Szeged város területén is tervezik egy szlovák nyelvművelő klub létrehozását./.
- Közművelődési vonatkozásban az anyanyelven történő olvasást, művészeti kiscsoportok létrehozását, a honismereti munka további kiszélesítését /pl. népszokások, hagyományok felelevenítése stb./ támogassák.
- A nemzetiségi klubmozgalom fejlesztését, a határmenti kapcsolatok minél jobb kihasználását, a kétnyelvű táblák elhelyezését kell szorgalmazniuk -olvashatjuk az állásfoglalásban.

3. Nemzetiségi politikánk alkalmazásának megyei helyzete 1978-ban

A párt politikai bizottsága 1978 januárjában határozatot hozott a nemzetiségi politikánkkal kapcsolatos kérdésekről, feladatokról. A népfront Csongrád megyei elnöksége is napirendre tűzte a kérdést, vizsgálta az elmúlt 5 év munkáját, további feladatokat szabott meg. A nemzetiségi szövetségek még ez évben megtartották kongresszusaikat. Mielőtt összevetném az 1978-as Csongrád megyei helyzetet a már ismertetett 73-sal, szükséges egy rövid országos képet is bemutatni a fentebb említett szervek értékelése alapján.

Mindenekelőtt a politikai bizottsági értékelés néhány megállapítására hivatkozom. Ezekből ime néhány: A nemzetisé-

giek alkotmányban biztosított gazdasági, politikai, közéleti egyenjogúsága érvényesül. Életszinvonalkuk, életkörülményeik megfelelnek az országos átlagnak. Arányos a képviselhetük a parlamentben, a párt- és tanácsi testületekben. Több megyei tanács, illetve megyei Hazafias Népfront-bizottság mellett működik nemzetiségi bizottság. /Csongrád megyében nem./ Nemzetiségi politikánk fontos törekvése a kulturális egyenjogúság biztosítása. Ezen belül az oktatási szükségletek a nemzetiségi nyelvű oktatás keretében, az egyéb kulturális igényeket a nemzetiségi szövetségek bevonásával a közművelődési intézményekben elégítjük ki.

A nemzetiségi oktatás iránti igények az elmúlt évtizedben jelentősen emelkedtek. A legnagyobb mértékben a nemzetiségi nyelvi foglalkozásokon részt vevő óvodások száma nőtt. Az iskolák tankönyvekkel való ellátása megfelelő. A pedagógus-ellátottság általában a magyar iskolákéhoz hasonló színvonalu. A nemzetiségi nyelveket tanító általános iskolák zömének állapota, felszereltsége a magyarokéval azonos.

Az elmúlt időszakban nagy számban helyeztek el nemzetiségi településen két vagy több nyelvű feliratokat az iskolákon, a kulturális és más közintézményekben. Több helyen állítottak szobrot, emléktáblákat, neveztek el utcát, közintézményt neves nemzetiségi személyiségek tiszteletére. A nemzetiségi, illetve vegyes lakosságú községek neve a közuti helységnévtáblákon zömében csupán magyarul van feltüntetve. A helységnevek használata a nemzetiségi sajtóban sem egységes.

Állami és társadalmi szerveink nagy gonddal segítik a nemzetiségi hagyományápolást, a népművészet értékeinek, a szocialista nemzetiségi kultúra fejlesztését. Nőtt az anyanyelven tartott ismeretterjesztő előadások száma. Tervszerűbbé vált a nemzetiségi nyelvű könyvkiadás, emelkedett a kiadott könyvek száma és példányszáma.

Az MSZMP Politikai Bizottságának 1978. januári feladatmeghatározásából is érdemes néhányat említeni. Így például: a területi párt-, állami és társadalmi szervek a jövőben is rendszeresen kísérik figyelemmel a nemzetiségi lakosság helyzetét, a nemzetiségi jogok érvényesülésének feltételeit. Ahol még nem működnek, a tanácsok, illetve a népfrentbizottságok mellett, ott hozzanak létre nemzetiségi bizottságokat. Az Oktatásügyi Minisztérium gondoskodik róla, hogy a nemzetiségi oktatás személyi és tárgyi feltételei gyorsabb ütemben fejlődjenek. A nemzetiségi pedagógusképzés tervszerűségének fokozása érdekében, a megfelelő nyelvszakokra történő beiskolázásnál fokozottabban kell figyelembe venni a nemzetiségi származást, és növelni kell az ilyen származású hallgatók arányát. A határozat szerint a Közlekedési és Postaügyi Minisztériumnak és a helyi tanácsoknak kell gondoskodni arról, hogy minden településen, ahol a lakosság legalább egyharmada nemzetiségi állampolgárból áll, nemzetiségi nyelvű feliratokat is használjanak a közintézményeken, illetve a helységablákon.

Az 1978-as országos helyzet bemutatása és feladatmegha-

tározása után célszerű megnézni, hogy 1978-ban Csongrád megyében 1973-hoz képest milyen eredmények születtek, milyen további feladatokat kell a népfrontnak megfogalmaznia, megvalósítania.

A megyében élő nemzetiségiek száma lassan csökkent az 1973-as helyzethez képest. Továbbra is a délszlávok száma a legtöbb, majd ezt követik a szlovákok és románok. A magyar lakossághoz viszonyított arányuk Magyarcsanád községben a legmagasabb, 720 fővel, ami az összlakosság 32 %-a. Ezt követi Pitvaros 475 fővel, 24,3 %-os aránnyal, majd Deszk 286 fővel, 10,4 %-os aránnyal. Kisebb arányban élnek még a magyar lakossághoz képest Ambrózfalván, Csanádalbertin, Apátfalván és Ujszentiván községekben. Szegeden mintegy 1000 főre tehető a különböző nemzetiségiek száma.⁸¹ A számok mutatják, hogy a megye lakosságához viszonyítva igen kicsi a nemzetiségi lakosság aránya. A Hazafias Népfront ennek ellenére nagyon fontos politikai kérdésnek és feladatnak tartotta és tartja a nemzetiségi lakosság helyzetével való törődést, a társadalmi életbe való bevonásukat, anyanyelvük és kulturájuk ápolásának segítését. Így fogalmaz erről a HNF Csongrád Megyei Titkársága: "A Hazafias Népfront Megyei Titkársága részéről gondot fordítunk arra, hogy az érintett helyi szervek is fontosságának megfelelően foglalkozzanak a párt nemzetiségi politikájának gyakorlati érvényre juttatásával. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a nemzetiségiek gazdasági, politikai, közéleti egyenjogúsága, melyet a Magyar Népköztársaság

Alkotmánya biztosít, érvényesül megyénkben is. Életszínvonaluk, életkörülményeik megfelelnek a megyei átlagnak. A magyar lakossághoz hasonlóan anyagi helyzetük javul."⁸²

Megyénk nemzetiségi területein a párt- és az állami vezetés, a tömegszervezetek nagy súlyt helyeznek a nemzetiségi politika helyes megvalósítására. A nemzetiségi lakosság ugyanugy, mint a magyar lakosság, részt vesz a közéletben, a választott népképviselői és társadalmi szervek munkájában. Ezt bizonyítják a következők is: "A tanácsokba választott nemzetiségiek száma 1978-ban 36 fő, míg 1972-ben 35 fő volt. A megyei tanácsnak 2, Szeged megyei város tanácsának 1 nemzetiségi tagja van. Deszken a tanácstagok közül 3 a délszláv, Ujszentivánon 3 a délszláv, Magyarcsanádon 5 a délszláv, 7 a román, 1 a szlovák, Pitvaroson 14 a szlovák nemzetiségű. A tanácsi bizottságokban viszont 11 román, 12 délszláv és 14 szlovák nemzetiségi dolgozik. A politikai, állami és gazdasági vezetők között is megfelelő arányban képviselve vannak a nemzetiségiek, pl. Pitvaros községben a pártbizottság titkára, a tanács elnöke, valamint a termelőszövetkezet elnöke szlovák anyanyelvű. Deszken a tanács elnöke délszláv, Magyarcsanádon a pártszervezet titkára román, a termelőszövetkezet elnöke, az általános iskola igazgatója délszláv. A tanácsi apparátusban valamennyi nemzetiségi községben dolgoznak az anyanyelvüket jól beszélő nemzetiségiek is. Így lehetőség van az anyanyelv használatára a hivatalos ügyek intézésénél, amellyel élnek is."⁸³

Az 1976-os választások során a népfrentbizottságokba választott nemzetiségiek száma összesen 59 fő, míg 1972-es választáskor 52 fő volt, mint ahogy ezt a megyei népfrentbizottsági tájékoztató is tartalmazza: "A Hazafias Népfrent Országos Tanácsának megyénkből 1 délszláv, a megyei népfrentbizottságnak 1 délszláv, 1 szlovák, 1 román nemzetiségi tagja van. Deszken a népfrentbizottsági tagok közül 6 délszláv, Ujszentivánon 2 délszláv, Magyarcsanádon 5 délszláv, 5 román, 1 szlovák, Pitvaroson 9 szlovák, Ambrózfalván 12 szlovák, Csanádalbertin 13 szlovák, Szeged-Szőreg városkörzetben 2 délszláv nemzetiségi. A Hazafias Népfrent VI. kongresszusát megelőző népfrentválasztások során arra törekedtünk, hogy a megyei városi és az érintett községi népfrentbizottságokban a lakosság arányának megfelelő vagy annál magasabb legyen a nemzetiségiek képviselete. Ezt a célt sikerült is megvalósítani, aminek eredménye, hogy a választások után 52-ről 59-re emelkedett a nemzetiségiek száma a különböző szintű népfrentbizottságokban. A népfrentvezetők között is megtalálhatók a nemzetiségiek, pl. közülük 1 tagja a megyei elnökségnek, Pitvaroson és Magyarcsanádon a népfrentbizottság elnöke szlovák, illetve délszláv."⁸⁴ Ezek a tények bizonyítják, hogy megyénk népfrentmozgalma is - a párt határozatoknak és a népfrent országos szervei állásfoglalásának megfelelően - arra törekedett, hogy a nemzetiségi lakosság képviselőit mind a tanácsi, mind a népfrenttevékenységbe bevonja, ezzel biztosítva számukra a társadalmi életbe való bekapcsolódás

lehetőségét.

Az 1973 előtti helyzethez képest a nemzetiségi lakosság politikai, társadalmi érdeklődése megnőtt, "...aktivitásuk a választott testületekben fokozódott. A magyar lakossághoz hasonló tenniakarással, lelkesen és eredményesen vesznek részt a társadalmi munkákban. Azt nem lehet különválasztani és ki-mutatni, hogy egy-egy feladat megvalósításában vagy társadalmi munkaakciók szervezésében milyen arányban vesznek részt nemzetiségiek, illetve magyarok. A tények viszont bizonyítják, hogy általában szép eredményeket érnek el a nemzetiségi területeken is a település fejlesztését segítő társadalmi munka szervezésében és végzésében."⁸⁵

A nemzetiségi anyanyelvű állampolgárok anyanyelvüket a közélet fórumain szabadon használhatják. A népfrontbizottságok is tudatosan bővítik e téren a lehetőségeket. Az általuk szervezett népfronttesteken, falugyűléseken, előadásokon, béke-barátsági és nemzetiségi rendezvényeken lehetőség van az anyanyelven való véleménymondásra, a kérdések megválaszolására, mivel minden községben vannak a vezetők között nemzetiségiek is.

A nemzetiségi területek népfrontbizottságai - az 1973-as feladatmeghatározásnak megfelelően - támogatják a nemzetiségiek oktatásának feltételeit. A szülői munkaközösségekkel a nemzetiségi községekben megfelelő kapcsolatot tartanak a népfrontosok. A sajátos helyzetből következően gyakrabban foglalkoznak az oktatással és az iskolai neveléssel összefüggő kérdések-

kel, mint más területeken. Tapasztalható, hogy a nemzeti-
ségi oktatás iránti igények 1973 óta emelkedtek, de az is-
kolákban ennél sokkal nagyobb lehetőségek lennének. A me-
gyében 1978-ban is négy helyen működik nemzetiségi nyelvet
oktató iskola, amelyekben 125 gyermek tanul, míg 1973-ban
csak 116 fő.

1973 óta legszámottevőbb fejlődés a nemzetiségi kul-
túra és közművelődés terén következett be. Előrelépés tör-
tént a nemzetiségi könyvtárhálózat és könyvállomány fejlesztésében. A meglévő községi állandó nemzetiségi nyelvű könyv-
anyag mellé csereanyagot is sikerült biztosítani, a létre-
jött báziskönyvtárak hálózatán keresztül. A könyvek beszer-
zésében közreműködnek és segítenek az egyes nemzetiségi szö-
vetségek. Általában véve elég nagy gond az anyanyelvi iroda-
lom beszerzése, az ujkori irodalom szinte teljesen hiányzik.

Jelentős a fejlődés öt év alatt a klubok létrehozásában.
1978-ban már Deszken, Szegeden és Pitvaroson működnek nemzeti-
ségi klubok, melyek rendszeres kulturális tevékenységet foly-
tatnak. A deszki klub a művelődési házban, s négy szekcióban
fejt ki tevékenységet: népzenei, néptánc, irodalmi és etnog-
ráfiai területeken. A klub keretében működik egy délszláv
táncgyűttes is. Több alkalommal megyén kívüli szereplésre
is sor került. A délszláv klub állandó kapcsolatot tart fenn
a katymári, mohácsi, battonyai nemzetiségi klubokkal. A klub
kulturális tevékenysége és a röpjölj páva mozgalom hatására
alakult a községben magyar asszonykórus és citerezenekar,

melyek a nemzetiségekkel közös műsorokat adnak a különböző ünnepségeken. A szegedi délszláv klub a Hazafias Népfront Szeged Városi Bizottságának székházában működik." ⁸⁶
A klubban rendszeres összejövetelek és kötetlen beszélgetések mellett politikai előadássorozatokot is tartanak anyanyelven, emellett gyűjtési munkát is folytatnak, valamint tervezik a könyvtár létrehozását. Pitvaroson is megalakult a szlovák nyelvklub, igen tartalmas programmal.

A megyei múzeumi szervezet is intenzíven foglalkozik a nemzetiségi néprajzi tárgyak gyűjtésével. A megyei Honismereti Bizottság szintén jelentős támogatást nyújt a helytörténeti és honismereti tevékenységhez. A nemzetiségi területekről - a népfrontbizottságok részbeni kezdeményezésére - kb. 400-500 tárgyat őriznek. A hagyományápolás szempontjából jelentős gyűjtőmunkát folytat Ambrózfalva és Pitvaros. Mindkét helyen a diszitőművészeti szakkör szlovák szöttegyűjtésménye jelentős, egy szlovák szoba teljes anyagát gyűjtötték össze.

Kiszélesedett - 1973-hoz képest - a nemzetiségekre vonatkozó tudományos kutatás is megyénkben. Erősödött az érdeklődés a nemzetiségi témák iránt. /A tudományos kutatással kapcsolatban részletes tájékoztatást adok a Megyei Nemzetiségpolitikai Bizottság 1979. decemberi ülése kapcsán./

1973 óta - főleg a felsőbb szervek kezdeményezésére - nagy számban helyeztek el nemzetiségi településeken két- vagy többnyelvű feliratokat a középületeken. Nemzetiségi politikánk

gyakorlati érvényesülését és a nemzetiségek jó politikai közérzetét szolgálta, hogy pl. Magyarcsanakon és Deszken utcát neveztek el a nemzetiségek nagyjairól.

Összességében megállapítható, hogy a megye népfrentbizottságai öt év alatt /1973-1978/ gazdagították nemzetiségpolitikai tevékenységüket. Az 1973-as elnökségi ülés után mind gyakrabban foglalkoztak a területükön élő nemzetiségek helyzetével és azzal összefüggésben saját politikai feladataikkal. Mindezek eredményének is tudható be, hogy az 1978-as helyzet ismertetésekor fenti eredményekről, fejlődésről lehetett beszámolni. Azonban a további feladatok meghatározására is sor került.

A megyei és helyi népfrentbizottságok feladatait a nemzetiségi politika gyakorlati megvalósításában a Hazafias Népfrent Csongrád Megyei Elnöksége 1978. IV. 18-i ülésén az alábbiakban fogalmazta meg:

- "Népfrentbizottságaink a jövőben is rendszeresen kísérik figyelemmel a nemzetiségi lakosság helyzetét, a nemzetiségi jogok következetes érvényesülését. Munkájuk segítésére a nemzetiségi szövetségek megyénkben élő választmányi tagjainak, a nemzetiségek lakta községek egyes vezetőinek, aktivistáinak, a tanácsi szervek illetékes munkatársainak részvételével a megyei elnökség nemzetiségpolitikai munkabizottságot hoz létre.
- A helyi népfrentbizottságokra támaszkodva politikai nevelőmunkával kell fejleszteni a nemzetiségi lakosság társa-

dalmi és közéleti tevékenységét, szocialista céljainkkal való azonosulásukat, a magyar és a nemzetiségi állampolgárok közötti kapcsolatokat. Mozgósítjuk a nemzetiségi lakosságot az országos, megyei és helyi feladatok végrehajtására.

- Támogatjuk a nemzetiségi oktatási, kulturális igények kielégítését. A szülői munkaközösségek bevonásával erősítjük az iskola és a családi nevelés közötti összhangot, fejlesztjük az anyanyelvű pedagógiai propagandát. Tudatosítjuk a nemzetiségi nyelvű óvodai és iskolai oktatás fontosságát, szorgalmazzuk a beiskolázás bővítését. Társadalmi összefogással is segítjük a nemzetiségi iskolák és kulturális intézmények tárgyi feltételeinek javítását.
- A tanáccsal együttműködve nemzetiségi olvasótábort szervezünk, segítjük az iskolai honismereti körök munkáját. Továbbra is szerepet vállalunk - az Olvasó Népert- és a honismereti mozgalom keretében - a nemzetiségi nyelvű művelődés és hagyományápolás fejlesztésében. Kezdeményezzük a nyelvművelő klubok létrehozását. Szorgalmazzuk a nemzetiségi hagyományok és kulturális kincsek feltárását és összegyűjtését. Segítjük a nemzetiségi öntevékeny művészeti együttesek, művelődési közösségek munkáját. /.../87

4. A Hazafias Népfront Megyei Nemzetiségpolitikai Bizottságának létrehozása, 1979. évi tevékenysége

A Hazafias Népfront Csongrád Megyei Elnöksége 1979. február 28-i ülésén úgy döntött, hogy megyénkben is alakuljon meg a nemzetiségpolitikai bizottság, s az a népfrontelnökség elvi irányításával működjön. Elnökének Móricz Jenőné /Deszk/, titkárának Sturcz Mártonné, a HNF megyei politikai munkatársát javasolták. Az alakuló ülésen megválasztott bizottság munkájának főbb tartalmi célkitűzéseit, feladatait a következőkben határozta meg:

- 1/ A bizottság kísérje figyelemmel a megyében élő nemzetiségek politikai, társadalmi és művelődési helyzetét, és ehhez az adott közigazgatási terület vezetőitől kérjen tájékoztatást és támogatást.
- 2/ Fordítson fokozott figyelmet az anyanyelvi kultúra iránti igény felkeltésére, az anyanyelvi oktatás tárgyi és személyi feltételeinek biztosítására, az anyanyelvi oktatás bővítésére.
- 3/ Segítse a nemzetiség-lakta községek közművelődési feltételeinek fejlesztését.
- 4/ Támogassa a nemzetiségi hagyományok, a néprajzi, művészeti értékek feltárását, összegyűjtését, megőrzését, a nemzetiségi öntevékeny művészeti együttesek, művelődési közösségek munkáját.

- 5/ Javaslatával segítse a párt-, állami és társadalmi szervezetek nemzetiségek körében végzett tevékenységét, a párt nemzetiségpolitikája gyakorlati végrehajtását.
- 6/ A bizottság a Nemzetiségek Országos Szövetségeivel együttműködve végezze feladatát!"⁸⁸

A bizottság első munkaiülését V. 15-én 14 órakor tartotta. Ekkor megvitatták és elfogadták az 1979. évi munkatervet, melyet Móricz Jenőné elnök terjesztett elő. Második napirendi pontként Dr. Müller Józsefné, a Csongrád Megyei Tanács VB Művelődési Osztályának vezetője számolt be a nemzetiségek anyanyelvi oktatásának lehetőségeiről Szeged városban. /Munkatervük a jegyzetben található meg.⁸⁹

Julius 6-án került sor a következő ülésre, amikor is a szegedi Délszláv klub tevékenységével ismerkedett meg a bizottság a helyszínen. Dobozi Istvánné, a klub vezetőségi tagja tartotta a tájékoztatót.

Figyelemre méltó volt a bizottság következő - október 30-i - ülése, melyen Az oktatási és közművelődési munkára történő felkészítés helyzete a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Szlovák és Román tanszékén című téma szerepelt Bacsa Pál tanszékvezető és Petrusán György adjunktus előterjesztésében.⁹⁰

A decemberi ülés fontos állomása megyénk nemzetiségi politikájának. Hiszen a nemzetiségi hagyományok ápolásának néhány aktuális kérdéséről és feladatáról tanácskoztak.

A jelen dolgozat is szegényebb lenne, ha Dr. Hegyi András - mint a bizottság tagja és a téma nagy tekintélyű szakismerője - előterjesztését figyelmen kívül hagyná. Az anyag - melyet a bizottság megvitatott és elfogadott - jelentősége a dolgozat számára azért is fontos, mert a helyzet bemutatása mellett javaslatot tesz a továbbfejlesztés legalkalmasabb formáira. Dr. Hegyi András szerint is a nemzetiségi hagyományok megőrzésének igen fontos területe a tudományos kutató, feldolgozó munka. "A JATE Új- és Legújabbkori Egyetemes Történeti Tanszéke Csatári Dániel professzor irányításával a Magyar Tudományos Akadémia megbízásából 1977 óta jelentős erőfeszítéseket tett. a nemzetiségi kérdés a Dél-Alföldön című középtávú témarendszer feldolgozásának minél szakszerűbb megalapozására. Számos helyi kutató kezdte meg vizsgálódásait a nemzetiségi kérdéssel kapcsolatban. Az országos, illetve dél-alföldi kitekintésű témák sikeres feldolgozása természetesen a megyei kutatások tekintetében is alapvető jelentőségű. Izelitőül álljon itt néhány témakör, amelynek a feldolgozásában jelentékeny előrehaladás történt: TAMÁSI MIHÁLY: A párt nemzetiségi politikája Csongrád megyében 1962-től napjainkig; SEBE JÁNOS: A nemzetiségi kultúra és a dél-alföldi nemzetiségek kulturális helyzete; SZILÁGYI JULIA: A dél-alföldi nemzetiségek hidverői szerepe; RIGÓ JÁZONNÉ: A nemzetiségi oktatás és dél-alföldi nemzetiségeink oktatásügyének helyzete; KANYÓ

FERENC: A dél-alföldi nemzetiségek életkörülményeinek, politikai küzdelmeinek alakulása a népi-demokratikus forradalom időszakában /1945-1948/.

Megemlítjük, hogy a megye délszláv lakosságának történetét, népéletét Tanszékünk irányításával az elmúlt időkben különösen nagy intenzitással kutatták, illetve dolgozák fel jelenleg is a város társadalomtudományi kutatóbázisainak munkatársai. Ennek a munkálatsorozatnak a terméke volt a Szöreg és népe c. tanulmánykötet, amelynek a kiadását Szeged Megyei Város Tanácsa segítette. Ez idő szerint nagy erővel folynak a Deszk-monográfia munkálatai, amelyeket a Deszk Községi Tanács VB támogat nagy egyszerűséggel, segítőkészséggel. A komplex-interdiszciplináris módszerekkel folyó anyagfeltárásban mintegy 30 kutató /történészek, néprajzosok, földrajzkutatók, nyelvészek stb./ vesz részt, s a kötet kéziratanyaga 1980-ban nyomdába kerülhet.⁹¹ /1985 első felében el is készült./

"A kutatások általában véve három problémakörre koncentrálnak, illetve irányulnának a jövőben is:

- 1/ A nemzetiségek gazdasági, társadalmi, kulturális, közoktatási, közművelődési helyzetének változásai, a főbb fejlődési tendenciák bemutatása a feudalizmus, kapitalizmus, illetve a szocializmus időszakában;
- 2/ A táj idegen ajkú lakosságának néprajza, népzeneje, irodalma, nyelvjárásai, a jogi helyzet és a nemzeti-

ségi tudat alakulása az említett történeti periódusokban;

3/ Sajátos nemzetiségelméleti és nemzetiségpszociológiai kérdések konkrét tanulmányozása és elemzése.

Az elkövetkező időszakban kívánatos volna a megyére vonatkozó kutatásokat felgyorsítani, és lehetővé tenni az elkészült tanulmányok publikálását is. A munka szervezettebbé tételét és tudománypolitikai hatékonyságát elősegíthetné, ha

a/ A megye illetékes szervei előre kialakított tematika alapján időről időre tanulmánykötetet jelentetnének meg az előzőekben felvázolt kutatási irányok és tematika alapján a legértékesebb tanulmányokból. E vonatkozásban különösen előnyben lehetne azokat a témákat részesíteni, amelyek a nemzetiségi kérdés különböző aspektusait a szocializmus viszonyai között vizsgálják.

b/ Az elkövetkező években a községi tanácsok pártfőgő segítségével kívánatos volna elkészíteni Magyarcsanád és Pitvaros falumonográfiáit. Ehhez a szellemi kapacitás adott, hiszen a szőregi és deszki köteteket készítő, lassan-lassan már tudományos műhellyé szerveződő kutatócsoportot könnyen lehetne e munkákra mozgósítani.

Amennyiben ezek a tudományos eredmények napvilágot láthatnának - figyelemmel a dél-alföldi kutatások jelentős előrehaladására is -, az 1980-as évek végére megteremtődhet-

nének a feltételek egy megyei nemzetiségi nomográfia kiadására.

Az Uj- és Legujabbkori Egyetemes Történeti Tanszék irányításával folyó tudományos tevékenység megalapozhatna egy - politikai szempontból roppant fontos, egyben ismeretterjesztő - közművelődési funkciót is betöltő rendezvénysorozatot, a TIT-tel közösen szervezendő nemzetiségtörténeti, nemzetiségelméleti és szociológiai nyári szabadegyetemet, amelynek több évre szóló programjában a kérdés hazai szakemberei mellett helyet kaphatnának a tudományterület legjelesebb külföldi /elsősorban szocialista országokbeli/ művelői.

A tudományos kutatómunka kiszélesedéséhez is fontos hozzájárulást jelentene a megyében élő délszláv, szlovák, román lakosság multjára és jelenére vonatkozó, még fellelhető tárgyi emlékek, illetve szellemi kincs /történeti, népéleti, nyelvjárási stb. anyag/ rendszeres és folyamatos számbavétele, összegyűjtése. Kézenfekvőnek tűnik, hogy e munkát továbbra is a megyei múzeumi hálózat végezze elsősorban, amely az eddigiekben is felbecsülhetetlen értékű, színvonalas gyűjtő- és kisebb részben feldolgozó tevékenységet fejtett ki a fellelhető nemzetiségi hagyománykincs feltárása érdekében. Ezzel összefüggésben utalnánk egy, a megye nemzetiségeinek történetét, népéletét, kulturáját reprezentáló állandó közgyűjtemény és kiállítás létrehozásának szükségességére. A bemutatandó anyag színvonalas

kialakítása azonban összefügg a tudományos kutatások előrehaladásával, tehát nem rövid távú feladat.

A gyűjtőmunkába bizonyos pontokon a megyei levéltárnak is be kellene kapcsolódnia, amely elsősorban volna illetékes az írott történeti forrásanyag megőrzésére. A levéltárnak továbbá folytatnia kell azokat a roppant értékű erőfeszítéseit, amelyek a megye nemzetiségeire vonatkozó külföldi levéltári anyag "hazahozatalára" irányulnak. Egyidejűleg azonban nagyon fontos volna, hogy soron kívül rendezzék a nemzetiségi települések iratanyagát."⁹²

Hegyi András szólt a honismereti mozgalomról is. "A tárgyi emlékek, illetve a szellemi örökség feltárásához eddig is nagy jelentőségű volt a honismereti mozgalom hozzájárulása. A Megyei Népfront Honismereti Bizottsága és a Móra Ferenc Múzeum közös pályázatai, a nyári honismereti szaktáborok ebből a szempontból is eredménnyel jártak. Figyelemre méltó sikereket hozott a deszki, magyarcsanádi, pitvarosi, szegedi nemzetiségi klubok hagyományápoló tevékenysége is.

Ugy tűnik azonban, hogy vannak még kiaknázatlan lehetőségek a honismereti gyűjtés kiszélesítésre. A helyi népfrontbizottságok, honismereti szakkörök, nemzetiségi klubok ez irányú munkájának hatékonyabbá tételén kívül gondolni lehetne a főiskola szlovák és román tanszékei mellett működő diákkörök, az egyetemi és főiskolai honismereti speciális kollégiumok tagjainak fokozottabb bevonására is. Az egyetemi és főiskolai hallgatók szakdolgozati témaválasztását még tuda-

tosabban a nemzetiségi kérdés felé lehetne orientálni, főleg a történelem, orosz, német, szlovák, román szakok esetében.

A nemzetiségi olvasótábor megszervezése érdekes kezdeményezés, amely országosan is figyelemre méltó eredményeket hozhat. /.../ A már említett, kitűnően működő nemzetiségi klubok színes, gazdag, sokrétű tevékenysége például szolgálhat ujabb nemzetiségi klubok /pl. a szegedi szlovák és román/ alapításához. A közművelődési munkát is minden bizonnyal élénkítené a testvérmegyei és testvérvárosi kapcsolatok további elmélyítése. Megfontolandó az a javaslat is, amely a Béke és Barátság Hónap keretében megyei nemzetiségi napok megrendezését ajánlja, természetesen nagyon alapos és körültekintő előkészítés után.

A nemzetiségi hagyományok ápolásában eddig is igen pozitív szerepet töltött be a sajtó /Tiszatáj, Csongrád Megyei Hírlap, Délmagyarország/, illetve újabban a TV körzeti stúdiója. Átgondolt, rendszeres tevékenységük a továbbiakban sem nélkülözhető eleme a nemzetiségi kultúra gondos őrzésének, megbecsülésének."93

Az elért eredményeket a következőkben lehet összegezni - mint ahogy ezt Hegyi András is tette - "...Ugy tűnik, van szilárd alapunk ahhoz, hogy a nemzetiségi hagyományok ápolása, mint a nemzetiségek szocialista integrációjának fontos eleme tovább fejlődjön, gazdagodjon megyénkben, méltón kifejezésre juttatva pártunknak a kölcsönös megbecsülésen

és teljes nemzeti egyenjogúságon alapuló lenini nemzeti-ségi politikáját."94

5. A Csongrád Megyei Nemzetiségpolitikai Bizottság 1980. évi munkája

A Megyei Nemzetiségpolitikai Bizottság munkáját 1980-ban is az MSZMP nemzetiségi politikája alapján, a Nemzetiségi Kongresszus határozatait figyelembe véve, a Nemzetiségek Demokratikus Szövetségeivel együttműködve végzi.

Feladatának tartja foglalkozni azokkal a politikai, társadalmi, kulturális és sajátos nemzetiségi kérdésekkel, amelyekkel segíti a párt-, állami és társadalmi szervek nemzetiségek körében végzett tevékenységét, a párt nemzetiségpolitikájának gyakorlati végrehajtását.

Emnek érdekében célul tűzték ki, hogy

- segítik a nemzetiségi dolgozók politikai aktivitását, szocialista tudatformálását;
- fokozott figyelmet fordítanak az anyanyelvi kultúra ápolására, a nemzetiséglakta községek közművelődési feltételeinek biztosítására;
- támogatják a nemzetiségi hagyományok, a néprajzi, művészeti értékek feltárását, összegyűjtését, megőrzését, a nemzetiségi öntevékeny művészeti együttesek, művelődési közösségek munkáját.

Mindezek megvalósításának segítésére üléstervet fogadtak el,

amelyet részletesen a jegyzetben közlök.⁹⁵

A továbbiakban kiemelek bemutatásra az éves munkából néhány jelentősebb eseményt, megtárgyalt fontosabb témát.

5.1 A román és szlovák nemzetiségi klubok megalakításának körülménye

Dr. Moholi Károly főiskolai főigazgató Molnár Sándort, a HNF Csongrád Megyei Bizottsága titkárát az alábbi levélben értesítette a román klub alakításáról:

"Kedves Titkár Elvtárs!

Értesitem Titkár Elvtársat, hogy a Hazafias Népfront Városi Bizottságának irányításával Szegeden Román nemzetiségi klubot alakítunk. A klub megnyitására és az első foglalkozásra 1980. március 11-én 17.30 órakor kerül sor a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Közművelődési Klubjában, amelyre szeretettel meghívom. Szeged, 1980. február 29.

Elvtársi üdvözlettel Dr. Moholi Károly főiskolai főigazgató."⁹⁶

A klub hivatalos megnyitása - a köszöntések - után Petrusán György főiskolai adjunktus, a Hazafias Népfront Csongrád Megyei Nemzetiségpolitikai Bizottsága tagjának beszédével kezdődött. Ebben ismertette a klub célját, összejöveteleinek rendjét, programját és javaslatát a vezetőségre. A javasolt személyekkel a jelenlévők egyetértettek, majd az 1980. évi programot jóváhagyták.⁹⁷ Dr. Moholi Károly főiskolai főigazgató köszöntötte a klub résztvevőit, a vezetőséget, egyben kifejezésre juttatta támogatását.

Az első foglalkozáson Hocopán Sándor, a Foia Noastru fő-szerkesztője beszélgetett Simonka Péter kétegyházi román mesemondóval. Majd a Hegedüs együttes román népzenei műsora következett.

A szlovák klub létrehozása is hasonló módon és körülmények között zajlott le 1980 március 17-én, a Hazafias Népfront városi bizottsága székházában /Vörösmarty u. 3./

5.2 A nemzetiségi lakosság és a nyelvi nemzet kulturális kapcsolatainak alakulása megyénkben

A témát a nemzetiségpolitikai bizottság 1980. április 28-án tárgyalta Deszken a községi pártház épületében. Lung Milán bizottsági tag, a napirendi pont előadója bevezetőjében mondotta: "Megyénkben a nemzetiségek létszáma és a lakosságon belüli aránya nem nagy. A nemzetiségiek sajátos igényeivel és szükségleteivel a különböző szintű párt- és állami szervek mégis rendszeresen foglalkoznak. Ennek első-sorban elvi, de fontos gyakorlati oka is van. Elvi, mert a nemzetiségekhez való viszony nem számarányok, nem taktikai vagy egyéb megfontolások függvénye. Gyakorlati, mert a helyes és a következetesen érvényesített nemzetiségi politika mint a szocialista nemzeti összefogás egyik tártópillére segíti a szocialista építést. Emellett hozzájárul a szomszédos országokkal való baráti kapcsolatok fejlesztéséhez, a szocialista országok nemzetközi összefogásának erősítéséhez is." ⁹⁸

Az előterjesztésből és vitájából a következő konkrét megyei tapasztalatokat lehet leszűrni.

Szlovák vonatkozásban két területre, Szegedre és Pitvarosra összpontosulnak a kulturális kapcsolatok. Pitvaroson, Ambrózfalván, Nagyéren és Csanádalbertin évente szerveznek 2-3 napos társas rokonlátogatást a Pozsony és Érsekújvár közötti szakaszon. A Pitvarosi Felszabadulás TSz a Szenci Állami Gazdasággal - amely korábban tsz-ként működött - kölcsönös több napos látogatást szervez, egyik évben jön, a másik évben megy küldöttség, amely zárszámadási időszakra esik, és egyben tapasztalatcserével zárul. A Diakovce-i termelőszövetkezettel hasonló kapcsolat alakult ki, de itt még jobban dominál a szakmai kapcsolat jellege. Az általános iskolának nincs kapcsolata, korábban volt a Nyitrai Főiskolával. A helyi művelődési háznak és az azon belül működő klubnak szintén nincs kapcsolata Szlovákiával.

A Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Szlovák Nyelv és Irodalom Tanszékének rendszeres kapcsolata van a Nyitrai Pedagógiai Fakultással, a Pozsonyi Komensky Egyetemmel, Matica Szlovenskával. A Tanszéknek legintenzívebb a Nyitrai Pedagógiai Fakultással való együttműködése. Az itteni hallgatók részt vesznek a Nyitrai Tudományos Diákköri Konferencián. A Kulturális Kapcsolatok Intézetének segítségével az itteni főiskola rendezvényeként Pozsonyból érkezett művész önálló zongoraesten mutatkozott be a szegedi közönségnek.

A gyermekév keretében gyermekkórus vendégszerepelt Szeged több intézményénél. 1979-ben 30 tagu iróküldöttség járt a megyében, és író-olvasó találkozón találkozott a szlovák lakossággal. 20 tagu magyar-csehszlovák történész vegyes bizottság tett látogatást a főiskolán. Az említett két főiskola hallgatói között rendszeres az építőtábor munkálataiban való részvétel, amely természetesen kulturális jelleget is kap. A két intézmény között csereüdültetés is van, amelyet összekapcsolnak kölcsönös kulturális, tudományos kirándulásokkal "Irodalmi emlékhelyek nyomában" címmel.

A délszlávok vonatkozásában megállapítható, hogy Csongrád megye közművelődési és művészeti intézményei, valamint a művészeti szövetségek területi szervezetei sokoldalú és termékeny kapcsolatot tartanak fenn a Vajdaság hasonló intézményeivel és szervezeteivel.

A hódmezővásárhelyi Tornyai János Múzeum és a zentai múzeum kulturális egyezmény alapján évente kiállítást és kutatócserét szerveznek. A hódmezővásárhelyi múzeum munkatársai évente tanulmányuton vesznek részt Vajdaságban, ahol a vajdasági művésztelepre vonatkozó anyaggyűjtést végzik, valamint a Novi Sad-i és a szabadkai múzeum anyagát tanulmányozzák.

A Somogyi-könyvtár a szabadkai városi könyvtárral szerződésben rögzített kapcsolatot tart fenn. Így a szabadkai könyvtár évente hozzájárul megyénk délszlávlakta településeinek könyvállománya gyarapításához. Biztosítják e könyv-

táruk számára a Szabadkán megjelenő Rukovet c. folyóiratot is. A Somogyi-könyvtár pedig a szabadkaiak által kért kislapszámok mikrofilmjét juttatja el.

A Szegedi Nemzeti Színház és a Szabadkai Népszínház között a magyar és jugoszláv kulturális együttműködési munkaterv alapján évente cserevendégjátékokat szerveznek. Általában 2-2 operaelőadás-cserét és 5-5 prózai előadás-cserét bonyolítanak le. Mindhárom színház arra törekszik, hogy olyan produkciókkal lépjenek fel, amelyek bemutatják színházkulturájuk hagyományait, jelenét és törekvéseit. Ugyancsak évente néhány előadás-cserét rendszeresítettek a Szegedi Bábszínház és a Szabadkai Gyermekszínház között.

A Művészeti Szövetségek kapcsolatainál a Képző- és Iparművészek Területi Szervezete a megyei múzeumokkal együtt szervezi a kiállításcseréket. A zeneművészek szövetsége szorgalmazza és támogatja a hangversenycseréket.

Az egyetemek közötti kapcsolatok is rendszeresek és hatékonyak, a tudományos munkára hatnak ki, a nemzetiségi lakossággal való kapcsolat csak közvetett módon jut kifejezésre.

A szabadkai társiskolákkal kulturális és sportkapcsolatot tartanak fenn évi rendszerességgel az alábbi oktatási intézmények: a szegedi Kereskedelmi és Vendéglátóipari Szakmunkásképző Intézet, a Déri Miksa Szakközépiskola, a Tömörkény István Gimnázium és Szakközépiskola tanulói és tantestülete. A dorozsmai 1.sz. Általános Iskola az adai

általános iskolával, a szegedi Béke Utcai Általános Iskola Novi Sad egyik általános iskolájával és a "Jó Pajtás" című ifjúsági lappal tart fenn rendszeres kapcsolatot.

Élénk a kapcsolata a szomszédos országgal Deszkeknek.

A deszki szerbeknek rendszeres kapcsolatai vannak a Novi-Knezevác-i és Zentai Amatőrszínházzal, a zentai irócsoporttal, a szabadkai Mladosttal. Évente több alkalommal jönnek Deszke műsorral egybekötött baráti találkozókra.

A makói Maros táncegyüttes több mint 10 éve kapcsolatot alakított ki Ada község művelődési házával.

Román viszonylatban: a Szegeden működő főiskolai Román tanszéknek nincs szerződéses kapcsolata román oktatási intézménnyel. Ettől függetlenül évente rendszeresen küldenek Romániából szépirodalmi, szaktudományi kiadványokat, évkönyveket és az ott megjelenő összes jelentős irodalmi, kulturális és szakmai folyóiratot két nyelven, továbbá tankönyveket, hanglemezeket sőt napilapot is. A Bukaresti Központi Könyvtárral jók a kapcsolatok. A hallgatók részképzése nem valósul meg. Minden évben a brassói nyári egyetemen 2-3 hallgató részt vesz. Romániából esetenként egy-egy együttes lép fel Magyarcsanádon a szövetség közreműködésével.⁹⁹

A Narodne Novine szerbhorvát és a Foia Noastru román nyelvű hazai nemzetiségű ujságok betöltik funkciójukat a nemzetiségi körében: szívesen olvassák a lapokat.

6. A lenini nemzetiségi politika a megvalósulás útján

Mielőtt az elmúlt öt év - 1980-1985 - eseményeit összegezném, szeretném idézni Dr. Szántó Imrét, aki 1985. november 23-án a Csongrád megyei népfrontértekezleten többek között ezeket mondta: "Történész vagyok. Hiszem és vallom, hogy a mult ismerete nélkül nincs nemzettudat. Akié a mult, az a jelen is birtokolja. Múltunk ismeretében leljük meg saját helyünket az egymást követő nemzedékek sorában, "honunkat a hazában". A mult ismeretében értjük, érezzük a magunk helyét a nemzet történeti fejlődésének a felszabadulással elkezdődött, forradalmian új korszakában, de az ezeréves múlttal mégis összefüggő folyamatában. Csak így láthatjuk a jelen kor helyét a folyamatosság és minőségi változás dialektikus történelmi egységében."¹⁰⁰ Mindez arra is ösztönöz, hogy - ha röviden is - szóljak nemzetiségi politikánk felszabadulást megelőző korszakairól is. Ismeretes, hogy a magyar vezető rétegek lényegileg szinte teljesen egyetértettek abban, hogy meg akarták őrizni a soknemzetiségű Magyarország területi integritását, fenn akarták tartani a magyar nemzeti hegemóniát az együtt élő népek felett. "Az egy politikai nemzeti ideológiája alapján a magyar uralkodó osztály a nemzetiségi mozgalmak legszerényebb törekvéseit is a magyar állam integritása elleni merényletnek fogta fel, hogy ez az álláspont, amely csak egy nemzetet ismert

el, önmagában is igazolni kívánta a nem magyar népek elmagyarosítására irányuló törekvéseket, és természetesnek vette, ha a nemzetiségek elmagyarosodnak."¹⁰¹ Bizony igen nehéz volt annak megértéséhez eljutni, hogy az együtt élő nemzetiségek és a szomszéd népek nemzeti öntudatra ébredése, végülis önálló nemzeti államok alakítására irányuló törekvése a társadalmi-gazdasági fejlődésnek éppen olyan törvényszerű és objektív, előremutató része, követelménye, mint a magyar nemzeti öntudatosulás folyamata. Meg kell említeni azt is, hogy a magyar és nemzetiségi lakosság jó kapcsolata - mint ahogy az jelenleg van - nem mindig volt meg. Egy példát Szeged városra vonatkozóan említek. Dr. Szántó Imre írja az 1848-49-es forradalom és szabadságharc időszakáról: "A délvidéki szerb fegyveres akciók felbomlasztották a Szeged magyar és szerb lakossága között fennálló békés egyetértést. A szegedi magyar lakosság részéről a szerb nemzeti mozgalmakkal szemben kemény kifakadások hangzottak el, különösen azok ellen, akik a szerb mozgalom iránt rokonszenvet tanúsítottak."¹⁰²

Trianon után, amikor az imperialista békediktátum nyomán harmadára csökkent az ország területe, és jelentős magyarlakta részeket is a szomszédos államokhoz csatoltak, a magyar kulturfőlény illúziója élte virágzását. A trianoni béke igazságtalanságainak orvoslására a magyar uralkodó körök nem az etnikai elv alapján megindokolt revíziót iktatták program-

jukba és propagandájukba, hanem a történelmi Magyarország helyreállításának vágyát. Azt remélték, hogy egy védő hatalom, a hitleri Németország segítségével lehetővé válik a teljes revízió. Mi volt mindennek a végzetes következménye, azt jól ismerjük.

A második világháború befejezése óta nemcsak belső erőviszonyaink fordultak gyökeresen más irányba, hanem kapcsolataink az ugyancsak szocialistává lett közép- és kelet-európai államokkal. "A szocializmus építésének időszakában ezek az országok történelmük folyamán először kerültek politikailag közös arcvonalba, először kezdhették el azoknak a bonyolult ellentmondásoknak a feloldását, amelyeket a múlttól örököltek, és ezzel lehetőséget teremtettek a lenini nemzetiségi politika követelményeinek érvényesítéséhez is. Az évszázados ipari, gazdasági, kulturális elmaradottság felszámolásával szüntetik meg véglegesen annak az évszázadok alatt kitermelődött ellentmondásnak az objektív alapjait, amely a más nyelveket beszélő népi tömegeket sokszor nem a reakciós erőkkel, hanem egymással fordította szembe."

A nemzetiségi kérdés más súllyal esik latba olyan országokban, ahol nagy és összefüggő területen élő nemzeti kisebbségek vannak, mint ott, ahol számuk nem jelentős. A szocialista nemzetiségi politikát azonban olyan elvi kérdésnek tekintjük, amely nem lehet függvénye a nemzetiségi lakosság számának, ezért a marxizmus-leninizmus nemzetiség-

politikai alapelveit teljes mértékben saját szocialista államunkra, saját nemzetiségi politikánkra is vonatkoztatjuk."¹⁰³ Marx írja: "Az a nép, amely egy másik népet elnyom, saját láncait kovácsolja."¹⁰⁴ Lenin arra figyelmeztetett: "...hatálytalannak kell nyilvánítani minden olyan rendszabályt, amelynek segítségével a nemzeti többség megkísérelné, hogy a maga számára nemzeti kiváltságot biztosítson, vagy, hogy csorbítsa a nemzeti kisebbség jogait /az oktatásügy, valamely nyelv használata, költségvetési ügyek stb. terén/..."¹⁰⁵ Lenin ugyanakkor "nemegyszer hangsúlyozta a nemzeti problémák megközelítésének bonyolultságát, s azt mondta, hogy türelmet és tapintatot kell tanúsítani a nemzeti érzések, különösen a kis népek nemzeti érzései iránt, fokozatosan kell nevelni ezeket a népeket az internacionalizmus szellemében. A kommunistáktól azonban - bármilyen nemzetiséghez tartozzanak is - Lenin mindenkor világos és elvszerű magatartást követelt a nemzeti kérdésben, nem tűrt el e területen semmiféle engedményt és lazaságot. Lenin mindenkor engesztelhetetlen harcot folytatott a nacionalizmusnak és a nagy hatalmi sovinizmusnak a kommunisták soraiban jelentkező megnyilvánulásaival szemben."¹⁰⁶

A háború után azt is gondoltuk, azt is reméltük, hogy negatív történelmi örökségünket hamarosan fel tudjuk számolni, a szocialista társadalmat néhány év leforgása alatt teljesen fel tudjuk építeni. Egyszersmind azt az illúziót tápláltuk, hogy a szocialista átalakulás mintegy automati-

kusan megoldja a nemzeti kérdést is a Duna-vidéken. Azóta már tudjuk - Csatári Dániel szavaival fogalmazva -, hogy "a szocializmus eszméje nem olyan csodaszor, amelyhez a valóság rögtön hozzáidomul. A szocialista társadalom, éppen történelmi elkerülhetetlenségénél fogva, nem egy pillanat, hanem egy hosszú, bonyolult történelmi korszak eredménye." "...A nacionalizmus elleni harc, a szocialista hazafiság ápolásának, a szocialista tudat elmélyítésének szorosan összefüggő, egymást feltételező feladatai sem oldhatók meg egyiknapról a másikra. Ellenkezőleg: csak egy olyan történelmi folyamatban, amelyben - Lenin szavaival élve-: egyidejűleg megtaláljuk a múlt maradványait, a jelen alapjait és a jövő csiráit."¹⁰⁷ Tehát tapasztalhatjuk, hogy még ma is élnek bizonyos nacionalista beidegződések a köztudatban. Régi szemléleti beidegzettséggel, előítéletekkel, érzelmi mechanizmusokkal kell itt szakítanunk. Nem volt könnyű dolog bejárni az elfogultságok utját, nem könnyű dolog ma sem. Állhatatosságot és következetességet kíván a nacionalista gondolkör változataival szemben a nemzeti öntudat elvének érvényesítése, amelyet Zrínyi Miklós, a költő és hadvezér a 17. század derekán klasszikus formában így fogalmazott meg: "Nem vagyunk alább valók egyetlen nemzetnél sem." De végig kell menni az uton, azaz a nacionalizmus minden megnyilvánulásával szembe kell szállni. Még pedig a nacionalizmussal nem állíthatunk szembe egyebet, mint nemzeti önérzetünket, más nemzetek iránti megbecsülésünket,

internacionalista együttműködési törekvésünket. Megyénkben a Hazafias Népfront vezetői is jól tudják - és eszerint végzik munkájukat -, hogy a nacionalizmusra nem lehet nacionalizmussal válaszolni. Az "ellenacionalizmus" semmiféle gyógymódot nem hoz. Jól fogalmazza ezt meg az MSZMP KB Kulturpolitikai Munkaközösségének 1974-es állásfoglalása: "Az egészséges, kiegyensúlyozott nemzeti tudat, önérzet - előfeltétele a nemzeti és a nemzetközi harmóniának. Az internacionalista összefogás, együttműködés, annak tudatos és cselekvő vállalása hazafiságunk szerves része. A szocialista nemzet és a szocialista nemzetek közösségének további fejlődése, a szocialista hazafiság és internacionalizmus általánossá válása - ez teszi mind teljesebbé nemcsak nemzetünk felvirágzását, de a szabad nemzetek szabad közösségének, a nemzetileg sokszintű szocializmusnak internacionalista világát is."¹⁰⁸

A továbbiakban az utóbbi öt év munkájának áttekintésével kívánom érzékeltetni a megyei népfrontmozgalomnak a nemzetiségek egyenjogúságának biztosításával kapcsolatban elért eredményeit. Azt, hogy a tudatos lenini nemzetiségpolitika következetes megvalósításának folyamatában megyénkben hol tartunk. Erre amál is inkább kínálkozik alkalom, hiszen a megye népfrontbizottságai 1985. második felében áttekintették, értékelték munkájukat - köztük a hazafias és internacionalista tudatformálásban betöltött szerepüket -, a nemzetiségpolitikai munkát. Így természetszerű, hogy a megyei

népfrontbizottság is értékelte, összegezte a tapasztalatokat. Ennek volt fóruma az 1985. XI. 23-án megtartott megyei népfrontértekezlet, melyen magam is részt vettem. Azonban ennél is több tapasztalatot, ismeretet szerezhettem abból, hogy az előkészítő munkákban és számos népfrontbizottság értekezletén személyesen vehettem részt.

A Hazafias Népfront-mozgalom - így megyénkben is - fontos politikai kérdésnek és feladatnak tartja a nemzetiségi lakosság között és érdekében végzett munkát, a lenini nemzetiségi politika következetes megvalósítását.

"A megyei népfrontbizottság és az érintett helyi népfrontszervek a mozgalom sajátos eszközeivel céltudatosan segítették a megyénkben élő nemzetiségi lakosság politikai, gazdasági és kulturális egyenjogúságának teljes érvényesülését. Részt vesznek a közéletben, a választott népképviselői és társadalmi testületekben. Megfelelő arányú képviselőik a Hazafias Népfront Országos Tanácsában, az Országos Béketanácsban, a megyei és helyi pártszervekben, a tanácsokban és a népfronttestületekben - olvashatjuk a megyei népfrontértekezlet beszámolójában.

Javult a megyében élő délszláv, szlovák és román anyanyelvű lakosság állampolgári közérzete. A nemzetiségi nyelvtanulásukhoz a személyi és tárgyi feltételek adottak. Legnagyobb a fejlődés ezen a területen, mivel közel háromszorosára nőtt a nemzetiségi nyelvet tanulók száma /1979-80-as

tanévben 125 fő, jelenleg pedig 346 fő/.

A nemzetiségi közművelődési munkában a tanácsi szervezetekkel együtt kiemelt figyelmet fordítunk az anyanyelvi művelődés, a nemzetiségi kultúra, a hagyományok ápolására. Ennek eredményeként lényegesen növekedett a klubok és együttesek száma. Különösen jól működik Szegeden a délszláv, a szlovák és román, Deszken a szerb klub és a "Bánát" néptáncgyűtes, továbbá Pitvaroson a Pávakör és néptáncsoport. Örvendetes előrelépés, hogy az elmúlt időszakban rendszeressé vált a megyei nemzetiségi találkozók szervezése is.

Jelentős a fejlődés a nemzetiségi néprajzi tárgyak gyűjtésében, valamint a tudományos kutató-feldolgozó munkában. Az országban elsőként jelent meg két nyelven egy helyi - Deszk története és néprajza című - monográfia." ¹⁰⁹ /A szerző kiemelése./ A beszámoló megtisztelő részt fordít a megyénkben élő nemzetiségekre, annak ellenére, hogy a nemzetiségi létszáma az összlakosságon belül alacsony, mintegy 2500 fő. Ennek ellenére a figyelem, amely megyénk társadalmi és állami szervei részéről megnyilvánul fennmaradásuk, anyanyelvük és kultúrájuk ápolása érdekében, jól példázza azt a lenini elvet, hogy a nemzetiségi politika nem a nemzetiségi számarányának, hanem létének függvénye. Érvényesül megyénkben az az elv is, mely szerint a nemzetiségi politikát csakis a nemzetiségi aktív részvételével lehet eredményesen megvalósítani. Bizonyítja ezt a beszámoló,

melyből jól érzékelhető közéletben betöltött szerepük.

Ma már természetes és mindennapi gyakorlattá vált, hogy a nemzetiségiek a helyi lakossággal nemcsak egyetértésben élnek, hanem tevékenyen részt vesznek gazdasági és társadalmi céljaink megvalósításában - erősítve a szocialista nemzeti egységet. Ez az érzelmi azonosulás a közös célok érdekében nagyban hozzájárult a szocialista tudat és a nemzetiségi tudat párhuzamos fejlődéséhez. Amikor a nemzetiségek integrációjáról esik szó, akkor ezen a szocialista hazafiság tudatos vállalását, a szocialista építésben való aktív részvételt kell érteni, anélkül, hogy lemondanánk nemzetiségi hovatartozásukról, anyanyelvükről, nemzetiségi kulturájukról, vagyis anélkül, hogy asszimilálódnának. Állami és társadalmi szerveink azzal, hogy ébresztik és ébren tartják a nemzetiségi tudatot, hogy biztosítják az anyanyelvi oktatás és kultúra feltételeit, fékezik a spontán, természetes asszimilációt, bár azt teljesen megállítani nem lehet. Mutatja ezt, hogy az 1960-as 70-es években megyénkben kb. háromezer volt a nemzetiségi lakosok száma, míg 1985-ben 2500 körül van. Ugyanakkor nőtt a nemzetiségi nyelvet tanulók száma - mint ahogy a beszámolóból is kiderül.

Az anyanyelvi kultúra ápolásához járul hozzá a TIT Csongrád Megyei Szervezete keretében működő nemzetiségi TIT-csoport, amely elsőként alakult az országban. Az anyanyelvi művelődést segíti a MTV Szegedi Körzeti Stúdiójának román és szlovák nyelvű adássorozata is.

Tovább fejlődött a nemzetiségi könyvtárhálózat megyénkben. Javult és gyarapodott a könyvellátás, amihez hozzájárultak a házikönyvtárak is csereanyag biztosításával. A nemzetiségi könyvtárakban 5 szakképzett, 7 alacsonyabb fokú szakmai képzettséggel rendelkező könyvtáros dolgozik, közülük egy szlovák, egy szerb anyanyelvű.

Hozzájárultak a hazafias és internacionalista tudatformálásához az elmúlt évek során létrejött nemzetiségi klubok, a Megyei Nemzetiségpolitikai Bizottság is. A klubmozgalom jelentős szerepet játszik a nemzetiségi lakosság széles rétegeinek összefogásában. Nagy öröm, hogy a községi klubok mellett igen jelentős munkát végző városi nemzetiségi klubok működnek mindhárom nemzetiség körében. Ezek a klubok saját anyanyelvi és kulturális tevékenységük mellett közös nemzetiségpolitikai és jelentős békemozgalmi rendezvényeket is szerveztek, hozzájárultak a határmenti és testvérvárosi béketalálkozók megrendezéséhez. Ezeken szerepeltették legjobb nemzetiségi együtteseiket, bemutatták népzenejüket, dalaikat, táncaikat. "Mindehhez a tevékenységhez hozzájárult a megyei népfrentbizottság keretében működő Nemzetiségpolitikai Bizottság javaslattevő, véleményező, szervező és ellenőrző feladatának érvényesítésével. Munkájuk révén előrelépés történt a nemzetiségi politika gyakorlati megvalósításban. A bizottság aktivitásával országos viszonylatban is jelentős eredményeket ért el, nemzetiségi szövetségeink a legjobban működő bizottságok

közé sorolják - mondta Dr. Ruzs Márk, a Magyarországi Délszlávok Demokratikus Szövetsége elnöke a megyei népfrentértekezleten, majd így folytatta: "A megyénkben élő nemzetiségi lakosság megtisztelő feladatának érzi, hogy alkotó módon vegyen részt a szocialista társadalom építésében, a kongresszusi határozatok végrehajtásában, pártunk és kormányunk osztársadalmi érdekeket szolgáló kül- és belpolitikájának anyanyelven történő széles körű ismertetésével. Együttal törekszik minél jobban betölteni azt a hid szerepet, amely összeköti népünket a szomszédos baráti népekkel. A népfrentmozgalom továbbra is számíthat megyénk nem nagyszámú, de a közös ügyért lelkesedő, a szocialista nemzeti egységet erősítő nemzetiségi lakosságra."¹¹⁰

Montesquieu-vel együtt valljuk, hogy: "Amikor elmegyek valamely országba, nem azt vizsgálom, vajon jók-e ott a törvények, hanem azt, hogy végrehajtják-e a meglévőket, mert jó törvények mindenütt akadnak."¹¹¹ - És mi büszkén mondhatjuk: pártunk, kormányunk, társadalmi és tömegszervezeteink a nép által hozott jó törvényeket maradéktalanul végrehajtják - a nemzetiségek vonatkozásában is. Ezt bizonyítja a Hazafias Népfrent VIII. kongresszusa Állásfoglalásában a nemzetiségekkel kapcsolatos megállapítás: "A nemzetiségek jól érzik magukat közös hazánkban, dolgoznak érte, és boldogulnak benne. Ott vannak képviselőik a társadalmi és állami élet vezető testületeiben. A Hazafias Népfrent helyesli ezt,

mert ezzel is előmozdítjuk a nemzetiségek egyenjogúságának fejlődését, állampolgári azonosulását oly módon, hogy közben megmaradjon saját közösségalkotó erejük, arculatuk, kulturájuk." ¹¹²

Jegyzetek

1. Pintér István-Szabó Bálint: A népfrentmozgalom Magyarországon. Kossuth Könyvkiadó - Hazafias Népfrent 1978. 5-7. p.

A Kommintern, VII. kongresszusa az antifasiszta népfrent céljának, osztálytartalmának meghatározásán, a szövetségi politika módszereinek, eszközeinek körvonalazásán túl arra is rámutatott, hogy az eredményes harc kibontakoztatásának elengedhetetlen feltétele, hogy a kommunista pártok megszilárdítsák soraikat, kilépjenek az elszigeteltségből, olyan számottevő politikai tényezőkké váljanak, amelyek össznépi célokat tűznek maguk elé, az egész dolgozó nép, a nemzet vezetésére vállalkoznak. Dimitrov így figyelmeztette a régi módszerektől nehezen szabaduló kommunistákat:

"Azt akarják, hogy pártjaink a kapitalista országokban úgy dolgozzanak és úgy harcoljanak, mint a munkásosztály igazi politikai pártjai, hogy valóban politikai tényezők legyenek országuk életében... ne szorítkozzanak csupán propagandára, kritikára és üres harci felhívásokra a poroletariátus diktatúrájáért." Más szóval: "Egyre nagyobb tömegeket akarunk bevonni a forradalmi osztályharcba, és égető érdekekből és szükségletekből kiindulva, saját tapasztalataik alapján akarjuk elvezetni őket a proletárforradalomhoz." Uo. 13.p.

2. Kállai Gyula: A magyar népfrent négy évtizedéről. Magvető Kiadó, Budapest, 1977. 56-62. p.

Nálunk az első népfrent jellegű, a kommunisták által inspirált és szervezett kísérlet a Márciusi Frontmozgalom volt. Erről Kállai Gyula így ír:

"A Márciusi Frontban tömörült s a szegényparasztság

égető problémáit feltáró népi írók - ideológiai bizonytalanságuk ellenére - világosan jelezték, hogy az antifasiszta egységfront alapja csakis a munkás - paraszt szövetség lehet. Csirájában a Márciusi Front a népfront megvalósításának első szervezeti kerete volt. A benne folyó politikai és ideológiai viták legális fórumot teremtettek a Kommunisták Magyarországi Pártja antifasiszta egységfrontjának ismertetésére, népszerűsítésére. A Márciusi Front által 1937. március 15-én nyilvánosságra hozott követelések a fő kérdésekben a Kommunisták Magyarországi Pártja politikai irányvonalát: az ország radikális, demokratikus átalakítását juttatták kifejezésre. Ezért törekedett a kommunista párt arra, hogy a Márciusi Frontot a fejlődés későbbi szakaszában a népfrontban érdekelt pártok együttműködésének szervezeti megtestesítőjévé tegye. Sajnos ez az elképzelés több különböző ok miatt - a fasiszta terror, a letartóztatások s ennek nyomán a mozgalom számos résztvevőjének meghátarlása, sőt a faszizmussal való kacérkodás miatt - nem vált valóra." Uo. 63-64. p.

3. Uo. 64 - 76. p.

4. Uo. 76 - 77. p.

5. Uo. 77. p. A szerző művében a Magyar Nemzeti Függetlenségi Fronttal kapcsolatban a következőket hangsúlyozza:

" A Függetlenségi Front formailag pártkoalíció, lényegét tekintve széles osztályszövetség volt, amelybe beletartozott a munkásosztály, a parasztság, a városi kispolgárság, a demokratikus érzelmi értelmiség és a burzsoáziának a németekkel szembefordult része is. Megalakításában a Magyar Kommunista Párton kívül részt vettek a Szociáldemokrata Párt, a Nemzeti Parasztpárt, a Független Kisgazdapárt, a Polgári Demokrata Párt és a szakszervezetek képviselői. A haladó erők szervezkedésének, a kommunisták, a más pártbeliek és pártonkívüliek együttműködésének a faszizmus elleni küzdelemben rendkívül nagy jelentősége volt. Ezzel az összefogással készenléti állapotba helyezkedtek, s a felszabadult területeken azonnal megkezdték működésüket azok az erők, amelyek képesek voltak a forradalmi átalakulás megindítására, az új, demokratikus állam alapjainak lerakására." "a kommunisták kezdeményezésére átfogó, demokratikus,

antifasiszta, antiimperialista, antifeudális programot fogadott el, amely az objektív viszonyokkal összhangban a nemzeti, népi demokratikus forradalomra irányult." Uo. 77-79. p.

6 Uo. 78-84. p.

7 A Magyar Népfront története. Dokumentumok 1935-1976. Második kötet 150-151. p.

A Magyar Függetlenségi Népfront programjában a következők olvashatók:

" A Magyar Függetlenségi Népfront a magyar munkásosztály, a dolgozó parasztság, a népet szolgáló értelmiség, a dolgozó kisemberek harci és építő szövetsége a leghaladóbb, a legcéltudatosabb és legkövetkezetesebb, társadalmi osztály, a munkásosztály vezetésével." - olvashatjuk programnyilatkozatában.

A Magyar Függetlenségi Népfrontban egyesült demokratikus erők a következő fő célokat tűzik maguk elé:

1. A magyar köztársaság következetes kifejtését a dolgozó nép államává, népköztársasággá, a szó teljes értelmében.
2. A népért végzett közös munka alapján a demokratikus erők egyre szorosabb egységét a pártversengés helyett.
3. A magyar nemzetgazdaság felvirágoztatását.
4. A munkán alapuló önálló kisipar és kiskereskedelem nemzetgazdaságilag hasznos szerepének elismerését és megbecsülését, szabad működésük biztosítását.
5. A néphez hű, az ország gazdasági, kulturális felemelkedését szolgáló értelmiség számára méltó hely biztosítását a társadalomban, munkájának fokozott anyagi elismerését.
6. A dolgozók életszínvonalának állandó és tervszerű emelését, a termelőerők fejlődése és a munka növekvő termelékenységére szerint.
7. A dolgozó nép kultúr színvonalának, általános műveltségének és szakképzettségének emelését.
8. A vallásszabadság feltétlen biztosítását.
9. Harcot a sovinizmus minden megnyilvánulása és marad-

ványa ellen, népünk gondolkodásának átalakítását az igazi hazafiság szellemében, amelynek elválaszthatatlan része a dolgozó osztályok és a szabad népek nemzetközi testvérisége.

10. Demokratikus vívmányainknak, nemzeti függetlenségünknek, népünk és a világ békéjének biztosítása érdekében szembeszállást minden imperialista törekvéssel, szilárd helytállást a nemzetközi békefrontban. A világ demokratikus táborának élén álló nagy Szovjetunióval és a népi demokratikus államokkal kötött baráti és kölcsönös segélynyújtási szerződések következetes betartását, a baráti országokkal való politikai, gazdasági és kulturális kapcsolatok mélyítését.

11. Nemzeti függetlenségünk megvédésére, belső békénk biztosítására, szövetségesi kötelezettségeink teljesítésére erős, egységes szellemű, demokratikus néphadsereg kiépítését és korszerű felszerelését.

12. A magyar dolgozó nép politikai és erkölcsi egységének előmozdítását és megvalósítását a kizsákmányolás elleni harc alapján a munkán és az igazságosságon épülő új társadalom megteremtésével.

8 Uo. 180-181. p.

9 Kállai Gyula: A magyar népfront négy évtizedéről. Magvető Kiadó, Budapest, 1977. 88-91. p.

10 A Magyar Szocialista Munkáspárt VIII. kongresszusának jegyzőkönyve 1962. november 20-24. 15-58. p.

11 Uo. 439. p.

12. Uo. 467. p.

13. A Magyar Szocialista Munkáspárt IX. kongresszusa. Kossuth Könyvkiadó, 1966. 28. p.

4 Uo. 112. p.

15. A Magyar Szocialista Munkáspárt X. kongresszusa. Kossuth Könyvkiadó, 1970. 32. p.
16. A Magyar Szocialista Munkáspárt XI. kongresszusa. Kossuth Könyvkiadó, 1975. 111-112. p.
17. Uo. 188. p.
18. Uo. 216. p.
19. A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának előzetes jelentése a XIII. kongresszus küldötteinek. A Népszabadság 1985. március 23-i számának melléklete.
20. A Magyar Szocialista munkáspárt XIII. Kongresszusa. 1985. március 25-28. Kossuth Könyvkiadó, 1985. 209. p.
21. A Hazafias Népfront V. kongresszusa 1972. április 26-27-28. A Hazafias Népfront Országos Tanácsa. Budapest, 1972. 235. p.
22. A Hazafias Népfront feladatai az MSZMP Központi Bizottsága Közművelődési Határozatának megvalósításában. A közművelődés helyzete és fejlesztésének feladatai. Országos Közművelődési Tanács, 1976. 472. p.
23. Uo. 476-477. p.
24. Uo. 477. p.
25. A Hazafias Népfront VI. kongresszusa 1976. szeptember 18-19. Hazafias Népfront Országos Tanácsa. Budapest 1976. 77. p.
26. Uo. 33. p.

- 27 Uo. 230-231. p.
- 28 A Hazafias Népfront VII. kongresszusa 1981. március 14-15. Hazafias Népfront Országos Tanácsa. Budapest, 1981. 192-193. p.
- 29 A Hazafias Népfront Országos Elnöksége Honismereti Bizottságának beszámolója a honismereti mozgalom helyzetéről és feladatairól. Honismeret 1976. 2-3. p.
- 30 Székely György egyetemi tanár hozzászólása a VII. kongresszuson. A Hazafias Népfront VII. kongresszusa 1981. március 14-15. Hazafias Népfront Országos Tanácsa. Budapest, 1981. 187. p.
- 31 Uo. 31. p.
- 32 HNF Csm-i Bizottsága Irattára: 1969-70/IX. -36.sz.
- A Megyei Honismereti Bizottság tagjai a következők: dr. Nyiri Antal, dr. Dömötör János, dr. Tóth Imre, dr. Madácsy László, dr. Inczeffi Géza, dr. Turai Géza, Hojcsi Pál, Józó Jánosné, dr. Börcsök Vince, Barna László, Fazekas István, Fenákel Judit, Horváth Dezső, dr. Juhász Antal és Boros József. Elnök: dr. Nyiri Antal, titkár Börcsök Vince.
- 33 A honismereti munka megszervezésének feladatai Csongrád megyében. HNF Csm-i Bizottsága Irattára: 1969/IX.-144. sz.
- 34 A honismereti mozgalom Csongrád megyében tiz év alatt /1960-1970/ elért eredményeiről dr. Börcsök Vince tanár, mint küldött az I. Országos Honismereti Konferencián számolt be. Honismeret-Helytörténet, 1970/2. 101-104. p.
- 35 Páhi Ferenc-Schneider Miklós: Pusztaszertől Pusztaszerig. Csongrád Megyei Múzeumi Füzetek 3. Szeged, 1965. 7. p.

- 36 Zöldi Kovács Lajos: A nagybirtokrendszer megszüntetése és a földműves nép földhöz juttatása. Csongrád Megyei Honismereti Hiradó, 1970. 26-27. p.
- 37 Erdei Ferenc: Város és vidéke. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1977. 133. p.
- 38 Tájékoztató a Pusztaszeri Nemzeti Emlékpark továbbfejlesztéséről. Csm-i Tanács Irattára. 1973/I.-70. sz.
- 39 Hantos Mihály: A Pusztaszeri Nemzeti Emlékhely. Honismeret, 1978/5-6. 41. p.
- 40 Losonczi Pált idézi Koncz János: Ismerni a múltat, vállalni a jelent és a jövőt. Pusztaszertől Ópusztaszerig. Délmagyarország, 1985. augusztus 17. 3. p.
- 41 Dr. Koncz János: Ismerni a múltat, vállalni a jelent és a jövőt. Pusztaszertől Ópusztaszerig. Délmagyarország, 1985. augusztus 17. 2-3. p.
- 42 Kovács Lajos: A Szegvári Falumúzeum. Csongrád Megyei Honismereti Hiradó, 1984. 93-97. p.
- 43 Gát László: Iskolamúzeum Csongrádon. Honismeret, 1976./5. 38-40. p.
- 44 Dr. Börcsök Vince: Egy tápai magángyűjtemény. Csongrád Megyei Honismereti Hiradó, 1975-76. 151-152. p. A gyűjtemény védett néprajzi gyűjteménnyé van nyilvánítva.
- 45 Dr. Tóth Ferenc. Élet az Espersit-házban. Csongrád Megyei Honismereti Hiradó, 1982. 153-156. p.

- 46 Börcsök Vince: Tízéves a Palotai Krónika. Csongrád Megyei Honismereti Híradó, 1980. 71-74. p.
- 47 Gémes Balázs: Falukrónika írása Tömörkényen. Csongrád Megyei Honismereti Híradó, 1980. 79-84. p.
48. Gát László: Mozaikok Csongrád város történetéből. Honismeret, 1978/3. sz. 57. p.
- 49 Sebestyén István: A Mozaikok... szerepe a helytörténeti, kutatásban Csongrádon. Csongrád Megyei Honismereti Híradó, 1981. 113-115.p.
- 50 Asztalos P. Kálmán: Csanádpalota története 1856-ban. Csongrád Megyei Honismereti Híradó, 1970. 56-65. p.
- 51 id. dr. Katona Imre: A Csongrád megyei Mindszent lakosságának történetéből. Csongrád Megyei Honismereti Híradó, 1970. 42-49. p.
- 52 Puskás Ferencné: Zákányszék története. Csongrád Megyei Honismereti Híradó, 1970. 50-56. p.
- 53 Kardos László: Domaszék történetéből. Csongrád Megyei Honismereti Híradó, 1972/73 31-38. p.
- 54 Komoly Pál: Pitvaros Felszabadulása. Csongrád Megyei Honismereti Híradó, 1974/75 27-47. p.
- 55 Dr. Kováts Zoltán: Szegedi Krónika 1978. Csongrád Megyei Honismereti Híradó, 1980. 29-35. p.
- 56 Ormos Gerő: Részletek a balástyai Móra Ferenc Tsz egy napja c. történeti riportból. Csongrád Megyei Honismereti Híradó, 1970. 33-41 p.

- 57 Eszenyi László: Több mint harminc év a közös uton /A csongrádi Vörös Csillag Tsz történetéből/. Csongrád Megyei Honismereti Híradó, 1980. 29-35. p.
- 58 Vass Henrik: Üzemtörténet - munkásmozgalom-történet - szocialista hazafiság. Honismeret, 1977/6.sz. 18-19. p.
- 59 Incze Miklós: Előszó. Az üzemtörténetírás kérdései. Magyar Történelmi Társulat, 1979. 15-16. p.
A kiadvány függelékéként Tóth Róbert a magyar üzemtörténeti irodalom válogatott bibliográfiáját adja közre.
- 60 A Magyar Történelmi Társulat Üzemtörténeti Szekciójának Füzetei I. számának előszava. Budapest, 1969. 5-6. p.
- 61 Dr. Molnár Béla bevezető előadása az I. Országos Üzemtörténeti Konferencián. Honismeret, 1978/3. sz. 5-7. p.
- 62 Oltvai Ferenc: A szocialista brigádnaplók forrásértéke. Honismeret, 1975/1-2. sz. 11. p.
- 63 Dr. Csatári Dániel: A hazafiság és a nemzetköziség főbb tartalmi és módszertani kérdései a propagandamunkában. Hazafiság és nemzetköziség a marxizmus-leninizmusban. Propagandisták elméleti tanácskozása, Veszprém 1978. Kossuth Könyvkiadó, 1979. 61. p.
- 64 Uo. 69. p.
- 65 Dr. Szántó Imre: Helytörténet-honismeret: A hazaszeretetre való nevelés egyik jelentős tényezője. Csongrád Megyei Honismereti Híradó, Szeged, 1981. 15. p.
- 66 Dr. Csatári Dániel: Szocialista hazafiság - történelmi tudat. Honismeret, 1978/5-6. sz. 40. p.

- 67 Kádár János: A szocialista Magyarországért. Beszédék és cikkek 1968-1972. Kossuth Könyvkiadó, Budapest 1972. 47-49. p.
- 68 A honismereti akadémiákat rendező megyék /városok/:
1973-ban Szabolcs-Szatmár megye	/Nyiregyháza/
1974-ben Szabolcs-Szatmár megye	/Nyiregyháza/
1975-ben Baranya megye	/Pécs/
1976-ban Bács-Kiskun megye	/Kecskemét/
1977-ben Győr-Sopron megye	/Győr/
1978-ban Csongrád megye	/Szeged/
1979-ben Nógrád megye	/Salgótarján/
1980-ban Vas megye	/Szombathely/
1981-ben Szolnok megye	/Szolnok/
1982-ben Szabolcs-Szatmár megye	/Nyiregyháza/
1983-ban Somogy-megye	/Kaposvár/
1984-ben Békés megye	/Szarvas/
1985-ben Győr-Sopron megye	/Sopron/
- 69 Dr. Szántó Imre megnyitója a VI. Országos Honismereti Akadémián. Honismeret, 1978/5-6. 3-4. p.
70. A IV. Országos Honismereti Konferencia ajánlása. Kisalföld, 1985. július 10.
- 71 Csatári Dániel: Szocialista hazafiság-történelmi tudat. Honismereti 1978/5-6.sz. 37. p.
- 72 A Magyar Népköztársaság Alkotmánya 61 § /3/. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1985. 404. p.
- 73 Kővágó László: Nemzetiségi kérdés - nemzetiségi politika. Kossuth Könyvkiadó. Budapest, 1968. 58. p.

"A nemzeti szövetségek - Magyarországi Délszlávok Demokratikus Szövetsége, Magyarországi Németek Demokratikus Szövetsége, Magyarországi Románok Demokratikus Szövetsége, Magyarországi Szlovákok Demokratikus Szövetsége - a magyarországi nem magyar nemzetiségű magyar állampolgárok alkotmányban rögzített nemzetiségi jogait és érdekeit képviselő önálló társadalmi szervezetek. A nemzetiségi lakosok e szövetségek keretében vesznek részt szervezett formában a társadalmi életben. A szövetségek biztosítják, hogy a nemzetiségi lakosok nemcsak egyénileg, hanem társas keretben is gyakorolják nemzeti-

ségi jogait. A nemzetiségi szövetségek a felszabadulást követő létrejöttük után először mint kulturális szervek működtek. Később bontakozott ki az a törekvés, hogy nem csupán kulturális, hanem politikai rendeltetést is betöltsenek. Bár e szövetségek elsődleges feladata napjainkban is a nemzetiségi kultúra ápolása, egyre hatékonyabban közreműködnek a politikai és társadalmi élet egyéb területein is. A nemzetiségi szövetségek a Hazafias Népfront keretében önálló szervezetként, az egyéb társadalmi szervezetekkel és az állami szervekkel - különösen a tanácsokkal - együttműködve fejtik ki tevékenységüket."

- 74 A Hazafias Népfront V. kongresszusa 1972. április 26-27-28. Hazafias Népfront Országos Tanácsa. Budapest, 1972. 237. p.
- 75 A Hazafias Népfront VI. kongresszusa 1976. szeptember 18-19. Hazafias Népfront Országos Tanácsa. Budapest, 1976. 228. p.
- 76 A Hazafias Népfront VII. kongresszusa, 1981. március 14-15. Hazafias Népfront Országos Tanácsa. Budapest, 1981. 191. p.
- 77 A megyénkben élő nemzetiségi lakosság helyzete és a nemzetiségi politikával összefüggő népfrontfeladatok. A HNF Csongrád Megyei Elnöksége állásfoglalása 1973. X. 5. HNF Csongrád Megyei Bizottsága irattára 1973. IX.-87. sz.
- 78 A Magyar Szocialista Munkáspárt X. kongresszusa 1970. november 23-28. Kossuth Könyvkiadó, 1970. 105. p.
- 79 A nemzetiségi tanácstagok megoszlása községenként - 1973-ban - a következő:
Pitvaros szlovák	10 fő
Ambrózfalva szlovák	4 fő
Csanádalbertyi szlovák	4 fő

Deszk délszláv	3 fő
Ujszentiván délszláv	3 fő
Magyarcsanád délszláv	4 fő
román	4 fő
Szeged város	1 fő
Megyei tanácsstag dél- szláv	2 fő
<u>Összesen tehát</u>	<u>35 fő</u>

- 80 Az 1973-as évben megrendezett nemzetiségi kongresszusokkal kapcsolatos küldötttertekezletéken a nemzetiségi lakosság vezetői beszámolóikban tájékoztatták a megjelenteket az elért eredményekről; felmérték a helyzetet, beszéltek a kongresszusi küldöttek tennivalóiról, vázolták a nemzetiségi lakosság előtt álló feladatokat. Megállapították, hogy mind a nemzetiségi szövetségek tevékenységében, mind a szocialista internacionalizmus elvein alapuló nemzetiségi politika érvényesülését illetően számottevő a fejlődés.
- 81 A nemzetiségi lakosság helyzete megyénkben. Alapszervezeti tájékoztató, 1979. 2.sz. 20. p.
- 82 Tájékoztatás a nemzetiségi politika alkalmazásának Csongrád megyei tapasztalatairól és a népfrontbizottságok feladatairól, 1978. IV. 18-án. A HNF Csongrád Megyei irattára 1978./IX.-37. sz.
- 83 Uo.
- 84 Uo.
- 85 Uo.
- 86 Jegyzőkönyv a szegedi Délszláv klub alakuló üléséről:
HNF Csongrád megyei irattára: 1977/IX.-11 sz.
- A szegedi Délszláv klub megalakítása 1977. február 17-én 17 órakor vette kezdetét. Az esemény a HNF Szeged Városi Bizottságának hivatalos helyiségében zajlott le. Többek között megjelentek: Vántus Istvánné, az MSZMP városi bizottsága, dr. Kovács Istvánné a városi tanács művelődési osztálya, Boros József, a megyei népfront, míg

Szabó Antal a városi népfrent részéről. Boros József ismertette a klub létrehozásának szükségességét, célját és feladatát. A szervezőbizottság nevében szerbhorvát nyelven Lung Milán, magyarul pedig dr. Bundity István mondott köszöntőt, és beszéltek a klub programjáról.

Szabó Antal a HNF és a szervezőbizottság nevében javaslatot tett héttagu vezetőségre: Tancsu Béláné, dr. Bundity István, Sztráin Lyubinka, Dobozi Istvánné, Zsivity Radivoj, dr. Nikolásev Velimir, Lung Milán.

A klubtagok egyhanguan elfogadták a javaslatot. A vezetőség visszavonult, hogy a különböző posztokra megválassza a tisztségviselőket. Ennek eredménye:

Elnök:	Sztráin Lyubinka
Elnökh.:	Zsivity Radivoly
Titkár:	Lung Milán
Szervező:	dr. Nikolásev Velimir
Krónikás:	Dobozi Istvánné
Sajtóprop:	dr. Bundity István
Gazdasági f.:	Tancsu Béláné

Boros József ismertette a klubtagsággal a különböző tisztségekre megválasztott vezetőségi tagok névsorát. Sztráin Lyubinka mint elnök szerbhorvát nyelven köszöntötte a tagságot. Majd ezt követően Lung Milán szavazásra bocsátotta, hogy a hét melyik napja legyen klubnap. A tagság a szerdai nap mellett döntött. Megállapodtak abban is, hogy hetenként találkoznak, s havonta egy alkalommal nagyobb rendezvényt szerveznek.

A tagság ezután megtekintette a rendelkezésükre bocsátott klubszobát és annak berendezését.

Ezután az elnök bezárta az alakulóülést, és megköszönte a jelenlévők részvételét.

87 Tájékoztató a nemzetiségi politika alkalmazásának Csongrád megyei tapasztalatairól és a népfrentbizottságok feladatairól. 1978. IV. 18-án. A HNF Csongrád megyei irattára: 1978. IX.-37. sz.

88 A Megyei Nemzetiségpolitikai Bizottság alakuló ülése. 1979. március 15. A HNF Csongrád megyei irattára: 1979/IX.-22. sz.

Az alakuló ülés március 15-én volt, melynek meghívója az alábbiaként szólt. "A Hazafias Népfrent Csongrád megyei Elnöksége 1979. február 28-i ülésén elfogadta a Nemzetiségpolitikai Bizottság alakítására tett javaslatot. A Bizottság 1979. március 15-én 15.00 órakor tartja alakuló ülését a HNF Csongrád Megyei Bizottsága /Szeged,

Lenin krt. 47./ tanácskozó termében. Az ülésre tisztelttel meghívjuk, megjelenésére feltétlen számítunk. Szeged, 1979. március 7. Molnár Sándor /megyei titkár/." Az alakuló ülésen a következő tisztségviselők és tagok kerültek megválasztásra. Elnök: Móricz Jenőné Deszk, Titkár: Sturcz Mártonné HNF MB, Tagok: Bacsa Pál Szeged, főiskola szlovák tanszék, Cselorszky György Ambrózfalva, D. Nagy Imréné MSZMP Makó, Dr. Hegyi András JATE, Karsai Árpádné Szeged járási hivatal, Lung Milán SZMT, dr. Müller Józsefné Megyei Tanács, Petrusán György Szeged főiskola román tanszék, Rádity Velimir Deszk, Rotár Aurél Magyarcsanád, dr. Sebe János MSZMP MB, Schmidt József MSZMP Szeged.

89 A Nemzetiségpolitikai Bizottság 1979-es munkaterve. A HNF Csongrád megyei irattára: 1979/IX.-24. sz.

"1979. március 15.

Alakuló ülés.

A bizottság tisztségviselőinek megválasztása.

1979. május 15.

1 / A munkaterv megvitatása, elfogadása.

Felelős: Móricz Jenőné elvtársnő.

2 / A nemzetiségek anyanyelvi oktatásának lehetőségei Szeged városban /általános iskola, középiskola, TIT/.

Felelős: Dr. Müller Józsefné, a Csm-i Tanács VB Műv. Oszt. vez.

1979. július

Kihelyezett ülés a szegedi Délszláv klubban, ismerkedés a klub tevékenységével. /Meghívót kapnak a nemzetiségi falvak kulturális szakemberei is./

1979. október

Az oktatási és közművelődési munkára történő felkészítés helyzete a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Szlovák és Román Tanszékén. /Meghívott a Pécsi Tanárképző Főiskola/.

Felelősök: Petrusán György,
Bacsa Pál elvtársak.

1979. december

1 / A nemzetiségi hagyományok megőrzésének lehetőségei Csongrád megyében.

Felelős: Dr. Hegyi András elvtárs.

2 / Az éves munka értékelése.

Felelős: Móricz Jenőné elvtársnő.

90 Az oktatási és közművelődési munkára történő felkészítés helyzete a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Szlovák és Román Tanszékén. A HNF Csongrád megyei irattára: 1979/IX.-36. sz.

A nagy alapossággal készült beszámoló szólt egyebek között a nemzetiségi pedagógusképzés tartalmi kérdéseiről, és megállapította: "A nemzetiségi pedagógusképzés a magyar pedagógusképzés szerves része. A pedagógusképzés területén az elmúlt években lényeges változások mentek végbe, amelyek hatással voltak a nemzetiségi pedagógusképzésre is. Az 1972-es oktatáspolitikai párthatározat végrehajtása során az 1976/77. tanévtől új tantervek, programok léptek életbe a tanárképző, a tanítóképző főiskolákon és az óvonóképző intézetekben. Ezek meghatározzák a nemzetiségi pedagógusképzés kereteit, egyben az utóbbi két intézménytípusban megteremtették a nemzetiségi képzés alapjait.

A nemzetiségi pedagógusképzés alapvető célkitűzése azonos a magyar pedagógusképzésével. Ezenkívül azonban sajátos feladatok ellátására is fel kell készíteni a nemzetiségi hallgatókat. Olyanokra, amelyek a nemzetiségük szolgálatából, a nemzetiségi nyelvtudásból fakadnak. Ezek a nemzetiségi óvodás, általános iskolás gyerekek színvonalas oktatását, a nemzetiségi dolgozók anyanyelven történő általános művelését, a nemzetiségi közművelődést, a nemzetiségi hagyományok és kultúra feltárását és ápolását jelentik.

A képző intézmények a tannyelvű és a nyelvoktató iskolák, óvodák számára képeznek pedagógusokat. Megnyugtató az, hogy a képzés folyamatában a két iskolatípus nem válik szét egymástól.

Az 1976/77. tanévben bevezetett tanterv minden intézménytípusban bevált, de finomításra szorul.

A tanárképző főiskolákon a népművelés szak beindításával, a tanítóképző intézetek főiskolákká való átszervezésével és a szakkolégiumi képzés beindításával lehetővé vált, hogy a nemzetiségi tanárjelöltek második szakként a népművelést, a nemzetiségi tanítójelöltek pedig szakkolégiumként a népművelést, könyvtárt vehessék fel. Ezzel a közművelődési munkára való felkészítésnek megteremtődtek a szervezeti és tantervi feltételei. Nincs megoldva azonban a speciális nemzetiségi közművelődési feladatokra való felkészítés kérdése. /.../

Az új képzésben nagyobb szerepet kapott a nyelvnyelvelés.

Ez nagy előrelépés. Nem megoldott jelenleg a tanárképzésben a második szak, a tanítóképzésben pedig a szaktárgyak nemzetiségi nyelven való elsajátíttatása.

/.../ A módszertan oktatása a képzésben tantervileg, vagyis szervezetenként megoldott, tartalma, személyi és tárgyi

/jegyzet/ feltételei hiányosak, nemzetiségi szakonként eltérőek.

Pozitív irányú változás következett be a szakdolgozat területén. A hallgatók kb. 90 %-a anyanyelvén írja szakdolgozatát, és témájában nemzetiségük szokásrendszerével, kulturájával, nyelvi sajátosságaival foglalkoznak.

A külföldi részképzés - a román szakosok kivételével - az együttműködő országok nemzetiségi politikájának függvényében változó lehetőségeken belül, szervezetileg megoldottnak tekinthető. Ez előrelépés. Tartalmában azonban nincs meg a kellő munkamegosztás a hazai és a külföldi részképzés között. Ki kell dolgozni, hogy a képzési programból mi legyen a külföldi részképzés feladata. Törekedni kell a külföldi partnerekkel való együttműködés keretében ennek érvényesítésére.

A nevelés folyamatában helyesen bontják le az oktatók a nemzetiségi politikát nevelési feladatokra, helyesek a magyar hazához és az anyanemzethez kötődés arányai is. Mégis egyre nagyobb gondot jelent a nemzetiségi tudat gyengülése, amely az árt közösségek felbomlásának, a városba áramlásnak, a falusi életforma megváltozásának, a természetes asszimilációnak a következménye."

A beszámolóban még több fontos megállapítás található, azonban érdemesebb azt bemutatni, hogy milyen feladatokat tartottak fontosnak, szükségesnek. Így:

- "1 / Mindenekelőtt fokozni kell a nemzetiségi tudat fejlesztését, erősítését, a nemzetiségi oktatás, művelődés iránti igények felkeltését célzó nevelői tevékenységet.
- 2 / A nemzetiségi pedagógusképzés tartalma jobban igazodjék a közoktatás igényeihez, fejlődési tendenciájához. Ennek érdekében tovább kell fejleszteni a jelenlegi tanterveket.
- 3 / Gondoskodni kell a hiányzó jegyzetek pótlásáról, a meglévő jegyzetek átdolgozásáról, korszerűsítéséről.
- 4 / Felül kell vizsgálni a szakmai gyakorlatok rendszerét, gondoskodni kell a bázisiskolai és a szakvezetői hálózat kiépítéséről, a szakvezetők rendszeres továbbképzéséről.
- 5 / Törekedni kell a képzés színvonalához szükséges személyi és tárgyi feltételek javítására.
- 6 / Szorgalmazni kell a felvételig előkészítő tanfolyamok beindítását.
- 7 / Meg kellene teremteni speciális nemzetiségi közművelődési feladatokra való felkészítés tantervi feltételeit.

- 8 / Megoldást kell találni a második szak, illetve a tanítóképzésben a szaktárgyak nemzetiségi nyelven való elsajátíttatására, az ún. "szaknyelv" bevezetésére.
 - 9 / Továbbra is szorgalmazni kell a román szakos tanárjelöltek romániai részképzésének biztosítását.
 - 10 / Nagyobb segítséget kell nyújtani a végzős hallgatók elhelyezéséhez: el kellene érni, hogy a meglévő álláshelyeket a tanácsok meghirdessék.
 - 11 / Tovább kell erősíteni az azonos nemzetiségű pedagógusok képzését végző intézetek együttműködését."
- 91 Dr. Hegyi András: A nemzetiségi hagyományok ápolásáról Csongrád megyében. Csongrád Megyei Honismereti Híradó, 1980. 23-28. p.
- 92 Uo.
- 93 Uo.
- 94 Uo.
- 95 A Megyei Nemzetiségpolitikai Bizottság 1980. évi munkaterve. A HNF Csongrád megyei irattára: 1980/IX.-10.sz.

" 1980. február

- 1 / A Nemzetiségi Szövetségek kongresszusain hozott határozatok megvalósítása Csongrád megyében.

Előadók: Petrusán György,
Rusz Márk,
Bacsa Pál.

- 2 / Az 1980. évi munkaterv megbeszélése.

Április /Kihelyezett ülés Deszken/

- 1 / A nemzetiségi lakosság és a nyelvi ország kulturális kapcsolatainak alakulása megyénkben.

Felelős: Lung Milán, a KPVDSZ politikai munkatársa.

- 2 / A szeptemberben megrendezésre kerülő Nemzetiségi Nap előkészítése.

Tájékoztató az Ünnepi Könyvhét megnyitójával kapcsolatos feladatokról.

Felelős: Sturcz Mártonné, a HNF politikai munkatársa.

Szeptember

- 1 / A közművelődés és az anyanyelvi ismeretterjesztés helyzete és feladatai Csongrád megyében.
Előadó: Karsai Árpádné, a Szegedi Járási Hivatal elnökhelyettese.

November

- 1 / Az éves munka értékelése, az 1981. évi munka előkészítése.
Kihelyezett ülés a román klubban.
Felelős: Móricz Jenőné, a bizottság elnöke."

96 Moholi Károly főiskolai főigazgató levele. A HNF Csongrád megyei irattára: 1980/IX.- 10.sz.

97 A Román klub 1980-as programja. A HNF Csongrád megyei irattára: 1980/IX.-12.sz.

A Román Klub második foglalkozása

Ideje: 1980. április 8.

Helye: Tanárképző Főiskola Közművelődési Klub.

Programja: 1 / Megemlékezés Tudor Arghezi és Mihail Sadoveanu születésének 100. évfordulójáról. Rövid beszédet mond Kimpián Péter főiskolai tanársegéd. Közreműködnek a főiskola irodalmi szinpadának tagjai és a román szakos hallgatók.

- 2 / Diavetítéses előadás a moldvai kolostorokról és templomokról.

A Román Klub harmadik foglalkozása

Ideje: 1980. május 6.

Helye: Tanárképző Főiskola Közművelődési Klubja.

Programja: 1 / Diavetítéses előadás a hazai román néprajzi gyűjtőtábor munkájáról.

Előadók: Dr. Grin Igor múzeológus és
Dr. Bencsik János levéltáros
/békéscsabai szakemberek/.

- 2 / Baráti beszélgetés, zenehallgatás, ujság- és folyóiratolvasás.

A Román Klub negyedik foglalkozása

Ideje: 1980. október 7.

Helye: Tanárképző Főiskola Közművelődési Klub

Programja: 1 / Hazánk felszabadulásának 35. évfordulója alkalmából beszélgetés aktuális nemzetiségpolitikai kérdésekről. Bevezetőt mond és a vitát vezeti dr. Csatári Dániel egyetanusár.

2 / Szabad foglalkozás.

A Román Klub ötödik foglalkozása

Ideje: 1980. december 9.

Helye: A Tanárképző Főiskola Tamási Áron Klubja. Április 4. utja 6. sz.

Programja: Baráti találkozás és tapasztalatcsere a battonyai és az eleki román klubok és a szegedi román klub tagjai között. Közreműködik a Hegedüs együttes. /Román népdalok és táncok bemutatása, tanulása/.

- 98 A nemzetiségi lakosság és nyelvi nemzet kulturális kapcsolatainak alakulása megyénkben. A megyei nemzetiségpolitikai bizottsági ülés jegyzőkönyve. 1980. április 28. A HNF Csongrád megyei irattára: 1980/IX.-17. sz.
- 99 Uo.
- 100 Dr. Szántó Imre felszólalása a Hazafias Népfront megyei értekezletén, 1985. XI. 23-án. A HNF megyei irattára: 1985/III.-98. sz.
- 101 Arató Endre: A magyar nemzetiségi politika irányzatai a negyvenes években. Magyarország története 5/2. 977. p.
- 102 Dr Szántó Imre: A magyar és szerb lakosság békéjének felbomlása. Szeged története 2. Szeged, 1985. 751. p.
- 103 A szocialista hazafiság és a proletár internacionalizmus időszerű kérdései. A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága mellett működő Kulturpolitikai Munkaközösség állásfoglalása. Kossuth Könyvkiadó, 1974. 33-34. p.

- 104 Marx-Engels Művei. 16. köt. Budapest, 1964. 405. p.
- 105 Lenin Összes Művei 23. köt. Kossuth Könyvkiadó, 1969. 317. p.
- 106 L. Brezsnyev: Az emberek új történelmi közösségének, a szovjet népnek a létrejötte, nagyszerű vívmány. Vallomások a hazáról, népről, hazafiságról. Szemelvénygyűjtemény. Hazafias Népfrent Országos Tanácsa, 1975. 137. p.
- 107 A szocialista hazafiság időszzerű kérdései. Az egri tanácskozások előadásai. Ifjusági Lapkiadó Vállalat, 1974. 7-8. p.
- 108 A szocialista hazafiság és a proletár internacionalizmus időszzerű kérdései. A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága mellett működő Kulturpolitikai Munkaközösség állásfoglalása. Kossuth Könyvkiadó, 1974. 40-41. p.
- 109 A Hazafias Népfrent Csongrád Megyei Bizottságának beszámolója a VII. kongresszus óta végzett munkáról. Szeged, 1985. 6-7. p.
- 110 Dr. Rusz Márk, a Magyarországi Délszlávok Demokratikus Szövetsége elnöke hozzászólása a Hazafias Népfrent Csongrád megyei népfrentértekezletén. 1985. november 23-án. A HNF Csongrád megyei irattára: 1981/III.38.sz.
- 111 Szakolczay Lajos: Dunának, Oltnak. Szépirodalmi Könyvkiadó. Budapest, 1984. 5.p.
- 112 Állásfoglalás/tervezet/. A Hazafias Népfrent VIII. kongresszusa. Budapest, 1985. december 13-15. 3. p.

VÁLOGATÁS A TÉMÁHOZ KAPCSOLÓDÓ

IRODALOMBÓL

I. ÁLTALÁNOS, A NÉPFRONT, A MUNKÁSMOZGALOM, A PÁRT TÖRTÉNETÉVEL, A SZOCIALIZMUS ÉPÍTÉSÉVEL KAPCSOLATOS MŰVEK, TANULMÁNYOK

1. CSATÁRI Dániel: A Márciusi Front szerepe és jelentősége. Honismeret, 1977/5. 16-22. p.
2. CSONGRÁD megye a népi demokratikus átalakulás éveiben. Kiad.: az MSZMP Csongrád Megyei Bizottsága, a Csongrád Megyei Tanács VB és a TIT Csongrád Megyei Szervezete, Szeged, 1981. 585 p.
3. CSONGRÁD megye a népi demokratikus átalakulás éveiben /Nagy István/. Honismeret, 1983/1. 61-62. p.
4. CSONGRÁD megye története a felszabadulástól napjainkig. Válogatott bibliográfia 1945-1982. Összeállította: Tóth Ilona. Kiad.: a Szegedi Akadémiai Bizottság Filozófiai és Történettudományi Szakbizottság jelenkortörténeti munkabizottsága és a TIT Csongrád Megyei Szervezete. Szeged, 1983. 42 p.
5. EMBEREK, sorsok, forradalmak /Történelmi arcképvázlatok a társadalmi és nemzeti megbékélés jeles képviselőiről/ Szerk.: Hegyi András: Szeged, 1983. 91 p.
6. FÁBLIÁN György: Az antifasiszta népfrontért. 100 esztendővel ezelőtt született Georgi Dimitrov. Csongrád Megyei Honismereti Hiradó, 1982. 71-88. p.
7. FÁBLIÁN György: Válogatott dokumentumok Csongrád megye munkásmozgalmának történetéből 1862-1917. Honismeret, 1982/5. 53. p.

8. FEHÉR István: A népi demokratikus forradalom feltételeinek kérdéseire. Honismeret, 1978/5-6. 30-34. p.
9. FÉJA Géza: Makó és a Márciusi Front. Honismeret, 1977/5. 28-32. p.
10. FÉJA Géza: A Márciusi Front. Honismeret, 1977/5. 8-9. p.
11. HAZAFIAS Népfront Csongrád megyei Bizottságának beszámolója az elmúlt négy évben végzett munkáról. Szeged, 1972.
12. A HAZAFIAS Népfront Csongrád megyei Bizottságának beszámolója az 1972. évi küldöttértekezlet óta végzett munkáról. Szeged, 1976.
13. A HAZAFIAS Népfront Csongrád megyei Bizottságának beszámolója a VI. kongresszus óta végzett munkáról. Szeged, 1980. XII. 20.
14. A HAZAFIAS Népfront Csongrád Megyei Bizottságának beszámolója a VII. kongresszus óta végzett munkáról. Szeged, 1985. 28 p.
15. A HAZAFIAS Népfront V. kongresszusa, Bp. 1972. Hazafias Népfront Országos Tanácsa. 257 p.
16. A HAZAFIAS Népfront VI. kongresszusa, Bp. 1976. Hazafias Népfront Országos Tanácsa. 241 p.
17. A HAZAFIAS Népfront VII. kongresszusa, Bp. 1981. Hazafias Népfront Országos Tanács. 209 p.
18. A HAZAFIAS Népfront-mozgalom mint a szocialista nemzeti egység kerete. Hazafias Népfront Országos Tanácsa. Bp. 1972. 16 p.
19. A HAZAFIAS Népfront társadalomunkban. Szerk.: Tóth Antal. /Bev.: Sarlós István/ Bp. 1977. Kossuth Könyvkiadó. 121 p.
20. HEGYI András: A népfrontmozgalom történetének kutatása Csongrád megyében. In: Csongrád Megyei Honismereti Híradó, 1983. 33-37. p.

21. HORVÁTH László - JUHÁSZ Róbert: Mit kell tudni a Hazafias Népfrontról? Bp. 1985. Kossuth Könyvkiadó. 116 p.
22. Az IDEIGLENES Nemzetgyűlés és az Ideiglenes Kormány megalakulása. 1944. december 21-22. Kossuth Könyvkiadó, 1984. 125 p.
23. KANYÓ Ferenc: Népfrontpolitika és koalíciós ellentétek Szegeden és Csongrád megyében 1944-1945-ben. JATE doktori értekezés. Szeged, 1971.
24. KÁLLAI Gyula: A magyar függetlenségi mozgalom. 1936-1945. 6. kiadás. Bp. 1978. Magvető Kiadó. 557 p. /Tények és tanúk./
25. KÁLLAI Gyula: A magyar népfront négy évtizedéről. Bp. 1977. Magvető Kiadó. 150 p.
26. KÁLLAI Gyula: A párt szövetségi politikája és a nemzeti egység fejlődése. Bp. 1976. Kossuth Könyvkiadó. 28 p.
27. KÁLLAI Gyula: Életem törvénye. Bp. 1980. Kossuth Könyvkiadó. 688 p.
28. KÁLLAI Gyula: Megnyitó beszéd a Márciusi Front debreceni emlékülésén. Honismeret, 1977/5. 3-5. p.
29. KÁLLAI Gyula: Szocializmus, népfront, demokrácia. /Cikkek, beszédek./ Bp. 1971. Kossuth Kiadó. 415 p.
30. KONCZ János: A szocialista építőmunka és a társadalmi közgondolkodás fejlődése Csongrád megyében. Honismeret, 1978. 7-10. p.
31. KONCZ János: A szocialista művelődéspolitikai fejlődésének néhány kérdése 1945-től napjainkig. Tudományos Ismeretterjesztő Társulat. 1981. 60 p.
32. KONCZ János - SZ. SIMON István - VÉGH Gyula: Csongrád megyei pártértekezlet /Szeged, 1980. márc.1./ Szeged, 1980. Csongrád megyei politikai füzetek.

33. KOROM Mihály: A Márciusi Front és a függetlenségi mozgalom. Honismeret, 1977/5. 22-27. p.
34. LENIN, Vlagyimir Iljics: Az októberi forradalomról. Cikkek, beszédek. Bp. 1977. Kossuth Könyvkiadó. 138 p.
35. A MAGYAR Front: Összeállította Kállai Gyula, Pintér István, Sipos Attila. Bp. 1984. Kossuth Könyvkiadó. 331 p.
36. A MAGYAR Nemzeti Függetlenségi Front szegedi nagygyűlése. Kiad.: Szikra. Szeged, 1945.
37. A MAGYAR Népfront története. Dokumentumok 1935-1976. Első kötet. Bp. 1977. Kossuth Könyvkiadó. 480 p.
38. A MAGYAR Népfront története. Dokumentumok 1935-1976. Második kötet. Bp. 1977. Kossuth Könyvkiadó. 512 p.
39. A MAGYAR Szocialista Munkáspárt VIII. kongresszusának jegyzőkönyve. Bp. 1963. Kossuth Könyvkiadó. 530 p.
40. A MAGYAR Szocialista Munkáspárt IX. kongresszusa. Bp. 1966. Kossuth Könyvkiadó. 155 p.
41. A MAGYAR Szocialista Munkáspárt X. kongresszusa. Bp. 1970. Kossuth Könyvkiadó. 221 p.
42. A MAGYAR Szocialista Munkáspárt XI. kongresszusa. Bp. 1975. Kossuth Könyvkiadó. 244 p.
43. A MAGYAR Szocialista Munkáspárt XII. kongresszusa. Bp. 1980. Kossuth Könyvkiadó. 236 p.
44. A MAGYAR Szocialista Munkáspárt XIII. kongresszusa. Bp. 1985. Kossuth Könyvkiadó. 129 p.
45. A MEGYEI Pártértekezlet 1985. március 9. Csongrád megyei politikai füzetek. Kiad.: az MSZMP Csongrád-Megyei Bizottsága Propaganda- és Művelődési Osztályának megbízásából a Csongrád Megyei Lapkiadó Vállalat. 1985. március 9. 144 p.

46. A NÉPFRONT I-XXX. évfolyama. Hazafias Népfront Országos Titkársága. Kiad.: Lapkiadó Vállalat, Bp.
47. NÉPFRONTFELADATOK Budapest, 1978. Hazafias Népfront 60 p.
48. NÉPFRONT Magyarországon. Bp. 1985. Kossuth Könyvkiadó 109 p. /Hasonmás kiadás/
49. A NÉPFRONTMUNKA kis tükre. Válogatás a helyi népfrontbizottságok beszámolóiból 1972-1976. Bp. 1976. Hazafias Népfront Országos Tanácsa. 159 p.
50. PINTÉR István: A KMP és a Márciusi Front. Honismeret, 1977/5. 9-13. p.
51. PINTÉR István: Magyar antifasizmus és ellenállás, Bp. 1974. Kossuth Kiadó. 488 p.
52. PINTÉR István - SZABÓ Bálint: A népfrontmozgalom Magyarországon /Történeti áttekintés/. Bp. 1978. Kossuth Könyvkiadó. Hazafias Népfront. 217 p.
53. SERFŐZŐ Lajos: A Csongrád megyei munkásmozgalom néhány vonása az ellenforradalmi Horthy-korszakban. Honismeret, 1978/5-6. 21-26. p.
54. S. HEGEDÜS László: Megnyitó beszéd a Márciusi Front makói emlékülésén. Honismeret, 1977/5. 14-16. p.
55. TAMASI Mihály: A demokratikus összefogás sikerei Makón. In: Makó az első felszabadult város. Makó Városi Tanács. Kossuth Könyvkiadó, 1969. 181-230. p.
56. TAMASI Mihály: A Márciusi Front és Erdei Ferenc. Honismeret, 1977/5. 32-36. p.
57. TAMASI Mihály: Makó felszabadulása. Harc a népi demokratikus fejlődésért. In: Makó az első felszabadult város. Makó Városi Tanács. Kossuth Könyvkiadó, 1969. 244-279. p.
58. VÁLOGATOTT dokumentumok Csongrád megye munkásmozgalmának történetéből 1944-1945. Szeged, 1970. Kiad.: a Magyar Szocialista Munkáspárt Csongrád Megyei Bizottsága és a Csongrád Megyei Tanács VB. 788 p.

59. VÁLOGATOTT dokumentumok Csongrád megye munkásmozgalmának történetéből 1945-1948. Szeged, 1981. Kiad.: a Magyar Szocialista Munkáspárt Csongrád Megyei Bizottsága, a Csongrád Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága és a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Csongrád Megyei Szervezete. 585 p.

II. A HAZAFISÁG, A SZOCIALISTA HAZAFISÁG, A PROLETÁR INTERNACIONALIZMUS ELVI ÉS GYAKORLATI KÉRDÉSEI

60. ÁGOSTON György: A hazafiságra nevelés és a honvédelmi nevelés a szocialista pedagógia rendszerében. In: A szocialista hazafiság időszerű kérdései. Bp. 1974. Ifjusági Lapkiadó Vállalat 61-70. p.
61. ÁGOSTON László: Honismeret - honvédelem. Honismeret, 1982/2. 3-5. p.
62. BENCZÉDI László - CSATÁRI Dániel: Szocialista hazafiság, szocialista történetiszemlélet. Budapest. Kossuth Könyvkiadó. 1967. 64 p.
63. BENCZÉDI László: Helytörténet a hazafias nevelés szolgálatában. Köznevelés, XV. évf. 18.sz. 421-422. p.
64. CSATÁRI Dániel: Szocialista hazafiság - történelmi tudat. Honismeret, 1978/5-6. 35-40. p.
65. DOBOZY Imre: A korszerű hazafiság. In: A szocialista hazafiság időszerű kérdései. Bp. 1974. Ifjusági Lapkiadó Vállalat. 11-22. p.
66. DRIEN Károly és munkaközössége: Ifjúság, hazá, internacionalizmus. Tankönyvkiadó, 1979. 320 p.
67. GEDAI István: Gondolatok nemzetéről, nemzettudatról. Honismeret, 1985/5. 3-4. p.
68. HAZAFISÁG és internacionalizmus. /A szovjet baráti társaságok 1975. november 19-20-án Budapesten tartott nemzetközi tanácskozásának anyaga/ Bp. 1976. Magyar-Szovjet Baráti Társaság 142. p.

69. HAZAFISÁG és nemzetköziség a marxizmus-leninizmusban. Propagandisták elméleti tanácskozása. Veszprém, 1978. /Rendelő az MSZMP Veszprém Megyei Bizottsága./ 1979. Kossuth Kiadó. 74 p.
70. HAZAFISÁG-gazdaság. X.országos tanácskozás a szocialista hazafiságról Egerben. 1980. október 24-25. Bp. 1981. Zrinyi Katonai Kiadó. 214 p.
71. HAZASZERETETRE nevelés. Szerkesztő: Németh István. Szeged, 1970. /Módszertani Közlemények Könyvtára 3./
72. HEGEDÜS Ferenc: A hazafiság és internacionalizmus kérdései a magyar sajtóban. Társadalomtudományi Közlemények, 1980. 10. évf. 3-4. sz. 433-442. p.
73. IFJUSÁG, haza, internacionalizmus. /Tanulmányok. Szerk.: Kovács Péter./ Bp. 1979. Tankönyvkiadó
74. KÁDÁR János: A szocialista Magyarországért. Beszédek és cikkek 1968-1972. Bp. 1972. Kossuth Könyvkiadó.
75. KÁDÁR János: A szocializmusért- a békéért. Beszédek és cikkek 1972-1978. Bp. 1978. Kossuth Könyvkiadó.
76. KÁDÁR János: Hazafiság és internacionalizmus. Bp. 1968. Kossuth Könyvkiadó.
77. KÁDÁR János: Internacionalizmus, nemzeti érdek. Bp. 1976. Magvető Kiadó 252 p.
78. KÁDÁR János: Internacionalizmus, szolidaritás, szocialista hazafiság. Bp. 1977. Kossuth Könyvkiadó. 448 p.
79. KÁRPÁTI Sándor: Feladataink az ifjúság hazafias nevelésében. In: A Szocialista hazafiság időszerű kérdései. Bp. 1974. Ifjúsági Lapkiadó Vállalat. 146-178. p.
80. KIRÁLY István: Hazafiság és forradalmiság. Bp. 1974. Kossuth Kiadó. 375. p.
81. KIRÁLY István: Hazafiság és internacionalizmus. A Kortárs 1973. 7-8-9. számai

82. KLANICZAY Tibor: Szocialista hazafiság és közművelődés. In: Szocialista hazafiság. Országos Tanácskozások Egerben /1974, 1976./ Eger 1978. Eger Városi Tanács VB 9-23. p.
83. KOMÓCSIN Zoltán: Nemzeti érdekek, internacionalista célok. /Beszédek és cikkek/ Bp. 1972. Kossuth Kiadó. 318 p.
84. KÓNYA István: Március 15. jelentősége. Honismeret, 1977/5. 5-8. p.
85. KORNIDESZ Mihály: A szocialista hazafiságra és a proletár internacionalizmusra nevelés időszerei kérdései. In: Ifjuság, haza, internacionalizmus. Szerk.: Kovács Péter. Bp. 1979. Tankönyvkiadó, 5-28. p.
86. KÖPECZI Béla: Hazafiság - történettudomány - történelemtanítás. In: A szocialista hazafiság időszerei kérdései, Bp. 1974. Ifjúsági Lapkiadó Vállalat. 191-205. p.
87. A KÖZMŰVELŐDÉS helyzete és fejlesztésének feladatai. Válogatott dokumentumok gyűjteménye. Bp. 1976. Országos Közművelődési Tanács. 533. p.
88. LÉNÁRT Béla: Proletár internacionalizmus, hazafiság, ifjúsági turizmus In: Csongrád Megyei Honismereti Híradó, 1981. 131-135. p.
89. MARX-Engels-Lenin: A proletár nemzetköziségről. Bp. 1977. Kossuth Könyvkiadó. 388 p. /A Marxizmus-Leninizmus Klasszikusainak Kiskönyvtára 28./
90. MÓD A.: A nemzetfogalom vitája a mai marxista irodalomban. Valóság, 1967. 6.sz.
91. MÓD Aladár: Nemzet és szocialista nemzet. Bp. 1974 Magvető Kiadó. 365 p.
92. MUNKÁSOSZTÁLY, munkásmozgalom, hazafiság. IX. országos tanácskozás a szocialista hazafiságról Egerben 1978. október 19-20. Bp. 1978. Zrínyi Katonai Kiadó - Kossuth Könyvkiadó 144 p.

93. NEMESKÜRTY István: Honvédelmi eszme, kultúra, filmművészet. In: A Szocialista hazafiság időszerű kérdései, Bp. 1974. Ifjúsági Lapkiadó Vállalat. 103-119. p.
94. NYERS Rezső vitaindító előadása Egerben 1980. október 24-én a Hazafiság-gazdaság c. országos tanácskozáson. In: Hazafiság-gazdaság. X. országos tanácskozás a szocialista hazafiságról Egerben 1980. október 24-25. Bp. 1981. Zrinyi Katonai Kiadó 214 p.
95. PACH Zsigmond Pál: Történelemszemlélet és történettudomány. Cikkek, tanulmányok. Bp. 1977. Kossuth Kiadó, 565 p. /Bibliográfia a fejezet végén a jegyzetekben./
96. POZSGAY Imre: Szocialista társadalom és humanizmus. Bp. 1978. Kossuth Kiadó. 39 p.
97. SARLÓS István: Haza, haladás, humanizmus. Válogatott beszédek és cikkek. /Összeállította Juhász Róbert./ Bp. 1981. Kossuth Kiadó. 414 p.
98. SZENTISTVÁNI Gyuláné: Műveltség, hazaszeretet, honismeret. Honismeret, 1977/1. 3-5. p.
99. A SZOCIALISTA hazafiság és a proletár internacionalizmus időszerű kérdései. A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága mellett működő Kulturpolitikai Munkaközösség állásfoglalása. Bp. 1974. Kossuth Könyvkiadó. 48. p.
100. SZOCIALISTA hazafiságra és proletár internacionalizmusra nevelés a történelemtanításban. Szerk.: Szabolcs Ottó, Unger Mátyás. Bp. 1970. Tankönyvkiadó.
101. A SZOCIALISTA hazafiság időszerű kérdései. /Az egri tanácskozások előadásai./ A szerkesztőbizottság elnöke: Ács Tibor. Bp. 1974. Ifjúsági Lapkiadó Vállalat. 288 p.

102. SZOCIALISTA hazafiság. Országos tanácskozások
Egerben /1974, 1976/ Szerkesztette: Dr. Szecskó
Károly. Eger, 1978. Eger Városi Tanács VB. 206. p.
103. VALLOMÁSOK a hazáról, népről, emberségről /Szemelvény-
gyűjtemény/ Szerk.: Hársfalvi Péter. Bp. 1975.
Hazafias Népfrent. 192 p.
104. VASS Henrik: Munkásosztály - munkásmozgalom- hazafiság.
IX. Országos tanácskozás a szocialista hazafiság-
ról Egerben. 1978. október 19-20. Bp. 1978. Zrinyi
Katonai Kiadó - Kossuth Könyvkiadó. 17-38. p.
105. VÁRKONYI Péter: A tömegkommunikáció szerepe a hazafias
nevelésben. In: A szocialista hazafiság időszerű
kérdései. Bp. 1974. 251-258. p.

III. A HONISMERETI MOZGALOM

a./ Helytörténet, helyismeret, közművelődési tevékenységi formák /néprajz, irodalom, képzőművészet, zene stb./

106. ÁGOSTON László: A Honismereti mozgalom és a tájékoz-
tatás. Honismeret, 1980/5. 31-32 p.
107. BÁCS-KISKUN Megyei Honismereti Közlemények 1-3. sz.
Kecskemét, 1983., 1984., 1985. Kiad.: a Hazafias
Népfrent Bács-Kiskun Megyei Bizottsága és a Ka-
tona József Megyei Könyvtár
108. BÁLINT Sándor: A hagyomány szolgálatában. Magvető,
1981. 248 p. Válogatott tanulmányok
109. BÁLINT Sándor: A szegedi népélet. Honismeret, 1978/
5-6. 42-45. p.
110. BÁLINT Sándor: A Szegedi nemzet 1-3. /ifj. Lele Jó-
zsef/. Honismeret, 1985/5. 61-63. p.
111. BÁTAYAI Jenő: Régi szegedi nyomdák. Szeged, 1984. 89 p.
112. BERECS János: Hazafiság, nemzetköziség, békés egymás
mellett élés. In: Ifjuság, haza, internacionalizmus.
Szerk.: Kovács Péter. Bp. 1979. Tankönyvkiadó.
29-48. p.

113. BERE CZ János: referátuma, melyet 1976-ban Egerben tartott A szocialista hazafiság, internaciona-
lizmus és a békés egymás mellett élés c. orszá-
gos tanácskozáson. In: Szocialista hazafiság.
Országos tanácskozások Egerben /1974, 1976/.
Eger, 1978. Eger Városi Tanács VB. 122-138 p.
114. BÉL Mátyás: Csongrád és Csanád megye leírása. Kiad.:
Móra Ferenc Múzeum. Szeged, 1984. 185 p.
115. BODNÁR Béla: Hódmezővásárhelynek és környékének föld-
rajzi nevei. Sajtó alá rendezte Szabó József.
Kiad.: Csongrád Megyei Levéltár Szeged, 1984.
252 p.
116. BUDAPESTI Helytörténeti Konferencia. 1971. /Szerk.:
Susits Imre./ Bp. 1972. 150 p.
117. CSAPLÁR Ferenc: A Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma.
Honismeret, 1978/5-6. 26-30. p.
118. CSOMOR Tibor: Magyarország. Honismereti Bibliográfia
I. Budapest, 1972. A Fővárosi Szabó Ervin Könyv-
tár és a Hazafias Népfront Országos Elnöksége
Honismereti Bizottságának kiadványa a Nemzetközi
Könyv év és a Hazafias Népfront V. kongresszusa
tiszteletére 956 p.
119. CSONGOR Győző: Pusztaszer. Kiad.: A Csongrád Megyei
Tanács VB Művelődésügyi Osztálya Szeged, 1972.
22 p.
120. DESZK története és néprajza Tanulmányok/. Szerk.:
Hegyri András, Szeged-Deszk, 1984. 1128 p.
121. DEZSŐ Zsigmondné: A honismereti kutatómunka módszer-
tani kérdéseiről. Honismeret, 1978/4. 6-7. p.
122. DUDÁS Lajos: Csongrád város emléktáblái. Honismeret,
1985/3. 23-25. p.
123. ERDEI Ferenc: Magyar Falu. Budapest, 1940. Athenaeum.
Hasonmás kiadás + utószó: Kulcsár Kálmán: Falu-
kutatás és falupolitika a magyar faluban. Buda-
pest, 1974. Akadémiai Kiadó. 246 p.

124. FEJEZETEK Szentes forradalmi múltjából. Szerk.:
Gaál Endre. Kiad.: Szentes Városi Tanács VB
Művelődésügyi Osztálya. 1984. 270 p.
125. A FÖLDRAJZI nevek gyűjtésének, ellenőrzésének és
közzétételének kézikönyve. Kiad.: az MTA Nyelv-
tudományi Intézete, Bp. 1978. 114 p.
126. GAÁL Endre: Adatok Szeged felszabadulásának történe-
téhez, 1944-1945. AVSz Sectio historica 1.
1957. 3-24. p.
127. GAÁL Endre: A KMP megalakulása és a Tanácsköztársá-
ság Csongrád megyében. Honismeret, 1978/5-6.
18-20. p.
128. GAÁL Endre: Szeged tizenöt éve. Tiszatáj, 1960.
14 évf. 4. sz. 7. p.
129. HAJDU Géza: Vásárhelyi egyletek és könyvtárak 1928-
1944. /Tuba László/. Honismeret, 1981/3. 55-56 p.
130. HAJDU Péter: Az Akadémia tisztán és világosan látja
a honismereti mozgalom jelentőségét. Honismeret,
1976/2-3. 30-31. p.
131. HAMPEL Tamásné: A gölöncsérség emlékei a hódmezővásár-
helyi Kiss Lajos Általános Iskolában. Honismeret,
1982/1. 17. p.
132. HANTOS Mihály: A pusztaszéri Nemzeti Emlékpark. In:
Írások Pusztaszerről. Szerk.: Juhász Antal. Sze-
ged, 1978. 30-32. p.
133. A III, ORSZÁGOS Honismereti Konferencia állásfoglalása.
Honismeret, 1981/3. 3-4. p.
134. A HAZAFIAS Népfrent Országos Elnöksége Honismereti
Albizottságának jelentése. Honismeret, 1980/5.
3-12. p.
135. A HAZAFIAS Népfrent Országos Elnöksége Honismereti Bi-
zottságának beszámolója a honismereti mozgalom
helyzetéről és feladatairól. Honismeret, 1976/2-3.
3-16. p.

136. HEGYI András: A Csongrád megyei honismereti diák-táborokról. Honismeret, 1985/2. 48-49. p.
137. HEGYI András: /Szerk./: Településszerkezet és társadalmi mobilitás a Dél- Alföldön a szocialista társadalom építése időszakában. Kiad.: a TIT Csongrád Megyei Szervezete, Szeged, 1984. 79 p.
138. HELYTÖRTÉNETI tanulmányok és krónikák a felszabadult Magyarország történetéből. Bp. 1971. 306. p.
139. HEVESI Honismeret 1-3. sz. Kiad.: a Hazafias Népfront Heves Megyei Bizottsága. Eger, 1982., 1983., 1984. sz.
140. HÓDMEZŐVÁSÁRHELY története a legrégebb időktől a polgári forradalomig. Szerk.: Szigeti János. Kiad.: a Hódmezővásárhelyi Városi Tanács. 1984. 786 p.
141. HONFI József: A tájismeret és a helytörténetírás a Szovjetunióban. Honismeret, 1977/6. 3-5. p.
142. /HUSZ/ 20 év a szocializmus útján /Csongrád megye, 1945-1965/ /Bev.: Antalffy György/. Szeged, 1965. MSZMP Csongrád Megyei Bizottsága. 95 p.
143. INCZE Miklós: A kortörténet elvi és módszertani problémái. Századok, 104. évf. 1970. 3.sz.545-558. p.
144. IRÁSOK Pusztaszerről. Szerk.: Juhász Antal. Kiad.: a Csongrád Megyei Tanács VB Művelődésügyi Osztálya, Szeged, 1982. 34 p.
145. JUHÁSZ Antal: Átokházától - Ásotthalomig. Feljegyzések a községek történetéből és népéletéből. Ásotthalom. Községi Tanács. 1970. 99 p.
146. JUHÁSZ Antal: Fényképes hirdók, amatőr filmek a város és falu életéről. Honismeret, 1976/2-3. 67-68. p.
147. JUHÁSZ Antal: Hódmezővásárhely, Kopáncsi Tanyamúzeum. Tájak-korok-múzeumok kiskönyvtára 154. Bp. 1983. 16 p.
148. KANYAR József: A honismereti munka nem más, mint hazaszeretetünk környezetvédelme. Honismeret, 1980/5. 34-35 p.

149. KANYAR József: Honismeret és közművelődés. Honismeret, 1983/3. 6-9. p.
150. KANYÓ Ferenc: Az új élet megindulása és a földreform Kisteleken. In: Tanulmányok Kistelek történetéből és népeletéből. Szerk.: Juhász Antal. Kistelek, 1976. 189-232. p.
151. KATONA Imre: Emlékezés Török Károly vásárhelyi folkróristára. Honismeret, 1981/2. 26-27 p.
152. KATONA Sándor: A háború országutján. Honismeret, 1984/4. 18-20. p.
153. KÁRÁSZ József: A Csongrád megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája 1943-1970. Szeged, 1974.
154. KOSSUTH Téri Általános Iskola /Szentés/. Kiad.: az iskola és a Városi Tanács VB Művelődési Osztálya 1979. 52 p.
155. KÖNYVTÁRI jubileum Hódmezővásárhelyen. Honismeret, 1982/5. 13. p.
156. KŐSZEGFALVI Ferenc: Németh László emlékházat avattak Hódmezővásárhelyen. Honismeret, 1981/5. 53-54 p.
157. LABÁDI Sándor: Egyre többen kutatják a régi és a jelenlegi közösségek szokásait, életkörülményeit. Honismeret, 1976/2-3. 64-65. p.
158. LAKOS János: Hogyan irjam meg falum történetét? Utmotató 1983. Pest Megyei Levéltár 208 p. Pest Megyei Levéltári Füzetek 5.
159. IFJ. LELE József: A tápai népi együttes jubileuma. Honismeret, 1979/4. 33-34 p.
160. IFJ. LELE József: A tápai néptáncmozgalom története. In: A folklór helye a mai életben. A népművészeti együttesek mint művelődési közösségek. /Szerk.: Morvay Péter/ Kecskemét, 1981. 126 p. /soksz./
161. IFJ. LELE József: Bence Pali bácsi. Honismeret, 1984/3. 40-42. 1p.
162. IFJ. LELE József: Tápéi népeleti napok. Honismeret, 1977/4. 11-13. p.

163. LÉVÁRDY Ferenc: Szeged. Alsóvárosi templom. Tájak Korok Múzeumok Kiskönyvtára 44. 1980. 20 p.
164. LISZTES László: Helyismereti bibliográfiai kiadványok Magyarországon. A Könyvtáros. 1980. 30. évf. 12.sz. 733-737. p.
165. LŐKÖS Zoltán: Péter László: Kodály Szegeden Honismeret, 1982/6. 192 p.
166. MAKÓ az első felszabadult magyar város III. Szerk.: Dr. Korom Mihály. Kiad.: a Városi Tanács, 1981. 406.p.
167. A MAKÓI Múzeum Füzetei /Halász Péter/. Honismeret, 1982/1. 60-61. p.
168. MAKÓ Városi Tanács és szervei munkája, eredményei 1967-1970. Kossuth Könyvkiadó. Makó, 1971. 72 p.
169. MAREK János: Nevelés, tudatformálás, honismeret. Iskolai Szemle, 1980. 2. évf. 4.sz. 36-43. p.
170. MÁRTA Ferenc: Táj, nép, történelem. Honismeret, 1978/5-6. 4-7. p.
171. MÉREI Gyula: "Rohanunk a forradalomba". Honismeret, 1978/5-6. 11-17. p.
172. MILYEN a magyar helytörténetírás? I. rész. Válaszol: Vörös Károly, Bunda Kálmán, Kanyar József. Műhely, 1980. 3.sz. 79-85. p.
173. MILYEN a magyar helytörténetírás? II. rész. Válaszol: Stier Miklós. Műhely, 1980. 4.sz. 89-93.p.
174. MOLNÁR Béla: Az elmúlt két évtizedben lényegesen fejlődött a Honismereti mozgalom. Honismeret, 1980/5 20-22 p.
175. MORVAY Péter: A X. Országos Honismereti Akadémia. Honismeret, 1983/1. 3-9. p.
176. A MUNKÁSOSZTÁLY, a mezőgazdaság és a parasztság helyzete. /Szerk.: Tamasi Mihály, Nagy Pál/. Kiad.: az MSZMP Csongrád Megyei Bizottsága. Szeged, 1980. 95 p.

177. MUZEUMI kutatások Csongrád megyében 1982. Szerk.: Juhász Antal és Lengyel András. Szeged, 1984. 250 p.
178. NOVÁK László: A falumúzeum-múzeumház szerepe a hagyományörzésben és a közművelődésben. Honismeret, 1985/5. 44-47. p.
179. NOVÁK József: Elgondolások a honismereti képzés és továbbképzés fejlesztéséről. Honismeret, 1977/6. 37-40. p.
180. OLÁH János: A honismereti mozgalom a Hazafias Népfront politikai mozgalmi munkájának szervező része. Fórum, 1980. 2-6. p.
181. OLTVAI Ferenc: Emlékezés a százados szegedi árvizre. Honismeret, 1979/4. 29-30 p.
182. OLTVAI Ferenc Ipari tanulók honismereti szakköre Szegeden. Honismeret, 1976/2-3. 94-95. p.
183. OLTVAI Ferenc: Szeged közigazgatása a város felszabadulásától az ország felszabadulásáig. /1944. okt. 11.-1945. április 4./ Levéltári Közlemények, 1963. 34. évf. 1.sz. 71-97., 2.sz. 247-271. p.
184. ORTUTAY Gyula: A honismereti mozgalomról. Honismeret, 1980/1. 5-6 p.
185. PAPP Imre: A parasztember élete Szentes tanyavilágában. Szerk. és az előszót írta: Juhász Antal. Kiad.: Szentes Városi Tanácsa VB Művelődésügyi Osztálya, Szentes, 1982. 282 p.
186. PÁHI Ferenc - SCHNEIDER Miklós: Pusztaszertől Pusztaszerig. Csongrád Megyei Múzeumi Füzetek 3. Szeged, 1965. 180 p.
187. P. BRESTYÁNSZKY Ilona: Csongrád megye iparművészeti kincsei. A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve. 1970.2. Szeged, 1972. 176. p.
188. PÉTER László: Helyismereti munka Csongrád megye könyvtáraiban. Honismeret, 1976/6. 16-17 p.

189. PÉTER László: Rácz Sándor: Földeák ragadványnevei
Honismeret, 1983/4. 55. p.
190. PÉTER László: Szeged, Panoráma, 1981. 215 p.
191. PÉTER László /szerk./: A Somogyi-Könyvtár száz éve.
Kiad.: a Somogyi-könyvtár. Szeged, 1984. 448 p.
192. POLNER Zoltán: Védelmet a Kun-kereszteknek! Honis-
meret, 1984/5. 64. p.
193. POZSGAY Imre: A honismereti mozgalom feladatai a nem-
zeti tudat elmélyítésében. Honismeret, 1985/6.
9-13. p.
194. PÖLÖSKEI Ferenc: A Honismereti mozgalom időszerű
kérdései. Honismeret, 1980/5. 48-49.p.
195. RÁCZ Sándor: A makói hagyma útja Gömörbe és Gömörben.
Honismeret, 1983/4. 30. p.
196. RÁCZ Sándor: A makói József Attila - emlékfa sorsa.
Honismeret, 1981/2. 8-9 p.
197. RÁCZ Sándor: Óföldeák és a volt Návay-uradalmak la-
kosságának ragadványnevei. Magyar Személynévi
Adattárak 36. Szerk.: Hajdú Mihály. Kiad.: ELTE
Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport Névkutató Mun-
kaközössége. Bp. 1981. 61 p.
198. SÁNDORFALVA története és népelete. /Szerk.: id. Juhász
Antal/. Kiad.: Sándorfalva Nagyközségi Tanácsa,
1978. 471 p.
199. SIPOS László: A munkásmozgalom helytörténeti hagyományai-
nak ápolása Csongrád megyében. MSZMP Csongrád M.
Biz. Oktatási Igazgatósága Évkönyve. 1977. 103-
111. p.
200. STIER Miklós: A helytörténetírás módszertani kérdései.
Bp. 1980. 166 p.
201. SZABÓ Ferenc: Tanulmányok Kistelek történetéből és
népeletéből. Honismeret, 1977/4. 49-51. p.
202. SZABOLCS Ottó: A honismereti munka szerepe a személyi-
ségformálásban. Honismeret, 1980/6. 3-5 p.

203. SZAKOLCZAY Lajos: Dunának, Oltnak. Szépirodalmi Könyvkiadó, 1984. 443 p.
204. SZATHMÁRY Lajos: Népi és néprajzi mozgalom a hódmezővásárhelyi diákság körében a harmincas években. Honismeret, 1981/1. 27-31 p.
205. SZATHMÁRY Lajos: Zenei élet Vásárhelyen a harmincas években. Honismeret, 1977/2-3. 76-78. p.
206. SZÁNTÓ Imre: A helytörténeti kutatások elméleti és módszertani kérdései. Bp. 1975. Tankönyvkiadó. 32. p.
207. SZÁNTÓ Imre: A helytörténeti kutatások elméleti és módszertani kérdései. Tankönyvkiadó, Bp. 1982. 204 p. /A szegedi József Attila Tudományegyetem jegyzete, kézirat./
208. SZÁNTÓ Imre: Megnyitó beszéde a VI. Országos Honismereti Akadémián. Honismeret, 1978/5-6. 3-4. p.
209. SZÁNTÓ Imre tanszékvezető egyetemi tanár felszólalása a Hazafias Népfront Országos Kongresszusán. Honismeret, 1976/6. 45-46 p.
210. SZEGED története 1. A kezdetektől 1686-ig Szerk.: Kristó Gyula. Szeged, 1983. 810 p.
211. SZEGED története 2. /1686-1849/. Szerk.: Farkas József, Szeged, 1985. 846 p.
212. SZELESI Zoltán: Szeged képzőművészete. A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve. 1972-73-2. Szeged, 1975. 335 p.
213. SZENTESI Honismereti Napok. 1977. /Szerk.: Péter László/. Kiad.: Somogyi -Könyvtár, Szeged, 1979. 85 p.
214. SZÉKELY György: A helyismereti munka tárgya és általános kérdései Magyarországon. Honismeret, 1976/4. 3-4 p.
215. SZÉKELY György: A Honismereti mozgalom eredményei és feladatai. Honismeret, 1980/5. 15-19 p.
216. SZ. LUKÁCS Imre: A földosztás. In: Irások Pusztaszerről. Szerk.: Juhász Antal. Kiad.: A Csongrád Megyei Tanács VB Művelődésügyi Osztálya. Szeged, 1978. 26-29. p.

217. SZŐREG és népe. Szerk.: Hegyi András. Kiad.: Szeged Megyei Városi Tanács VB művelődésügyi Osztálya. Szeged, 1977. 403 p.
218. SZŐREG és népe /Molnárné Mayer Mária/. Honismeret, 1982/3. 54-55. p.
219. SZÜCS Judit: A szentesi iparosok és parasztok társadalmi kapcsolatai a XX. század első felében. Honismeret, 1982/6. 53-55. p.
220. SZÜCS Judit: A szentesi kenyérről, kenyérsütögető aszszonyokról. Honismeret, 1979/4. 52-53. p.
211. SZÜCS Judit: Az étkezés rendje Szentesen a XX. század első felében. Honismeret, 1981/6. 44-45 p.
222. SZÜCS Judit: Halászat, vadászat, madarászat Szentesen. In: A Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei. Szeged, 1983. 100 p.
223. VÁGVÖLGYI Tibor: Néhány gondolat a helytörténeti kutatásokról. Népszabadság. 1960. nov. 26. sz.
224. VESZELKÁNE Gémes Eszter: Történetek Rúza Sándorról /dr. Kovács Ágnes/. Honismeret, 1982/4. 53-54. p.
225. TANULMÁNYOK Csongrád megye történetéből. I-IV. kötet Szerk.: Farkas József, V-VIII. kötet Szerk.: Blazovich László, Kiad.: Szeged. Csongrád Megyei Levéltár.
226. TÁPÉ története és néprajza. Szerk.: Juhász Antal. Tápé Községi Tanács, 1971. 911 p.
227. TIMAFFY László: A néprajzi anyag felhasználása a történelemszakkörben. Bp. 1977. Tankönyvkiadó. 94 p. /Történelemszakköri füzetek 12./ Bibliográfia 83-91. p.
228. TÓTH Dezső: Élő hagyomány - élő irodalom. Tanulmányok. Bp. 1977. Magvető Kiadó. 778 p. /Elvek és utak./ Bibliográfia a jegyzetekben 773-778. p.
229. TÓTH Ferenc: A makói ház. A Makói Múzeum Füzetek. 30. Makó, 1980. 141 p.

230. TÓTH Ferenc: Epizódok József Attila gimnáziumi éveiből. Honismeret, 1980/4. 7-8 p.
231. TÓTH Ferenc: Makó az új élet hajnalán. Honismeret, 1984/4. 21. p.
232. TÓTH Ferenc: Múzeum a makói Espersit-házban. Honismeret, 1979/1. 12-13 p.
233. TÓTH Sándor: A deszki dobolási könyv. Honismeret, 1980/3. 33-34 p.
234. TÖRTÉNELMI tudat, történelmi szemlélet. Kiad.: Az Ifjúsági Lapkiadó Vállalat. Bp. 1982. 259 p.
235. TROGMAYER Ottó- Zombori István: Szer monostorától Ópusztaszerig. Gyorsuló idő sorozat. Magvető, 1980. 161 p.

b./ Üzemtörténet, tsz-történet

236. BÁTYYI Zoltán: A Szegedi Konzervgyár története 1940-től 1980-ig. Kiad.: a Konzervgyár. 1984. 453 p.
237. BESZÁMOLÓ a moszkvai nemzetközi üzemtörténeti konferenciáról /1979. december 10-12./ Századok, 1980. 114 évf. 6.sz. 1019-1045. p.
238. CSONGRÁD Megyei Zöldség-Gyümölcs Kereskedelmi Szövetkezeti Vállalat, Szeged 1951-1980. Kiad.: a Vállalat. Szeged, 1981. 79. p.
239. DANKÓ Imre: A termelészövetkezeti krónikásról. Népművelési Tájékoztató, 1960. V. évf. jun.-jul.sz. 20-21. p.
240. DÖMÖTÖR Ákos: Nemzetközi üzemtörténeti konferencia. Ttsz. 7. évf. 1973-1974. 265-266. p.
241. EPERJESSY Kálmán: Csongrád megye helytörténeti kutatásainak feladatai. Utmutató a megye helytörténeti kutatásához. Szeged, 1955. 47 p. /Csongrád Megyei Füzetek 13./
242. HALÁSZ Péter: A termelészövetkezeti mozgalom története Apátfalván Bp. 1975. 115 p.

243. HANÁK Péter: Az üzemtörténet kutatásának problémái. Századok, 102 évf. 1968. 5-6. sz. 915-940 p.
244. HULLER Gyula: Az üzemtörténet újabb módszertani tapasztalatai. Honismeret, 1985/3. 3-4. p.
245. INCZE Miklós: Az üzemtörténetírás kapcsolata más történeti ágazatokkal és társadalomtudományokkal. Századok, 1980. 114. évf. 6.sz. 1028-1034. p.
246. JENEI Károly: A magyar üzemtörténetírás helyzete, eredményei és problémái. 1967-1972. A Nemzetközi Üzemtörténeti Konferenci /1972/ Kiadványai. Bp. 1972. 7 p.
247. JENEI Károly: Az üzemtörténetírás és levéltári forrásai. Levéltári Szemle 20. évf. 1970. 2.sz. 335-349 p.
248. KATONA Imre: Csongrád város bibliográfiája. Szeged, 1954. 42 p. /A Szegedi Egyetemi Könyvtár Kiadványai 32./
249. KÉPEK Csongrád megye történetéből /Szerk.,: Németh István - Várhelyi Flórián/ Szeged, 1963. Kiad.: Csongrád Megyei Tanács - TIT. 83 p.
250. KÓNYA Sándor: Az Ujszegedi Kender-Lenzöví Vállalat 70 éves fejlődésének története. /Összeáll.: - -/ /Szeged/, 1958. 36 p.
251. KÖPÖSDI Vera: A makói Lenin TSz üzemi és munkaszervezete. In: A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve. Szeged. 1965. Szeged, 1966. 175-196. p.
252. IFJ. LELE József: Üzemtörténeti Gyűjtemény a szegedi Pick Gyárban. Honismeret, 1982/1. 46-47. p.
253. MANN Miklós-SIPOS Péter: A Szegedi Szalámigyár Száz éve. Szeged, Szalámigyár, 1970. 123 p.
254. OLTVAI Ferenc: A Mezőgazdasági Szövetkezeti Központ és a Magyar Országos Szövetkezeti Központ Szegedi Kirendeltségének iratai a Szegedi Állami Levéltárban. Levéltári Közlemények, 10. évf. 1960. 1.sz. 116-121. p.

255. OLTVAI Ferenc: A mezőgazdasági termelőszövetkezeti üzemtörténetírás általános és egyedi problémái. A Nemzetközi Üzemtörténeti Konferencia /1972/ Kiadványai. Bp. 1972. 10 p.
256. OLTVAI Ferenc: A szocialista brigádnaplókról, tekintettel a Szegedi Nyomda brigádnaplóira. Levéltári Szemle, 25. évf. 1975. I.sz. 109-123 p.
257. OLTVAI Ferenc: A Szocialista iparvállalatok Szervezete és iratai. Levéltári Közlemények, 26. évf. 1955. 272-285. p.
258. PÁHI Ferenc-SCHNEIDER Miklós: 75 éves a Hódmezővásárhelyi Divat-kötöttárugyár. /1889-1964/ Hódmezővásárhely, 1964. 200 p.
259. SÁRKÖZI Zoltán: Utmutató az üzemtörténeti kutatásokhoz. Bp. 1970. 34 p.
260. SIPOS Péter: Az üzemtörténeti kutatás eredményei és helyzete Magyarországon /1973-1979/. Századok, 1980. 114. évf. 6.sz. 1021-1028. p.
261. SIPOS Péter: Üzemtörténetírás és munkásmozgalom-kutatás. A Nemzetközi Üzemtörténeti Konferencia /1972/ Kiadványai. Bp. 1972. 10 p.
262. SUGÁR István: Az apátfalvi papirmalom története. 1814-1847. Archivum, 2. köt. 1974. 59-86. p.
263. SZAKÁCS Sándor: Az állami gazdaságok és termelőszövetkezetek története Magyarországon. Századok, 1980. 114. évf. 6. sz. 1035-1045. p.
264. SZÁNTÓ Imre: A helytörténeti, üzemtörténeti kutatás eredményei, szerepe a történelmi műveltség szélesítésében. Csongrád Megyei Honismereti Híradó, 1985. 115-121. p.
265. SZEKERES József: A Magyar Történelmi Társulat Üzemtörténeti Szekciója kiadványairól. TtSz. 7. évf. 1973-1974. 285-289. p.

266. SZEKERES József: Jelenkorkutatás és üzemtörténet-
írás. Századok, 104. évf. 1970. 3. sz. 593-595. p.
267. SZEKERES József: Nemzetközi üzemtörténeti konferen-
cia. Századok, 106. évf. 1972. 4-5. sz. 1259-
1263. p.
268. SZENTIRMAI László: A nagyüzemi munkások Szegeden. Kiad.:
a Szeged Megyei Városi Tanács VB Művelődésügyi
Osztálya, Szeged, 1982. 420 p.
269. SZIKOSSY Ferenc: Az üzemtörténet-írás és a műszaki
múzeológia. Honismeret, 1982/2. 6-9. p.
270. SZILÁGYI Gábor- KÁPOSZTÁS István: A Szegedi Kender-
fonógyár története. 1877-1977. Szeged, 1976.
236 p.
271. SZ. LUKÁCS Imre: Három évtized a Szeged Kiskundorozs-
mai József Attila Termelőszövetkezetben, 1949-
1979. Kiad.: a Tsz, 1979. 37 p.
272. TÓTH Róbert: A magyar üzemtörténeti irodalom válo-
gatott bibliográfiája. Az üzemtörténetírás kér-
dései. Magyar Történelmi Társulat. Bp. 1979. 281-
317. p.
273. AZ ÜZEMTÖRTÉNET-IRÁS kérdései /Szerk.: Incze Miklós/
Kiad.: a Magyar Történelmi Társulat, Bp. 1979.
223 p.
274. VAS Károly: Az ipari üzemek történetének módszertani
kérdései. A Nemzetközi Üzemtörténeti Konferencia
/1972/ Kiadványai. Bp. 1972. 24 p.
275. VASS Henrik: Üzemtörténet - munkásmozgalom-történet -
szocialista hazafiság. Honismeret, 1977/6. 17-23. p.
276. VIGH Zoltán: Szegedi Textilművek története. Bp. 1970.
Pamutnyomóipari Vállalat sokszorosítása.

IV. A NEMZETISÉGI KÉRDÉS

277. ARATÓ Endre: A nemzetiségi kérdés története Magyarországon 1790-1840 I. Bp. 1960. Akadémiai Kiadó. 404 p.
278. ARATÓ Endre: A nemzetiségi kérdés története Magyarországon 1840-1848 II. Bp. 1960. Akadémiai Kiadó. 442 p.
279. BAKA András: A nemzetiségi kérdés megközelítésének alakulása Jászi Oszkár koncepciójában. Jogtudományi Közlöny, 1980. 35. évf. 10. sz. 697-703. p.
280. BELLÉR B.: Az ellenforradalom nemzetiségi politikájának kialakulása. Bp. 1975.
281. BUDZSÁKLIA Mátyás: Nemzetiségi egyenjogúság és jogok a Magyar Népköztársaságban. Állam és Igazgatás 1974. 6. sz.
282. CSATÁRI Dániel: Szelid jövőnk történelmi forrásai. In: Emberek, sorsok, forradalmak Szerk.: Hegyi András Szeged 1983, JATE-TIT 7-21. p.
283. CSATÁRI Dániel: Szocializmus és a nemzetiségi kérdés. Tolna Megyei Népujság, 1974/46., 47., 48., 49. sz.
284. CSENKE László: Együtt a nemzetiségekkel. Csongrád Megyei Honismereti Híradó, 1981. 93-95. p.
285. DÁVID Zoltán: A magyar nemzetiségi statisztika múltja és jelene. Valóság, 1980. 23. évf. 8.sz. 87-101. p.
286. GRIN Igor: A történetiség a deszki szerbek népdalhágyományában. In: Múzeumi kutatások Csongrád megyében 1982. Szerk.: Juhász Antal és Lengyel András. Szeged, 1984. 250 p.
287. HEGYI András: A nemzetiségi hagyományok ápolásáról Csongrád megyében. Csongrád Megyei Honismereti Híradó, 1980. 23-28. p.
288. HEGYI András: Petru Groza a román-magyar barátság hídvérője. In: Emberek, sorsok, forradalmak Szerk.: Hegyi András. Szeged, 1983. 85-91. p.

289. A "HID" /Ujvidék/, a "Létünk" /Szabadka/, a "Hét" és az "Irodalmi Szemle" /Pozsony/, a "Korunk" /Kolozsvár/ c. folyóiratok 1968-1974. évfolyamai.
290. I. TÓTH Zoltán: A soknemzetiségű állam néhány kérdéséről az 1848 előtti Magyarországon. /MTA Társadalmi-történeti tudományok Osztályának Közleményei/ VII. K. 4.sz. 1956. 259-279 p.
291. JU. V. BROMLEJ: A Szovjetunió nemzetiségi viszonyai főbb szakaszainak és tendenciáinak kutatásához. Századok, 115. évf. 1981. 5.szám 1081-1082. p.
292. KEMÉNY G. Gábor: A magyar nemzetiségi kérdés története Bp. 1947.
293. KEMÉNY G. Gábor: A szomszéd népekkel való kapcsolataink történetéből. Válogatás hét évszázad írásaiból. Bp. 1962. Tankönyvkiadó. 1040 p.
294. KOMOLY Pál: Szlovák lakodalmi szokások Pitvaroson és környékén. Csongrád Megyei Honismereti Híradó, 1975-76. 100-115. p.
295. KŐVÁGÓ László: A Kommintern és a nemzetiségi kérdés a huszas években. Századok, 115. évf. 1981. 4. szám 754-769. p.
296. KŐVÁGÓ László: Kisebbség- nemzetiség. 2. Kiadás Bp. 1978. Kossuth Kiadó. 171 p. /Bibliográfia 165-169.p./
297. KŐVÁGÓ László: Nemzetiségi kérdés-nemzetiségi politika Bp. 1968. Kossuth Könyvkiadó. 152 p.
298. KŐVÁGÓ László: Nemzetiségi Szövetségek. Népszabadság, 1970. június 14. sz.
299. KRUPA András: Országos Szlovák Honismereti Tanácskozás Oroszlányban. Honismeret, 1977/4. 13-14. p.
300. LENIN: A nemzetek önrendelkezési jogáról. Válogatott Művei Bp. 1954. 1. k.
301. MÁNDICS Mihály: A nemzetiségek körében fellendülőben van a honismereti mozgalom. Honismeret, 1976/2-3. 49-52. p.

302. NÉPISMERETI dolgozatok 1981. Szerk.: Kós Károly,
Faragó József. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest,
1981. 266 p.
303. PETRES Danica: Egyházi ünnepekkel kapcsolatos szerb
népszokások Deszken /magyar és szerbhorvát nyel-
ven/. Csongrád Megyei Honismereti Híradó, 1975-
76. 85-99. p.
304. SZÉKELY Lajos: Haan Lajos a történetíró és a magyar-
szlovák barátság úttörője. In: Emberek, sorsok,
forradalmak. Szerk.: Hegyi András. Szeged, 1983.
JATE-TIT 21-29 p.
305. SZTÁLIN: A marxizmus és nemzeti kérdés. Művei 2.K.
Bp. 1949.
306. SZTÁLIN: A nemzeti kérdés és leninizmus. Művei 11. K.
Bp. 1950.
307. TÓTH István: A Békés és Csongrád megyei szlovákok tör-
ténének kutatása. In: Múzeumi kutatások Csong-
rád megyében. 1982. Szerk.: Juhász Antal és Lengyel
András. Szeged, 1984. 250 p.

Melléklet

A Csongrád Megyei Honismereti Híradók
tartalomjegyzéke
/1970-1985/

I.

/1970/

Hantos Mihály: Előszó

Mozgalmi és legújabbkori történeti témák

Ormos Gerő: Visszapillantás és előrenézés

Bóday Pál: Pusztaszeren

Zöldi Kovács Lajos: A nagybirtokrendszer megszüntetése és
a földműves nép földhözjuttatása

Helytörténet

Rakonczai János: Felszabadulási krónika Ruzsáról

Ormos Gerő: Részletek a balástyai Móra Ferenc Tsz egy
napja című történeti riportból

Id. dr. Katona Imre: A Csongrád megyei Mindszent lakos-
ságának történetéből

Puskás Ferencné: Zákányszék történetéből

Asztalos P. Kálmán: Csanádpalota története 1856-ban

Csongrád megye néphagyományai

Füsti Molnár Bálint: Az uradalmi cselédek életéből

Maroslelei honismereti szakkör: A püspöklelei uradalom
cselédei

Papp Imre: A szentesi kemence

Erős Mária: Dédanyám szabadkéményü konyhája

Honismereti pályamunka Mindszentről: Három nemzedék asszo-
nyai

Kiszombori honismereti szakkör: Népies gyógymódok Ferenc-
szálláson

Mozgalmi hírek

Pályázati felhívás

II.
/1971/

Helytörténet, helyismeret

Oltvai Ferenc: 125 éve alakult ujjá Földeák
Szalma István: A makói "Nagy Oskola" emlékére
Saliga László: Pusztaszeri jegyzetek
Zöldi Kovács Lajos: Pusztaszer község felszabadítása

Földrajzinévgyűjtés

Dr. Nyiri Antal: A Csongrád megyei földrajzinévgyűjtés helyzete
Dr. Inczeffi Géza: A Csongrád megyei földrajzinévgyűjtés soron következő feladatai

Csongrád megye néphagyományaiából

A "Vedres István" Építőipari Technikum szakköre: Bokrosi tanyák
Mindszenti honismereti szakkör: Vizimalmaink nyomában
Ifj. Lele József: Tápai öregek visszaemlékezései
Ruzsai honismereti szakkör: Gyermekjátékok Ruzsán
Apátfalvi honismereti szakkör Szólások és közmondások változatai Apátfalváról

Természetvédelem

Dr. Beretzk Péter: Természeti környezetünk védelme

A honismereti munka műhelyéből

Dr. Juhász Antal: Néprajzi gyűjtőfeladatok Csongrád megyében
Ormos Gerő: Szocialista hazafiság a szakkörök munkájában
Rakonczai János: Padlástkutató expedíció Ruzsán
Mozgalmi hírek

III.
/1972-73/

Évfordulók, helytörténet

Justin János: Államosítása 25., megalakulásának 10. év-

fordulóját ünnepli a Tisza Butoripari Vállalat
Ökrös János: Az iskolák államosításának 25. évforduló-
jára

Szalma István: Nyolcvan éves a makói iskoláztatás.
Ötvenéves a tanyai iskolák állítását elrendelő
törvény.

Kardos László: Domaszék történetéből
Csongrád megye néphagyományaiból

Czirok Sándor: Részletek Algyő népeletéből

a./ Szegények szerüje

b./ Algyő, a mi falunk

Szigeti György: Régi népdalok Apátfalváról

Bölcskei M. Imre - Szép Gyöngyi: Berki nádfedeles tanyák

Szakköreink életéből

Seres Julianna /Radnóti M. Gimm. - Szeged/: Népi táplál-
kozás hagyományai Üllésen

Gallyas Klára /Bethlen G. Gimm. - Hódmezővásárhely/:
Egy hódmezővásárhelyi tanya építése és telek elren-
dezése

Rónyai Julianna /Ipari Szakközépiskola - Szentes/:
A szentesi késesmesterség

Természetvédelem

Dr. Marian Miklós: A Tisza kutatása

Mozgalmi hírek - Összeállította: Börcsök Vince

Dr. Dömötör Ákos: Nemzetközi üzemtörténeti konferencia
Budapesten és Mosonmagyaróvárott

Az 1972. évi Csongrád Megyei Néprajzi és Nyelvjárási Gyűj-
tőpályázat eredménye.

Pályázat

Országos üzemtörténeti pályázat az üzemek államosításá-
nak 25. évfordulójára.

IV.

/1975-/76/

Évfordulók

Dr. Szabó István: Demokratikus agrárforradalom 1945-1947

Komoly Pál: Pitvaros község felszabadulása

Krónikairás

Juhász Antal: Néhány észrevétel a falukrónikáról

Asztalos P. Kálmán: Adatok Csanádpalota történetéből

Csongrád megye néphagyományaiból

Szigeti György: Csanyteleki summásdalok

Petres Danica: Egyházi ünnepekkel kapcsolatos szerb népszokások Deszken /magyar és szerbhorvát nyelven/

Komoly Pál: Szlovák lakodalmi szokások Pitvaroson és környékén.

László Ignác: Fábiánitanyánk

Szakköreink életéből

Zsiros Katalin: A szentesi honismereti élet múltja és jelene

Szigeti János: A hódmezővásárhelyi helytörténeti klub munkája

Szabó Vilmos: A fotó- és filmszakkör a honismereti munka szolgálatában

Oltvai Ferenc: A szegedi szakmunkástanulók honismereti szakköréről

Figyelő:

Dr. Börcsök Vince: Egy tápai magángyűjtemény

Mozgalmi hírek

Tóth Ferenc: Országos Honismereti Diáktábor Makón

Felföldi László: I. Megyei Honismereti Diáktábor Csongrádon

Az 1974. évi Csongrád Megyei Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtőpályázat felnőtt tagozatának eredményjegyzéke

Az 1974. évi Csongrád Megyei Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtő-
pályázat ifjúsági tagozatának eredményjegyzéke

V.
/1978/

Évfordulók

Dr. Tamasi Mihály: Hatvan évvel ezelőtt alakult meg a
Kommunisták Magyarországi Pártja
Raffay Ernő: "Egyszer volt itt forradalom..."
- Emlékezés az őszirózsás forradalomra

Helytörténet - üzemtörténet

Varsányi Péter: A Hódmezővásárhelyi Általános Munkás
Dalegylet története /1920-1962/
Lednitzky András: Üzemtörténeti kiállítás a KSZV Szegedi
Kenderfonógyárában

Csongrád megye néphagyományaiából

Pánczél Józsefné: Cséplés gőzgéppel Csanádpalotán, és
Kövegyen
Szigeti György: Tanyai telekelrendezés Apátfalván
Szakácsi Lajos: Egy szentesi tanya története és berendezése

Életutak - munkásportrék

Kátai Ferenc: Építőmunkás életutak
Daka Imre: Egy zákányszéki parasztember élete

Szakköreink életéből

Farkas Ferenc: A honismereti szakkör munkája a Bethlen
Gábor Gimnáziumban
Szabó Lajos: Honismereti szakköri munka a makói Kun Béla
Általános Iskolában
Gát László: Iskolamuzeum a csongrádi Széchenyi Uti Általános
Iskola és Diákotthonban

Figyelő

Dr. Juhász Antal: A hódmezővásárhely-kopáncsi tanyamúzeum

Mozgalmi hírek

Dr. Börcsök Vince: Honismereti rendezvényeink
Felföldi László: A II. megyei honismereti diáktábor krónikája

VI.

/1979/

Évfordulók

Hatvan év történetéből

Oláh Miklós: A tanácsköztársaság Csongrád megyei történetének néhány tapasztalata, hagyományai, kutatásának jelentősége

A demokratikus népfrontmozgalom történetéből

Dr. Fábián György: A népfront szerepe az európai népi demokratikus forradalomban

Kövér Lajos: Emlékezés a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front megalakulásának harmincötödik évfordulójára

Tájtörténet, munkásmozgalom-történet

Fodor Ferenc: Adatok Csólyospálos történetéhez

Serfőző Zoltán: Adalékok a Nemzeti Parasztpárt Csongrád megyei történetéhez 1944. november - 1945. november

Molnár Judit: A munkásosztály helyzete és küzdelmei a gazdasági világválság kirobbanásának évében

Népélet, népi kultúra

Szücs Judit: Kovácsok és bognárok Szentesen

Huszka Lajos: A Bodom-oldali gazdaság történetéből

Életutak, munkásportrék

Juhász Mihály: Életutam

Szakköreink életéből

Szücs Judit: A Tanárképző Főiskola Teleki Blanka Kollégiumának honismereti- néprajzi köre

Czakó Józsefné: Az apátfalvi József Attila Művelődési Ház honismereti szakkörének munkájából

Dr. Börcsök Vince - Molnár Imre: Honismeret Tápén

Figyelő

Dr. Börcsök Vince: "Paprikamúzeum" Szentmihálytelken

Dr. Hegyi András: Kiállítás Sándorfalva történetéről és népéletéről

Mozgalmi hírek

Dr. Lednitzky András: Jelentősebb honismereti rendezvényeink
Felföldi László: A IV. Csongrád Megyei Honismereti Diáktábor Kistelek, 1978. augusztus 1-9.

Dr. Sipos József: Gondolatok az V. Csongrád Megyei Honismereti Diáktáborról és a honismereti diákmozgalomról

VII.

/1980/

Évfordulók

Serfőző Zoltán: Erdei Ferenc születésének 70. évfordulójára

Dr. Juhász Antal: Huszéves a honismereti mozgalom

Tájtörténet, üzemtörténet

Dr. Hegyi András: A nemzetiségi hagyományok ápolásáról Csongrád megyében

Dr. Kováts Zoltán: Szegedi krónika 1978

A makói Kun Béla Általános Iskola honismereti szakköre:
Munkástelep Makón

Népélet, népi kultúra

Gémes Eszter: Tejfeldolgozás a csengelei tanyákon

Asztalos P. Kálmán: A háziszappan készítése

Majláth Sarolta: Adatok a dorozsmai népi gyógyászatról

Szakköreink életéből:

Dr. Börcsök Vince: Tízéves a Palotai Krónika

Demeter Lajosné: A Mindszenti művelődési ház honismereti szakkörének munkájáról

Gémes Balázs: Falukrónika írása Tömörkényen

Figyelő:

Dr. Kováts Zoltán: Honismereti szakkolégium a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán

Ifj. Lele József: Üzemtörténeti gyűjtemény a szegedi Pick-gyárban

Ágoston István: Vizügyi emlékhely Szegeden

Kovács István - Szigeti János: "Ismerd meg Vásárhelyt!" vetélkedősorozatról

Mozgalmi hírek

Ósz Károly: Jelentősebb honismereti rendezvényeink

VIII.

/1981/

A honismereti mozgalom időszerű kérdései

Molnár Sándor: Honismeret- szocialista tudatformálás

Szántó Imre: Helytörténet - honismeret: a hazaszeretetre való nevelés egyik jelentős tényezője

Két agrárforradalom

Szabó István: Az agrárviszonyok forradalmi-demokratikus megváltoztatásának sajátosságai Dél-Alföldön

Tamasi Mihály: A kisárutermelő parasztság történelmi útja a felszabadulás után

Belényi Gyula: A mezőgazdasági népesség iparba vándorlásának és munkássá válásának néhány kérdése az MDP iparosítási politikájának időszakában /1949-1956./

Tájtörténet, üzemtörténet

Giday Kálmán: A szegedi régió kialakulása a XIX. század első felében

Herczeg Mihály: Az ellenség kártétele Vásárhelyen - 1949. augusztus 3.

Eszenyi László: Több mint harminc év a közös uton

Csenke László: Együtt a nemzetiségiekkel

Népélet, népi kultúra

Dudás Lajos: Aratási szerződés 1876-ból

Figyelő:

Sebestyén István: A Mozaikok... szerepe a helytörténeti kutatásban. Csongrádon

Oltvai Ferenc - Szántó Imre: Honismereti tevékenység Szegeden

Felföldi László: A néprajzi filmezés helye és feladatai Csongrád megyében

Dégi Zoltán - Gruber László: Hagyományőrzők a makói Kun Béla Általános Iskolában

Lénárt Béla: Proletár internacionalizmus, hazafiság, ifjúsági turizmus

Honismereti diáktábor

Marjanucz László: Bevezető

Nagy Vera: Hagymatermesztés, szobabelső, ünnepi asztal /A tárgyi néprajzi csoport gyűjtéséről/

Felföldi László: Filmszalagon megőrizve /A folklór szakcsoport naplója/

Halmágyi Pál: A munkásmozgalmi mult vállalatói /A történész szakcsoport munkájáról/

Tandi Lajos: Dolgozatok tükre /Tallózás a feldolgozott anyagban/

Mozgalmi hírek:

Ősz Károly: Jelentősebb honismereti rendezvényeink
/A Hazafias Népfront Csongrád Megyei Honismereti
Bizottságának tisztujítása/

IX.

/1982/

Tájtörténet, üzemtörténet

Dr. Komócsin Mihály: Csongrád megye gazdasági, társadalmi
fejlődése a felszabadulástól 1957-ig

Id. Juhász Antal: Adalékok a sándorfalvi Iparosok és Ipa-
rosifjak Köre történetéhez, 1939-1947

Évfordulók

Dr. Fábián György: Az antifasiszta népfrontért. 100 esz-
tendővel ezelőtt született Georgi Dimitrov

Rác Sándor: Kossuth- emlékek nyomában

Népelet, népi kultúra

Komoly Pál: Pitvarosi mezőőrök

Budai Sándor: A sándorfalvi citerások

Szakköreink életéből

Rakonczi János: Honismereti tanulmányut a Nemzeti Törté-
neti Emlékparkba

Molnár Imre: Honismereti szakkör Tápén

Figyelő:

Kápolnai Iván: Agrárstatisztikai források és helytörténeti
kutatás

Ismerteti: Halász Péter

Haladó ifjúsági mozgalmak Csongrád megyében. Fejezetek
hat évtized történetéből. Szeged, 1982.

Szerkesztette: Dr. Hegyi András

Ismerteti: Dr. Magyarka Ferenc

Dr. Tóth Ferenc: Élet az Espersit-házban
Szabó Mária: A X. Országos Honismereti Akadémia
Marjanucz László: A VIII. Megyei Honismereti Diáktábor
Ősz Károly: Jelentősebb honismereti rendezvények

X.
/1983/

Tájtörténet, üzemtörténet

Dr. Komócsin Mihály: Csongrád megye gazdasági, társadalmi fejlődése 1958-tól
Dr. Hegyi András: A népfrontmozgalom történetének kutatása Csongrád megyében
Id. Juhász Antal: Ujabb adalékok a kisteleki Iparos és Kereskedő Ifjak Egyesülete /1903/ működéséhez
Dr. Giday Kálmán: A szegedi mozik története
Hábel Béla: A Nagylaki Kenderfonógyár története /1904-1944/
Szeles László: Adatok és emlékek Szőregről

Népelet, népi kultúra

Nagy István: A fólia alatti termesztés alakulása Szeged-Szentmihálytelken
Rácz Sándor: Bökény története

Szakköreink életéből

Tóth Jánosné: Honismeret Szentesen
Rakonczi János: Szomszédolás

Figyelő:

Marjanucz László: Gondolatok a IX. Megyei Honismereti Diáktáborról
Dr. Hegyi András: A makói múzeum újabb kiadványai
Dr. Hegyi András - Sebesi Judit: Tallózás Nógrád megye újabb helytörténeti irodalmában
Ősz Károly: Jelentősebb honismereti rendezvényeink

XI.

/1984/

Negyven éve történt

Dr. Kanyó Ferenc: A kommunista párt szegedi szervezetének megalakulása

Csanádpalota - az elsőnek felszabadult magyar község /Részletek a csanádpalotai honismereti szakkör gyűjtéséből/

Nagylak felszabadítása /id. Karika Imre visszaemlékezése/
Katona Sándor: Emlékeim a felszabadulásról

Tájtörténet, művelődéstörténet

Id. Juhász Antal: Adatok a Kisteleki Ifjak Társadalmi Önképző Köre, 1920 és a Kisteleki Társadalmi Önképző Kör, 1917 keletkezéséhez

Dr. Giday Kálmán: A szegedi élclapok története
Rácz Sándor: Makó és a zsidóság

Tények és tanuk

Hecskó Gyuláné: A pokol tornácai /Egy deportált makói zsidó kálváriája/

Munkásmozgalom-történet

Dr. Szabó János: A nemzeti bizottságok megalakulása és működése Csanád megyében

Dr. Magyarka Ferenc: Emlékezés Szébenyi Endrére /halálának 35. évfordulóján/

Figyelő

Kovács Lajos: A Szegvári Falumúzeum

Dr. Szücs Judit: Nem néprajzosnak, hanem embernek... /Részletek egy szakkörvezető monológjából/

Dr. Marjanucz László: A X. Megyei Honismereti Diáktábor Makón

Településszerkezet és társadalmi mobilitás a Dél-Alföldön a szocialista társadalom építésének időszakában. Szeged, 1984. 79. o.

Szerkesztette: Dr. Hegyi András

Ismerteti: Dr. Magyarika Ferenc

Ósz Károly: Jelentősebb honismereti akcióink

Radocsai Ferenc: Honismereti szakkörvezetők továbbképzése

XII.

/1985/

Évfordulók

Székely Lajos: Emlékezés Erdei Ferencre

Dr. Szabó Tibor: A Nemzeti Segély Szegeden

Tájtörténet, üzemtörténet

Rácz Sándor: Apátfalvát 650 éve emliti először írott forrás

Varsányi Péter: Kenéz Lajos /1902-1971/

Képek a HÓDIKÖT történetéből /Részletek a Bolyai

János szocialista brigád pályamunkájából/

Katona Sándor: Emlékeim a Csongrád megyei népfrontmozgalom történetéről

Nagy István: Közéleti visszaemlékezések

Zöldi Kovács Lajos: A politikai élet kibontakozása Pustaszeren a felszabadulás után

Dr. Huszka László: Visszatekintés népfrontos munkámra

Népélet, népi kultúra

Dr. Giday Kálmán: A szegedi tanyai gazdakörök

Figyelő:

Dr. Szántó Imre: A helytörténeti, üzemtörténeti kutatás eredményei, szerepe a történelmi műveltség szélesítésében

Szeged története 1. A kezdetektől 1686-ig

Szerk.: Kristó Gyula, Szeged, 1983.

Ismerteti: Dr. Tóth Sándor

Szeged története 2. /1686-1849/

Szerk.: Farkas József, Szeged, 1985.

Ismerteti: Dr. Giday Kálmán

Deszk története és néprajza /Tanulmányok/

Szerk.: Hegyi András, Szeged-Deszk, 1984.

Ismerteti: Dr. Magyarka Ferenc

Dr. Szücs Judit: Honismereti tábor, Csongrád 1985.

VII. 15-24.

Ősz Károly: Jelentősebb honismereti rendezvényeink

15-65/1986.
.....bksz.

Tárgy: **Ósz Károly**
.....
doktori szigorlata.
Melléklet: 1 db disszertáció

Dr.Csatári Dániel elvtársnak
tszv.egyetemi tanár

H e l y b e n

Professzor Elvtárs!

Mellékelve **Ósz Károly: A Hazafias Népfront politikai tevékenysége a Szocialista patriotizmus és proletár internacionalizmus erősítéséért...**
.....

című doktori értekezését tisztelettel felkérem, hogy azt megbírálni sziveskedjék. Legyen szabad Professzor Elvtárs szives figyelmét felhívnom tanácsülésünk ama határozatára, amely a birálat elkészítésének és benyújtásának legkésőbbi határidejét a kézhezvételtől számított harmadik hónap utolsó napjában állapította meg.

A mellékelt értekezést a birálat elkészítése után sziveskedjék átadni tanszéke könyvtárosának leltárba vétel és a könyvtárban való elhelyezése céljából.

Szeged, **1986. jan.17.**
.....

Makr Franc

.....
dékánhelyettes

A kiadmány hiteles:

Magdolna
.....
főelőadó

Kapták: **Dr.Csatári Dániel tszv.egy.tanár**
Dr.Micheller Magdolna doc. társbiráló

V é l e m é n y

Ósz Károly: A Hazafias Népfront politikai tevékenysége a szocialista patriotizmus és proletár internacionalizmus erősítéséért Csongrád megyében az ellenforradalom leverését követő évtizedekben c. egyetemi doktori értekezéséről.

Ósz Károly témaválasztása mind a szerző állami beosztása, mind a téma politikai súlya miatt feltétlenül helyeseltető. A cím megválasztása talán kissé körülményes, azonban jól kifejezi azt a lehatárolást, mely szerint a szerző a megyei népfront-munka néhány sajátos kérdését kívánja vizsgálni.

A dolgozat igen bő dokumentációs anyaggal számolhatott, melynek során mindenek előtt a megyei Népfront dokumentumokat, a honismereti tevékenység jegyzőkönyveit és speciális feljegyzéseit, valamint a falutörténetek feldolgozásának dokumentumait tekintette át.

Ósz Károly igen jó érzékkel és szép stílusban írta meg a fentebb vázolt kérdések történeti, politikai áttekintését. Különösen jól sikerült fejezeteknek tartjuk a honismeretre és a nemzetiségekre vonatkozó értékeléseket. Mindezeket a megyei sajátosságokat történetileg és napjaink politikájában is jól helyezi el az országos tendenciákban. A Nemzeti Emlőpark kialakítása körüli viták, a honismereti szakkörök szerepe, a krónika-írás /70-75. old./, a falumuzeum, falutörténet és üzemtörténet alakításáról szóló része sok új tanulságos momentumot tartalmaznak. A nemzetiségi lét /102-103. old./ elemzése, a nemzetiségi hagyományok megújult továbbélésének bemutatása különösen jól sikerült. E kérdések feldolgozását éppen napjaink nemzetiségi politikája szempontjából is elengedhetet-

lennék tartjuk.

A dolgozat összességében elmondható erényei mellett néhány kisebb megjegyzést tartunk fontosnak megfontolni. A szerző tul-
sok alkalmával idéz, esetenként hosszasan és néhol talán feles-
leges részleteket is. A dokumentumok lényegét, tartalmi kérdéseit
gondolati kivonatként is idézhette volna. Ezzel a dolgozat terje-
delmén is sikerült volna javítani, azaz tömöríteni. A helyi do-
kumentumok felhasználása esetén ugyancsak célszerű lett volna
néhány részletet átgondolni, esetenként teljesen elhagyni, mint
pl. doktori címek, szakmai beosztások, rangok, precíz dátumok.

Ősz Károly doktori disszertációját a fentiek alapján
summa cum laude minősítéssel ajánlom elfogadásra.

Szeged, 1986. február 7.

Micheller Magdolna
/Dr. Micheller Magdolna/
egyetemi docens, kandidátus.

Vélemény

Ósz Károly: A Hazafias Népfront politikai tevékenysége a szocialista patriotizmus és proletár internacionalizmus erősítéséért c. doktori értekezéséről

Szerző doktori értekezésében arra vállalkozott, hogy bemutassa a népfrontmozgalom tevékenységét Csongrád megyében a szocialista patriotizmus és proletár internacionalizmus erősítéséért. Voltaképpen a honismereti mozgalom mintegy negyedszázados történetét tárta fel, illetve felvázolta a nemzetiségiek körében végzett népfrontmunkát.

A dolgozat gazdag levéltári forrásanyag alapján írja le a honismereti tevékenység kibontakozását, a nemzeti emlékhelyek, múzeumok, gyűjtemények, emlék- és tájházak létesítését, a helytörténetírás fellendülését. Ez utóbbi vonatkozásban igényes historiográfiai elemzést is kapunk a megjelent település-, munkásmozgalom-, nemzetiségtörténeti monográfiákról, illetve forráskiadványokról.

Az értekezés másik nagy fejezete az MSZMP lenini nemzetiségi politikájának megvalósulását tárja elénk. Nagy és értékes forrásanyaggal igazolja, hogy "A Magyar Népköztársaság a területén élő minden nemzetiségi számára biztosítja az egyenjogúságot, az anyanyelv használatát, az anyanyelven való oktatást, saját kultúrája megőrzését és ápolását." Kitűnik, hogy a nemzetiségi-ek egyre inkább élnek is azokkal a lehetőségekkel, amelyeket számukra kedvező társadalmi helyzetük, a népfrontmozgalom biztosít.

Az elmúlt évtizedben a népfrontmozgalom is szerepet vállalt abból a nemes feladatból, amely az ország határain kívül élő magyarok segítésére, hagyományaik, anyanyelvük megőrzésére irányul. A dolgozatról megismerhetjük, hogy a Csongrád megyei népfrontszervek ebben az összefüggésben milyen erőfeszítéseket tettek és milyen eredményeket értek el.

Összegezve megállapíthatjuk, hogy Ósz Károly disszertációja sokrétű és alapos forrásfeltáráson nyugvó, színvonalas történeti értékelése a föl vállalt kérdéskörnek. Mindezekért a dolgot SUMMA CUM LAUDE minősítéssel történő elfogadását ajánljuk.

Szeged, 1986. április 10.

/dr. Csatári Dániel/
tanszékvezető egyetemi tanár